

21 II 1175/5.
MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

222.

XXVII. KÖTET. 4. FÜZET.

A
MOTIVUMOK TANA
A BÜNTETŐ JOGBAN.

IRTA

Dr FINKEY FERENCZ

SÁROSPATAKI JOGTANÁR.

MELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1903. ÉVI ÁPRILIS HÓ 4-ÉN
TARTOTT TELJES ÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

Dr. BÁCZ LAJOS
HAGYATEKA

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

Ara 2 kor.

A Magyar Jogászegylet igazgató választmányának tagjai:

Elnök:	<i>Dr. Favrík Béla</i> curiai tanácselnök;
alelnökök:	<i>Dr. Beck Hugó</i> curiai bíró; <i>Dr. Vécsey Tamás</i> egyetemi tanár; <i>Dr. Környey Ede</i> ügyvéd; <i>Dr. Fayer László</i> egyetemi tanár;
titkárok:	<i>Dr. Szladits Károly</i> kir. törvényszéki bíró; <i>Dr. Vámbéry Ruzssem</i> egyetemi magántanár; <i>Dr. Illés József</i> egyetemi magántanár; <i>Dr. Lévy Réla</i> ügyvéd;
ügyesz:	<i>Dr. Kenedi Géza</i> ügyvéd;
pénztárnok:	<i>Dr. Vámosy Károly</i> ügyvéd;
könyvtárnok:	<i>Dr. Meszlény Arthur</i> kir. albíró.

Budapesti választmányi tagok:

Dr. Balogh Jenő egyetemi tanár;
Dr. Barna Ignác kir. táblai bíró;
Dr. Baumgarten Izidor koronaügyesz-helyettes;
Dr. Baumgarten Nándor ügyvéd;
Dr. Chorin Fejencz ügyvéd;
Dr. Concha Győző egyetemi tanár;
Czorda Bódog nyug. curiai másodelnök;
Dr. Dárday Sándor az állami számvevőszék alelnöke;
Décsey Zsigmond curiai tanácselnök;
Dr. Doleschall Alfréd törvényszéki bíró, egyetemi magántanár;
Dr. Fodor Armin kir. táblai bíró;
Dr. Friedmann Bernát ügyvéd;
Dr. Geguss Gusztáv kir. főügyészi helyettes;
Dr. Gruber Lajos kir. alügyesz;
Halmágyi Sándor nyug. kir. táblai bíró;
Hammersberg Jenő nyug. koronaügyesz;
Dr. Heil Faustín közigazgatási bíró;
Hérics-Tóth János kir. táblai tanácselnök;
Hodossy Imre ügyvéd, országgy. képviselő;
Dr. Horváth Fejencz a budapesti kir. törvényszék elnöke;
Horváth Jenő kir. táblai tanácselnök;
Dr. Edvi Illés Károly ügyvéd, nyugalm. kir. ügyész;
Dr. Huláng Kowrad kir. táblai tanácselnök;
Dr. Kelemen Mór curiai bíró;

Dr. Kováts Gyula egyetemi tanár;
Lányi Bertalan minisleri tanácsos;
Dr. Márkus Dezső kir. táblai bíró;
Dr. Nagy Dezső ügyvéd;
Dr. Nagy Fejencz egyetemi tanár;
Nagy Ödön keresk. és váltó-törvényszéki elnök;
Dr. Neumann Armin ügyvéd, egyet. rk. tanár, országgy. képviselő;
Oberschall Adolfa budapesti kir. tábla elnöke;
Dr. Pap József a budapesti ügyvédi kamara titkára, egyetemi rk. tanár;
Dr. Plósz Sándor igazságügyminiszter;
Dr. Polner Ödön miniszteri titkár, egyetemi magántanár;
Dr. Reichard Zsigmond törvényszéki bíró;
Dr. Schwarz Gusztáv egyetemi tanár;
Seyfried József a pestvidéki törvényszék elnöke;
Dr. Székely Fejencz koronaügyesz;
Dr. Szivák Imre a budapesti ügyvédi kamara elnöke;
Dr. Tarnai János curiai bíró;
Vargha Fejencz kir. főügyészi helyettes;
Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter;
Zsitvay Leo a budapesti büntető-törvényszék elnöke;
Dr. Zsögöd-Grosschmid Béni egyet. tanár.

Vidéki választmányi tagok:

Dr. Angyal Pál pécsi jogtanár;
Dr. Fabiny Fejencz a szegedi kir. tábla elnöke;
Dr. Fínkey Fejencz sárospataki jogtanár;
Dr. Jancsó György kolozsvári egyet. tanár;
Dr. Jászai Viktor debreczeni jogtanár;
Dr. Katona Mór pozsonyi jogtanár;
Kendeffy Domokos a beszttercei törvényszék elnöke;

Dr. Kolosváry Báltint kassai jogtanár;
Dr. Lukács György békésmegyei főispán;
Dr. Nagy Ernő kolozsvári egyet. tanár;
Dr. Magyar Gyéza nagyváradai jogtanár;
Dr. Nyulászi János kassai ügyvéd;
Dr. Révész Ernő szabadkai ügyvéd;
Dr. Stípl Károly a kecskeméti törvényszék elnöke;
Dr. Várady Zsigmond nagyváradai ügyvéd

Az igazgató választmány által választott jegyzők:

Dr. Král Miklós törvényszéki aljegyző;
Dr. Lengyel Aurél törvényszéki joggyakornok.

L. Rácz Lajos kézir. tartózkodás

Sárospatak 1903. okt. 15.

Finkey Ferenc

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

222.

XXVII. KÖTET. 4. FÜZET.

A

D 5897

MOTIVUMOK TANA

A BÜNTETŐ JOGBAN.

Magyar Jogászegylet
Főlapidánya

IRTA

DR. FINKEY FERENCZ

SÁROSPATAKI JOGTANÁR.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1903. ÉVI ÁPRILIS HÓ 4-ÉN
TARTOTT TELJES ÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

Tisztelt Teljes-ülés!

A Jogászegylet igen tisztelt Igazgató-Választmánya a büntetőjog segédtudományainak behatóbb tanulmányozása és ismertetése végett s ezzel a büntetőjog tudományának mélyítése s közvetve a tételes büntetőjog fejlesztése érdekében, a büntetőjog alapelveit, a büntetendő cselekmény gyökereit, a beszámítás és büntetés alapjait érintő több fontos kérdést tűzött napirendre s ezek közül «a büntetendő cselekmények motivumairól szóló tan» felől adandó véleményezésre, illetőleg előadásra engemet szólított fel. A mily kitüntető volt reám ez a felszólítás, ép oly habozással és szinte félelemmel mertem annak teljesítésére vállalkozni, mert minden szerénykedés nélkül, teljes őszinteséggel mondom, hogy e mély kérdéshez elégtelennek éreztem s érzem ma is erőmet és képességemet. Hogy mégis leküzdöttem bátortalanságomat, annak oka Balogh Jenő igen tisztelt tagtársunknak, e felolvasási sorozat nagytudományu indítványozójának, jóakaratu biztatásán kívül főleg az a meggyőződés volt, hogy *in magnis et voluisse sat est* s ha gyenge kísérletemnek csak annyi eredménye lenne is, hogy a netaláni felszólalók vagy bírálók előadásom fogatkozásait és kísérletem sikertelenségét kimutatva, a nehéz kérdés főpontjait nálamnál mindenestre helyesebben világítják meg, az én gyenge erőm megtette kötelességét, mert a mélyen tisztelt Igazgató-Választmány sem kívánta azt, hogy e fontos kérdést én oldjam meg s én sem tekintem azt czélomnak, hanem csak azt, hogy a nekem kiosztott kérdést behatóan ismertessem s a bírálatra és vitára a szükséges anyagot összeállítsam.

«A büntetendő cselekmények motivumairól szóló tan» (így szól a kitűzött kérdés) ily elnevezéssel, illetőleg fogalmazással még egészen új dolog a büntetőjog tudományában. Kézi könyvek,

monografiák ugyan egy század óta, *Feuerbach* becses lélektani fejtegetéseitől (Revision II. 372—443.) kezdve, sokszor és sok helyt emlegetik a motivumokat, sőt már a XVIII. század nagy szellemóriásai, a büntetőjog reformatiójának apostolai, *Montesquieu*, *Beccaria*, *Filangieri*, *Romagnosi*¹ hangsúlyozzák a büntetések arányosságát és hogy a büntetés az elkövetett bűn természetéből vétessék, azzal «analog» legyen, vagyis a bűn indokát igyekezzék sujtani, így sürgeti *Filangieri*, hogy a pénzvágtyból elkövetett cselekmény pénzbüntetéssel legyen sujtva, a mi a motivumok jelentőségének a felismerésére mutat, a XIX. század büntető törvénykönyvei is elejtenek egy-két szót, itt-ott néhány hézagos rendelkezést is tesznek a motivumok méltatása iránt, azonban e tapogatózásoktól eltekintve, először *Wahlberg*-nek 1869-ben megjelent «Das Princip der Individualisirung» cz. mélyenjáró könyve az, mely (a büntetés individualisatiójának széleskörű megvilágítása mellett) egyenesen felhívja a figyelmet a motivumok tanulmányozására s azok értékesítésére.² A felhívás azonban sokáig kiáltó szó maradt, az új

¹ L. *Montesquieu*: L'ésprit des lois. XII. k. 4 f. A felvilágosodási kor irodalmát részletesen *Günther*: Die Idee der Wiedervergeltung. II. k. 168 s k. l. Érdekes különben, hogy *Günther* a motivum méltatása iránti követeléseket a megtorlási eszmére vezeti vissza. Id. m. III. k. 508. l., a mi annyiban helyes, hogy a motivumok méltatása az összetett elmélettel s az anyagi igazság elvével is összhangzásban áll. Liszt helyteleníti e felfogást (Zeitschrift XVI. k. 481. l.), mintán ő a motivumok méltatását is a «szézbüntetés»-ből vezeti le.

² A motivumok tanának irodalmát a következőkben állíthatom össze:

1. *Wahlberg*: Das Princip der Individualisirung. 1869.
2. *Wahlberg*: Die Mordmotive in Österreich. Ges. kleinere Schriften. II. k. 151. l.
3. *Holtzendorff*: Das Verbrechen des Mordes und die Todesstrafe. 1875.
4. *Hundhausen*: Das Motiv im Strafrecht. 1877.
5. *Fuld*: Das Motiv im deutschen Strafgesetzbuch. 1883. Gold. Archiv XXXI. k. 321. l.
6. *Krauss*: Psychologie des Verbrochens. 1884.
7. *Krauss*: Das Motiv. 1897. Zeitschrift für die ges. Str. XVII. k. 467. lap.
8. *Gram*: Om motivets betydning i strafferetlig benseende. 1889.
9. *E. Olrik*: Über die Eintheilung der Verbrecher. 1894. Zeitschrift. XIV. k. 76. l.
10. *E. Olrik*: Studien über die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit. Zeitschrift 1897. XVIII. k. 583. l.

classicus iskola is megelégedett azzal, hogy az akaratszabadság és a szándék fogalmának tárgyalása mellett igyekeztek a motívum fogalmát a szándéktól s különösen a czéltől megkülönböztetni s a büntetés kiszabási részben sürgették a motívumok figyelembe vételét a bíró által, így kivált *Binding* és *Halschner*.

Holtzendorff ugyan (1875.) a gyilkosságról és halálbüntetésről írt monografiájában a gyilkosság motívumait, *Krauss* pedig «*Psychologie des Verbrechens*» cz. művében (1884.) a büntetendő cselekményre vezető motívumokat általában igyekeznek összeállítani, azonban az elhatározó lökést a motívumok tanának megalakulására és a motívumok törvényhozási értékesítésének megvitatására csak a *Stooss* által készített svájcezi javaslat (I. jav. 1894., II. 1896.) adta meg, mely ugy az általá-

11. *Liszt*: Die psychologischen Grundlagen der Kriminalpolitik. 1896. Zeitschrift, XVI. k. 477. l.

12. *Liszt*: Die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit. 1897. Zeitschrift, XVII. k. 70. l.

13. *Liszt*: Strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit. 1898. Zeitschrift, XVIII. k. 229. l.

14. *Liszt*: Gutachten für den 26. deutschen Juristentag. I. kötet 281. l. s köv. l.

15. *Garçon*: Les peines non deshonorantes. 1896. Revue Pénitentiaire. XX. k. 839. l.

16. *Rigaud*: De l'influence du motif en matière criminelle. 1898.

17. *Fleury*: De l'âme du criminel. 1898.

18. *Salcilles*: L'individualisation de la peine. 1898.

19. *Ugo Conti*: Nuove ricerche intorno ai moventi a delinquere; 1898. Rivista penale XLVIII. k. 413. l.

20. *Lilienthal*: Der Stooss'sche Entwurf eines schweizerischen Strafgesetzbuchs. Zeitschrift, XV. k. 97. l.

21. *Lilienthal*: Der Zweck als Straf- und Schuldmoment. Zeitschrift, XX. k. 410. l.

22. *Stooss K.*: Motive zum schweizer. Vorentwurf. 1893.

23. *Schmidt H.*: Die Aufgaben der Strafrechtspflege. 311. l.

24. *Van Calker*: Strafrecht und Ethik. 1897.

25. *Liepmann*: Einleitung in das Strafrecht. 1900. 115. l.

26. *Thomson*: Betrachtungen über ein Sammeln der verbrecherischen Motive. Zeitschrift, XVII. k. 272. l.

27. *Thomson*: Untersuchungen über den Begriff des Verbrechensmotivs. 1902.

28. *Vámbery R.*: Büntetőpolitikai követelések. 1900. 7. l.

29. *Baumgarten I.*: A büntetéskimérés kriminalpolitikai szempontból. 1901 és 1902. Jog. Egly. Ért. 193 és 198. sz.

30. *M. E. Mayer*: Die schuldhafte Handlung und ihre Arten. 1901.

31. *Reichard Zs.*: Törvénytervezet a BTK. módosításáról. 1902. Jog. Egly. Ért. 196. sz.

32. *Wertheimer Manó*: A büntettek alapoka. 1903.

33. *Kovalovskij*: Psychologie criminelle. 1903.

nos részben, a büntetés kiszabás szabályai körében, mint a különös részben az egyes tényálladékok meghatározásában s kivált a minősített esetek felállításánál állandó figyelemmel van a motivumokra s mintegy azok értékesítését tekinti feladatául. Nagy szellemi rokonságban áll a svájci javaslattal a *Getz* által készített 1896-iki *norvég* javaslat, mely a múlt 1902. évben törvénynyé is lett s szintén úgy az általános, mint a különös részben több helyen méltatja a motivumokat.

A svájci javaslat volt az, mely a *Liszt*-féle nemzetközi büntetőjogi egylet és a párisi Société générale des prisons tagjait a motivumok tanának megvitatására indította. 1896-ban egyszerre két helyről, Halleből és Párisból s két ellentétes szempontból indul meg a vita a motivumok jelentőségének és értékesítésének méltatása felett. *Liszt* Ferencznek «a kriminalpolitika lélektani alapjairól» írott s az ő egész kriminalpolitikai hitvallását és programját felölelő, összefoglaló értekezése, illetőleg felolvasása az egyik riadó, mely különösen a német irodalomban lesz egy sereg értekezés, felolvasás megteremtőjévé (*Thomsen, Krauss, Egvind Olrik, Liepmann, Lilienthal*), sőt *Thomsen*-t, ki legujabban teljes erejét a motivumok tanának látszik szentelni, legutóbb arra ösztönözte, hogy csupán a motivum fogalmával, meghatározásával egy nagy kötetben foglalkozzék. A másik, szintén 1896-ban megindult vita kezdeményezője *Garçon* lille-i (most párisi) tanár, ki «a nem becstelenítő büntetésekről» Párisban tartott előadásával a motivumoknak a büntetési rendszerben való értékesítése s a párhuzamos büntetések kérdése felől provocálta nemcsak az összes francia, de az európai legkiválóbb kriminalisták hozzászólását e kérdéshez.*

Az élénk tudományos mozgalom s a motivumokkal a legújabb irodalomban (*Saleilles, Liepmann, Rigaud, Fleury, Conti, Thomsen*) való behatóbb foglalkozás daczára még ma is azt mondhatom, hogy «a büntetendő cselekmények motivumairól szóló tan» még csak a jövő zenéje, mert a motivumok

* L. A *Revue Pénitentiaire* 1896. évf. (XX. k.) 830., 1099., 1407. és az 1897. évf. (XXI. k.) 144 és köv. l. A nevezetesebb felszólalók: *Petit, Poittevin, Gauckler, Marie, Gardeil, Gautier, Normand, Cuche, Garraud, Stooss, Prins, Van Hamel, Mayr, Bruck, Zucker, Ferri, Garofalo, Tallack, Liszt, Leveillé, Brusa, Nabokoff, Prjevalsky* stb.

jelentőségének, értékesítésének minden oldalával, illetőleg minden kérdésével, tehát a motívumok *tanának* a kidolgozásával még egy író sem próbálkozott meg. Az említett írók is a motívumoknak csak egyik másik kérdésével vagy általános méltatásával, illetőleg fogalmával (Thomsen) foglalkoznak, de az ide vágó összes kérdések rendszerbe öntése, részletes kifejtése még emberére vár.

Midőn tehát az igen tisztelt Igazgató-Választmány «a büntetendő cselekmények motívumairól szóló tan» ismertetését és az arról való véleményadást tette feladatommá, mindenesetre nagy feladattal bízott meg, mert voltaképen a motívumok «tanát» még meg kell alkotnunk, kiépítenünk. Vagyis mindenekelőtt azt kell vizsgálat és eldöntés tárgyává tennünk, mi jelentősége van a motívumoknak általában a büntetőjogban, mely részében a BTK.-nek s mely irányban vagy irányokban lehet, illetőleg kell a motívumokat figyelembe venni, értékesíteni, szóval meg kell állapítanunk a motívumok *tanának* a körét és terjedelmét.

A kitzúzott kérdés czíme e részben két szempontból útmutatást ad számunkra. Egyfelől midőn «a büntetendő cselekmények motívumait» említi meg, a mivel tisztázza a kérdés keretét annyiban, hogy a «motívum», az «indító ok», «indok» szó különféle értelme és szerepe közül csak a *büntetendő cselekmények* motívumainak tárgyalását kívánja s így előre kizárja az ítélet *indokainak* s egyéb eljárási cselekmények indokainak stb. fejtegetésünk keretébe vonását. Azt hiszem azonban, ha ez a gondoskodás a cím formulázásában elmaradt volna is, a «motívumok tana» alatt úgy sem lehetett volna helyesen mást érteni, mint a büntetendő cselekmények motívumainak a tanát, mert a «motívum» szót, ellentétben az indok, indokolás szavakkal, melyek a bűnvádi eljárásban is előjönnek, a szakirodalom kizárólag a büntetendő cselekmények indokainak jelzésére használja. Ugy hogy részemről rövidség okából, azt hiszem a félreértés veszélye nélkül használhatom a «motívumok tana» kifejezést «a büntetendő cselekmények motívumairól szóló tan» helyett.

Másfelől a «motívum» szó használata által a felől is tisztában kell lennünk, hogy nem a büntetendő cselekmények *okairól* általában s nem is azoknak emberileg végső, u. n.

alapkáról, melylyel *Wertheimer* Manó legközelebb megjelent műve foglalkozik, hanem csak azok *indító okairól* kell beszél-nünk, tehát a büntetendő cselekmények somatologiai és socio-logiai okait, tényezőit, a büntetendő cselekmények természeti, fiziologiai és társadalmi gyökereit ezúttal nem kell kutatásunk körébe vonni, hanem a büntetendő cselekmény lélektani okai-val, lelki tényezőivel kell foglalkoznunk, vagyis *a kriminal-
psychologia* az a segédtudomány, a melyet tanulmányoznunk s a melynek a büntető jogban érvényesíthető kutatásait, tani-tásait bíráló és megvitatás tárgyává kell tennünk. Erre külön-ben a motivum fogalmának tárgyalásánál alább még bővebben kiterjeszkedünk.

I. A motivumok jelentősége általában.

Az ember míg eszénél, öntudatánál van, sohasem cselek-szik cél nélkül. Egy ősrégi s ma szinte közhelyyé vált igazság ez.* A büntetendő cselekményt is a tettes mindig valami cél elérése végett követi el. Ugy de, ha a büntetendő cselekmény-nek, illetőleg a tettesnek mindig van célja, ép úgy kell lenni okának is. Ok nélkül szintén nem cselekszik az ember. Az «oko-zatosság» elve a másik elismert igazság, vagy a hogy szeretik mondani: törvény. Minden büntetendő cselekménynek, illető-leg minden tettesnek kell lenni egy vagy több sajátos okának, a mi őt a jogtalan cselekvésre, a büntetendő cselekmény elkö-vetésére indította.

Hogy ezeknek az indító okoknak, az u. n. motivumoknak. a büntetőjogban nagy jelentőségük és szerepük van, hogy azok nem lehetnek közönbösek sem a dogmatikus büntetőjogász, sem a kriminalpolitikus előtt, ezt ma azt hiszem senki sem vonja kétségbe. Azonban e jelentőség megítélésében, a motivumok-nak a büntető törvénykönyvben, a büntető igazságszolgáltatás-ban és a kriminalpolitikában való szerepe, illetőleg értékesítése tekintetében már nagy az eltérés úgy a dogmatikus, mint a kriminálpolitikai irodalomban.

* E mondást már *Aristoteles* használja *Ethika* I. k. 4. l. Ujabbán *Hering* tette jelszóvá «Der Zweck im Recht» ez. nagy művében.

Wahlberg alapvető s mondhatni úttörő munkájában az individualisatio, a büntetésnek igazságos kiszabása szempontjából látja és tartja nagy jelentőségűeknek a motivumokat. Ezt az eszmét teszik magukévá s igyekeznek gyakorlatilag törvényhozási úton megvalósítani *Stooss* a svájci és *Getz* a norvég javaslatban, azonban a *Wahlberg* gondolatait tovább is fejlesztik, különösen *Stooss*, midőn nemcsak a *büntetés kiszabásáról* szóló fejezetben (III. f.) szabályozzák a motivumok figyelembe vételét s nemcsak a különös részben az *egyes tényálladékok körében méltalják* a motivumokat, hanem az általános részben *a büntetési rendszerben* is figyelemmel vannak azokra, vagyis a büntetési nemek megállapításánál és szabályozásánál is értékesítik azokat.

Liszt eleinte a motivumok jelentőségét és szerepét még nagyobbra látszott becsülni s két idevágó dolgozatának már címe is, egyik: «*a kriminalpolitika lélektani alapjairól*», másik: «*a büntetőjogi beszámítási képesség*»-ről, jelzi felfogását. Előbbi dolgozatában, mely saját bevallása szerint e kérdéssel több mint egy évtizedre terjedő foglalkozás eredménye, az egész kriminalpolitikát a motivumok tanára óhajtja fektetni, vagyis a kriminal-anthropologia és sociologia túlzásainak visszautasítása mellett a kriminal-psychológiát tekinti annak az alapnak, melyre összes kriminalpolitikai terveit s javaslatait építi.

Tekintettel *Liszt*-nek, mint a német kriminalpolitikai irodalom elismert vezérének s a nemzetközi büntetőjogi egyeslet megteremtőjének kiváló egyéniségére, valamint említett dolgozatainak érdekességére és nagy jelentőségére, azt hiszem nem teszek helytelenül, ha e dolgozatainak eszmemenetét röviden összefoglalni megkísérlem.

A kriminalpolitika alapgondolata *Liszt* szerint az, hogy *a büntetés tárgya nem a cselekmény, hanem a bűnös, nem a fogalom, hanem az ember*, a büntetés nemére és mértékére tehát nem a jogi tényálladékok közötti fogalmi különbségek, hanem a bűnös emberek közötti biológiai különbségek az irányadók. A kriminalpolitika feladata tehát az, hogy a bűnös emberek közötti biológiai különbségeket felkutassa és elfogulatlanul megállapítsa. E különbségtételnek pedig *lélektaninak* kell

lenni. A tettes lelki sajátosságai, egyéni lelkülete, jelleme az az alap, melyre a kriminalpolitika építhető, mert azzal tisztában kell lenni, hogy a jogi javak, értékek rendszere pszichológiai vizsgálódásokra alkalmatlan. Kiemeli ugyan, hogy a bűnösök lélektani megkülönböztetését és beosztását physiologiailag is igazolni kell, vagyis a lélektani vizsgálódásnak physiologiai alapon kell nyugodnia, másfelől a criminalitas teljes tudományos megismerése végett a kriminal-sociológiára is figyelemmel kell lenni, a fődolog azonban s egyelőre éppen ezzel akar foglalkozni: *a bűnös lelki egyénisége*. E végből tartja szükségesnek a motívumokkal való behatóbb foglalkozást s miután az eddigi kutatások, kivált a Stooss-féle svájcezi javaslat, mely őt közvetlenül a kérdés felvetésére bírta, hibásak és eredménytelenek, alapos és részletes vizsgálat alá veszi a motívumok fogalmát, azok csoportosítását, hogy lehet-e azokra alapítani a bűnösök pszichológiai osztályozását.

Hosszas és érdekesítő fejtegetéseinek eredménye az, hogy a motívumok, illetőleg annak általa megállapított fogalma, a bűnös egész *lelki egyénisége* s az erre alapított csoportosítás nem alkalmas a közvetlen kriminalpolitikai értékesítésre, mert az egyes csoportok felől egységes értéktételeket mondani lehetlenség s így a büntetés nemét és mértékét nem a motívumok, nem a bűnös lelki egyénisége szerint kell megállapítani, hanem erre *a tettesnek a jogrendhez való viszonya*, annak *jogi, helyesebben társadalmi (socialis) érzelme* s ezzel a jogrendre való kisebb vagy nagyobb *veszélyessége* az irányadó.

A motívumok jelentőségét tehát Liszt a büntetési rendszer, sőt a törvényi és bírói individualisatio tekintetében is előbb ugyan óriásinak, alapvetőnek látja, végeredményben azonban mondhatni teljesen tagadásba veszi s a motívumok tanát kriminalpolitikai szempontból szinte elveti.*

* E negatív eredmény annyira elkedvetlenítette Lisztet, hogy legutóbb az 1902-iki (26-ik) német jogászgyűlésre a BTK. reformjáról adott véleményében «a motívumok figyelembevételét» már csak népszerű schlagwort-nak tekinti s önámításnak és fogalmi zavarnak nevezi, ha valaki a motívumokban keresi a büntetőjogi rendszer alapkövét. E kérdésre vonatkozó vitát ezzel egyszerűsmindenkorra befejezettnek jelenti ki.

Másik említett dolgozatában a motivumokat a beszámítás tanával hozza kapcsolatba Liszt, midőn a beszámítási képesség mai fogalmát elejtve, azt szintén tisztán lélektani alapra fekteti s úgy határozza meg, hogy az a motivumok által való rendes befolyásolásban áll (normale Bestimmbarkeit durch Motive), vagyis beszámítható szerinte az az ember, a ki «a motivumokra normalisan reagál». A motivumok szerepe és jelentősége e szerint *a beszámítás tanában* lenne.

A német irodalom, Liszt e két érdekes kísérletén kívül, a motivumok jelentőségének méltatása tekintetében új eszmét nem mutathat fel. Liszt mindkét dolgozata ugyan többeket serkentett a motivumok tanulmányozására, de ezek a kérdést pozitív irányban nem igen vitték előre. Így *Liepmann*, a ki legmélyebben és alaposabban fogta fel a kérdést, csak arra az eredményre jut, hogy a motivumok értékesítésében nem szabad egyoldalúaknak lennünk s mindenesetre helyes mérséklettel figyelmeztet arra, hogy úgy a beszámítás tanában, mint a büntetés kiszabásában nem pusztán a cselekménynek a motivum szerinti erkölcsi súlya, de nem is merőben a tettes lelkülete, egyéniségének társadalmi veszélyessége, hanem a kettő együtt s egymással kombinálva lehet irányadó. *Lilienthal* pedig, 1900-ban Bécsben tartott felolvasásában, egészen negatív eredményre jut, t. i. hogy a tettes cseljait — a miket ő a motivumokkal azonosít — a törvényhozás igen csekély mértékben veheti figyelembe, csak a bíró teheti azt szélesebb terjedelemben, vagyis a motivumok szerinte csak a büntetés-kiszabás körében lennének érvényesíthetők, de e részben is részletesebb törvényi szabályozás felesleges, mert az emberek jobbak, mint a szabályok.*

A francia írók közül *Garçon*, ki a motivumok feletti vitát megindította, a motivumoknak általa felállított két csoportját, a bectelen és nem bectelen motivumokat döntő jelentőségűnek tekinti egyenesen az egész *büntetési rendszerre* s ezért lelkesen száll sikra a párhuzamos büntetések mellett és a nem bectelen érzésből eredt cselekmények miatt nem bectelenítő büntetések szervezését és kiszabását követeli. Az ő előadása

* *Lilienthal* id. m. Zeitschrift XX. k. 440—458.

után megindult vita is voltaképen a párhuzamos büntetések rendszere s a custodia honesta jogossága felett folyt.

A Garçon eszméjét mélyebben és alaposabban kifejti azonban *Saleilles*, a büntetés individualisatiójáról irt kitünő könyvében. A motivumok jelentőségét és szerepét ő is a büntetés individualisatiójában látja s különösen a büntetés-kimérés, a birói, a valódi individualisatio tekintetében kíséri meg azok méltatását. A *Saleilles* eszmemenetéhez áll legközelebb *Vámbery* Ruzstem is, az egyetlen magyar író, ki a motivumok jelentőségének és értékesítésének kérdésével ezideig behatóbban foglalkozott. *Vámbery* is nagy jelentőséget tulajdonít a motivumoknak, és pedig nemcsak a birói, hanem a törvényi individualisatio körében, sőt a büntetési rendszerben is (id. m. 16.).

Végül a motivumok jelentőségével és értékesítésével foglalkozók sorában, mint legújabbán felvetett kísérletet kell megemlítenem a *Reichard* Zsigmond tervezetét a büntetőtörvény módosításáról (1901.). *Reichard* egészen a svájcei javaslat, vagyis a *Stooss* felfogásának híve s a motivumokat szintén úgy a büntetési rendszerben, mint a büntetés-kiszabás tanában és a különös részben az egyes tényálladékok körében értékesíteni kívánja. Valamint nem hagyhatom megemlítés nélkül *Vargha* Ferencz igen tisztelt tagtárs úr nevét, a ki legutóbbi felolvasásában oly világosan és határozottan emeli ki a lélektani szempontok jelentőségét és kívánja ez oldalról is a BTK. revisióját.¹

Ime ezek az eddigi, illetőleg a legújabb és legnevezetesebb vizsgálódások a motivumok jelentősége felől. Elég bizonyosság e sokoldalú s itt-ott eltérő, néha ellentétes vélemény és felfogás a felől, hogy ha a motivumok tana — mint láttuk — nincs is teljesen kidolgozva s a motivumok jelentősége és szerepe felől még ma is lehet és kell is vitatkoznunk, de a kérdés a büntetőjog fejlesztése szempontjából érdemes a beható vizsgálatra, tanulmányozásra s úgy dogmatikus, mint kriminalpolitikai szempontból felette kívánatos a motivumok tanának teljes kiépítése.² Ha *Wahlberg* 1869-ben már azt mondta, hogy

¹ *Vargha F.*: Sociologia és büntetőjog. 1902. 19. l.

² Teljesen igazolatlan a *Liszt* eljárása, midőn az előbb oly nagy hívvel felkarolt motivumokat ma egyszerűen félredobja. Azért, mert a motivumok «fogalma» iránt nagy az eltérés, azért, mert a motivumok

eljött az ideje szakítani azzal a felfogással, hogy a büntető jognak semmi köze a motivumok méltatásához, ma, 34 év múlva, legalább annyit mondhatunk, hogy ideje már a motivumok gyakorlati értékesítésének kérdésével komolyan foglalkoznunk. A lélektan az utolsó évtizedekben oly nagy léptekkel haladt előre s az u. n. physiologiai lélektan már ma is oly eredményeket mutat fel, melyek új világításban tüntetnek fel előttünk sok fontos kérdést, melylyel eddig nem is foglalkoztunk, hogy e vívmányok gyakorlati értékesítése elől a haladni akaró büntetőjog nem térhet ki.

Részemről, a tárgy iránt az előadónál szokásos elfogultság nélkül, a motivumok tanát olyannak tekintem, a mely ha nem is egyedüli — a mit egyoldalúság lenne vitatni — de mindenesetre egyik alapját képezi a kriminalpolitikának s a motivumok minél szélesebb értékesítése, és pedig nemcsak a bírói, de a törvényi individualisatio körében, valamint a büntetési rendszerben is, a tételes büntetőjogot mindenesetre emelné és fejlesztené. Azt ma már senki sem vonhatja kétségbe, hogy a büntető törvény nem a cselekményt, de a tettet, a bűnös embert bünteti, a büntetőjognak tehát a bűnössel, az ő lelki világával is számolnia kell, sőt azt az eddiginél fokozottabb mértékben kell tanulmányozni és figyelembe venni. A Liszt kiindulási pontja ennyiben helyes.*

nem «alapkövei» a büntetőjog épületének, indokolatlan pálezát törni felettük s legkevésbbé indokolt ez Lisztől, aki a büntetőjogi reformok vezérelveül épen azt proklamálja, hogy a büntetés nemének és mértékének megállapításánál *több* súly helyezendő a tettes belső érzületére, mint a tett külső eredményére. L. Gutachten 1902. id. h. 276.

* *Wertheimer M.* az, a ki szembeszáll ez elismert igazsággal s azt vitatja, hogy épen az a hiba, hogy nem a bűncselekménnyel foglalkozik a büntetőjog, hanem a bűnössel és a büntetéssel. Szerinte a kriminológia is tévúton jár, mert a büntettek lélektani okait kutatja s azt a meggyőződést teremtette meg, hogy a büntetteknek különböző okai, nemes és nemtelen okai vannak, holott *W.* szerint minden büntett egy egységes okra vezethető vissza, t. i. az ember öntudatlan uralni vágyára. Hogy tehát az emberek büntetteket követnek el, ez csak onnan van, mert ismereteik hiányosak, különbözők s némelyek azt hiszik, hogy vágyaikat legkönnyebben a büntett elkövetése által elégíthetik ki.

A motivumok kutatása e szerint *Wertheimer* szerint teljesen cél-

Sőt ha a régiek iránt nem akarunk elfogultak lenni, el kell ismernünk, hogy a régiek se a cselekményt büntették, hanem a bűnöst, azonban abban voltak egyoldalúak, hogy csak a cselekményt, a külső tényálladékot vették fel a büntetés alapjául és mértékeül. De hogy már a régi elrettentési elmélet is a lélektanra volt fektetve, azt nem lehet kétségbe vonni, hiszen épen azért alkalmaztak oly durva, a mi finomultabb érzelmeinket sértő, hátborzongató büntetési nemeket, mert az akkori durvább világban, az erőszakoskodások korában, az ily rettentő kivégzésekkel gondoltak elijesztő hatást gyakorolni másokra, a szégyenítő beestelenítő büntetésekkel pedig nevetés és megvetés tárgyává akarták tenni az illető büntettest, szóval így vélték meggátolni a büntetteket. *Feuerbach* az ő híres lélektani kényszer-elméletével csak a régi barbár korszak elrettentési eszméjét öltöztette új köntösbe. Sőt a mai classicus iskola és a mai tételes büntetőjogok által annyira és oly méltán elítélt elrettentés eszméje megvan *Liszt*-nél és az ő iskolájánál is. nála, illetve náluk is a büntetés célja a bűnösök egyik osztályával, a pillanati bűnösökkel szemben egyenesen és kizárólag az elrettentés (*Abschreckungsstrafe*), miután az ily bűnösöknél a meggyengült akarat erőnek a büntetés által lehet visszaadni a motíváló erőt. A *javítási* elmélet, mely a modern elrettentési elmélet ellenhatásaul állott elő, szintén a lélektanból

talán, mert ez is egy tévhit, hogy különböző motívumok lennének, holt a vágyak csak látszólag különbözök, alapjában azonban egyetlen vágnak, az életvágnak, társadalmi vonatkozásban u. n. uralmi vágnak különböző látszatai. A látszólag különböző indulatok is voltaképen azonosak, s valamennyi cselekvés nem egyéb, mint izommozgalom, melyhez minden embernek egyenlő képessége van.

Hogy *Wertheimer* a büntettek végső, alapokának az ember önző természetét tekinti s ebből folyólag a büntettek megelőzésének legbiztosabb eszközét a nevelésben látja, az ellen alig lehet kifogásunk, sőt ezek régi s ma is általánosan ismert philosophiai tételek. De hogy a büntetőjog elvei, szabályai ebből folyólag mind csalódások, tévhit és tudatlanság eredményei lennének s hogy így a motívumok tana is felesleges és értelem nélküli, ezt már semmiképen sem fogadhatjuk el. S nem is egészen őszinte a kritikában *W.*, mert nem meri kimondani a végső logikai következtetést, mely soraiból kitetszik, hogy t. i. nincs igazság, nincs büntetés.

indult ki, mikor a tettes rossz hajlamainak kiirtását, lelkületének, erkölcsi világának megjavítását tűzte ki a büntetés céljául.

Az összetett elmélet, vagy a ma ú. n. modern classicus iskola, mely a két túlzó árnyalat, az absolut elmélet (régí classicus iskola) és a modern czélszerűségi iskola között igyekszik közvetíteni s helyesen mérsékelni mindkét szélső irány túlzását, s mely a büntetés által megtorolni, de egyúttal megelőzni is akar, szintén a lélektanra épít, midőn a tettest akaratának hibájáért vonja felelősségre s a büntetésben egy lélektani rugót, egy eszközt is lát úgy a büntetendő cselekmények általános megelőzésére, valamint a *specialis* megelőzést is elősegíteni véli a hosszabb szabadságvesztés-büntetéseknel a tettes társadalmi megjavítása által. A modern classicus iskola elveti az elrettentés eszméjét úgy az emberiség erkölcsi haladása szempontjából, mint abból a meggyőződésből is, hogy a büntetés első célja nem is a megelőzés s abból a tapasztalati igazságságból, hogy a büntetés magában soha sem volt és soha sem lesz képes eltüntetni, meggátolni a büntetendő cselekményeket. Csak annyit fogadhatunk el a régi s a mai elrettentési gondolatból, hogy a büntetés tudatának csakugyan lehet s általában van is, habár nem valami nagy *visszatartó* hatása s így ez is egy látszólagos ellenmotivum sokszor a tettes lelkében a büntetendő cselekményre való elhatározásnál.

Liszt tehát már túloz akkor, midőn azt állítja, hogy csak ő és az ő iskolája foglalkozik a kriminal-psychológiával. A lélektant* mindenik büntetőjogi iskola nemcsak becses segédtudo-

* A nélkül, hogy a «bűnügyi lélektan» létezését kétségbe akarnám vonni, hiszen hogy az tényleg van, elég a *Krafft-Ebing* és *Gross II.* nagy munkáira hivatkoznom, hangsúlyozni akarom, hogy valami *sajátos* bűnügyi lélektan nincs, mert az így nevezett tudomány csak egy ága, egy *specialis* kérdéssel foglalkozó része a psychológiának. Vagyis a kriminál-psychologia nem állít fel új, sajátos elveket a bűnösök lelki világára, hanem csak az általános lélektan elveit alkalmazza a bűnösökre. De miután a bűnösök nem képeznek külön typut az emberi faj körében, ők is oly emberek, mint mi vagyunk, a bűnügyi lélektan nem teremthet ezek számára valami extra, speciális lélektant. Épen az a viszony a kriminal-psychologia és a psychologia közt, mint a mi van a jogbölcészlet és a bölcészlet közt. A jognak

mány, de egyenesen forrástudományául tekinti a büntetőjognak. Csak ne engedjük magunkat elragadtatni itt sem a tárgy iránti hévtől s egy-egy kedvező eszme iránti előszeretettől. Ez a Liszt gyökeres hibája. A büntetendő cselekmények lélektani vizsgálata közben elragadja őt a hev s hajlandó rögtön a büntetést s így az egész büntetőjogot egyenesen a lélektanra fektetni, hajlandó azért, mert a büntetendő cselekmény sokszor elmezavarból származik, a büntetendő cselekmény és az örültség közt közel rokonságot látni és a büntetőjogi beszámítási képességet elvetni. Pedig a nyugodt és elfogulatlan vizsgálódás kimutatta s épen a legkiválóbb orvosi tekintélyek mondták ki, hogy az ú. n. elmekórtani (psychiatriai) iskola, mely minden bünt lelki betegségre vezet, ép oly kevésbé alapos, mint a Lombroso első ideája, hogy minden bűn alapja az atavismus. A mint nincs született bűnös, ép úgy nincs örült bűnös-typus sem, vagyis a mint el kell ismerni, hogy az átöröklés is lehet egyes esetekben a bűn egyik gyökere, ép úgy elmebetegségből is lehet s gyakran el is követtetik a büntetendő cselekmény, mert az örült, ha alkalma van rá, könnyebben követ el oly cselekményt, mely büntetendő, de nem minden bűnös örült, ezt épen a mai óriási léptekkel fejlődő physiologiai lelektan igazolja.

A lélektani vizsgálódásoknál is tehát, melyek a motivumok tanában kétségtelenül kiinduláspontunkat kell hogy képezzék, igyekezzünk elfogulatlanok lenni, mert csak így juthatunk reális és helyes eredményhez.

Miket foglal tehát magában a motivumok tana, erre a fentebbiek alapján véleményem a következő:

Mindenekelőtt tisztázandó a motivumok *fogalma* s különösen azok *köre* és *terjedelme*, azután beható elemzés tárgyává teendő a motivumok esetleges *osztályozása*, *csoporlosítása*, ez alapvető fejtegetések után, melyeket a lelektan újabb bűvárlatainak eredményeire kell fektetnünk, térhetünk át a *motivumoknak a büntetőjogban való értékesítése* kérdésére, vagyis részletes elemzés, fejtegetés tárgyává kell tennünk a motivumok szerepét és jelentőségét a *büntetőörvénykönyv* általános részé-

nincs valami különös, sajátos bölcsészete, hanem csak az általános bölcsészeti elvek, rendszerek alapján vizsgáljuk a tételes jogot.

ben és pedig: a) a beszámítás tanában, b) a bűnösök osztályozása tekintetében, c) a büntetési rendszerben, d) a büntetőkiszabás körében, végül a motívumok értékesíthetését a büntetőtörvénykönyv különös részében, az egyes tényálladékok és az egyes büntetendő cselekmények büntetési tételeinek körében.

Igénytelen előadásomnak, illetőleg kísérletemnek tehát ez lesz a programja.

II. A motívumok fogalma, köre és terjedelme.

Hogy a motívumok tanának ismertetését a «motívum» fogalmának elemzésével kezdem meg, ezt ne méltóztassanak iskolabölcsésésnek, vagy scholasticus felfogásnak betudni, hanem tisztán annak a körülménynek, hogy e fogalom — bár egy század óta közszájon forog — jogászilag meghatározva, szabatosan körvonalozva ma sincs. Maguk e kérdéssel foglalkozó írók a legkülönbözőbb jelentést adnak a motívum szónak. Így Liszt a többször említett fődolgozatában egyenesen három értelmét, illetőleg fogalmát állapítja meg a motívumnak, ugyanis jelenti e szó szerinte: 1. a *célbavett eredmény képzetét*, más-ként kifejezve a *cselekvésből várt* (képzelt) *kellemes érzésnek a képzetét*, vagyis a motívum ily értelemben a *célzattal* esnék össze, 2. jelenti a motívum a *képzet által felébresztett ösztönt, hajlamot, vágyat*, 3. érthető alatta maga a *lelki sajátosság*, t. i. a tettes egész lelki tulajdonsága, amennyiben a tettesnek ez a lelki természete indítja őt, habár a külső tényezők behatása alatt a bűnözésre. Ugyanezt a három értelmet tulajdonítja a motívumnak *Saleilles*. *Thomsen* pedig német alapossággal egy egész könyvet ír a motívum fogalmáról, melyben a motívumnak minden elképzelhető, az összes bölcsészeti, magánjogi és büntetőjogi íróknál előjövő meghatározásait összehordva és megbírálva, végeredményül szintén három meghatározást ad róla.

A világért sem akarom a m. t. Teljes-ülés nagybecsű figyelmét a motívum fogalmi meghatározásának különböző változataival s szörszálhasogató szóelemzésekkel rabolni. Törvényhozási szempontból, igénytelen nézetem szerint, a motívum meghatározására nincs is szükségünk, mert a mint a szándék és gondatlanság fogalmát a BTK.-ek legnagyobb része, így a

mi BTK.-ünk sem tartja szükségesnek meghatározni, úgy a motivumnak, mint a szándéknál is finomabb és mélyebb fogalmak meghatározása még kevésbé való törvénykönyvbe. Ugyde ha ezt elismerjük is, ez a felfogás nem jelenti azt, hogy a tudomány és a bírói gyakorlat ne törődjék a fogalom egyöntetű és határozott értelmezésével. Sőt ellenkezőleg, hogy ismét a szándék és gondatlanság példájára hivatkozzam, a mint a tudománynak és gyakorlatnak határozottan meg kellett állapodnia arra nézve, mi értendő a szándékos és mi a gondatlan cselekmény alatt s e végből a tudomány feladata és kötelessége a szándék és gondatlanság fogalmát és ismérveit kifejteni, úgy vagyunk a motivummal is. Ha törvénybe igtatjuk, hogy a bíró köteles a büntetés kiszabásánál a terheltet az elkövetett büntetendő cselekményre készítő motivumokat, indító okokat is figyelembe venni, vagy ha ma ily törvényi rendelkezés nélkül is a bíróság kötelezve érzi magát arra, hogy azokat figyelembe vegye s enyhítő vagy súlyosító körülmények gyanánt számítsa be, a bíróságnak tisztában kell lennie azzal, mi a motivum, a tudománynak pedig igyekeznie kell segítségökre lenni a gyakorlati jogászoknak s a talán helytelen, téves felfogások elkerülése végett a motivum fogalmának igazi, helyes értelmét felderíteni.

Mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, sajátos büntetőjogi fogalom-e a motivum? Az irodalom csaknem egyhangúlag azt feleli, hogy nem. Részemről a nélkül, hogy ezt bővebben igazolnám, szintén a communis opinióhoz csatlakozom, mert semmi elfogadható okát és alapját nem látom annak, hogy a büntetőjogban mást értsünk a motivum alatt, mint a mit a magánjog, vagy a bölcsészet, illetőleg a lélektan ért alatta. Motivuma van nemcsak az emberölésnek, a lopásnak, hanem az adásvevésnek, a házasságnak, a versírásnak s a motivum szó értelme meghatározása egyik esetben sem lehet más, mint a másokban. S ha a motivum általánosságban mindenik esetben nem más, mint a cselekvés lélektani oka, lelki rugója, voltaképen úgy a büntetőjog, mint a magánjog a lélektanból kölcsönzi a motivum fogalmát. Természetes azonban, hogy a motivum fogalma bennünket nem önmagáért, nem a meghatározásért érdekel, hanem azért, hogy így a büntetendő

cselekmények motivumait s ezek körét szabatosan, határozottan megállapíthatjuk. S miután a büntetendő cselekmény is emberi cselekvés, az ú. n. tettesnek vagy bűnösnek a cselekvése, azért a motivum fogalmának megértése, a büntetendő cselekmények motivumainak megállapítása végett bele kell mennünk a büntetendő cselekmény elemzésébe, úgy szólván ízekre kell szednünk a cselekményt, a tettesben való megfogalmazásának perczétől a külső cselekvés, a véghezvitel megkezdésének a perczéig.

A büntetendő cselekmény külső oldala, a tett, vagyis a külső okozatosság, t. i. a tevékenység és eredmény, ezáltal nem érdekel bennünket. Csak a belső oldal, a belső okozatosság, az ú. n. *lelki tényálladék** az, a mit vizsgálat tárgyává kell tennünk. E vizsgálat, ez elemzés természetesen csak lélektani lehet, mert a büntetendő cselekmény lelki tényálladéka, belső oldala nem érzékelhető úgy tapasztalatilag, mint a külső oldal, t. i. a külső tevékenység véghezvitelének megkezdésétől, vagy előkészítésétől a véghezvitel befejezéséig, illetőleg az eredmény beálltáig terjedő része a büntetendő cselekménynek. S épen azért, mert a lelki oldal ily láthatatlan, úgyszólván csak okoskodás, lélektani elemzés útján konstruálható, érthető az a sok eltérés, vita, különbség, melyet a cselekmény lelki tényezői, fázisai, szakai s ezek sorrendje tekintetében az irodalomban tapasztalhatunk. Tekintsünk el azonban az irodalmi vitáktól s próbáljuk meg az általunk helyesnek vélt álláspont, a Wundt-féle physiologiai lélektan alapján, a lelki tényálladék elemzését.

A külső cselekvés, a tett előtt közvetlenül a cselekvésre való akarati elhatározás van mindig. A külső cselekvéstől visszafelé menve, a legelső (a lélektani tényálladék logikai rendjében persze az utolsó) lelki mozzanat tehát az *akarati elhatározása*. Ezt az akarati elhatározást nevezi a jogi irodalom *szándéknak*. Akarati elhatározás, vagyis szándék nélküli cselekvés, tett a büntetőjogban nem jön figyelembe. A gondatlanságból okozott cselekményeknél is, melyeket a büntetőtörvény-

* A «lelki tényálladék» elterjedt kifejezés az e kérdéssel foglalkozók közt. Szabatosan azonban nem mondható, mert az alanyi kellemek (elhatározás, ész, motivum) együttvéve csak a cselekmény *belső oldalát* alkotják.

könyv, nagyobb sérelem okozás esetén, büntetendővé nyilvánít, mindig egy akaratos, illetőleg szándékos kezdő cselekvésnek kell lennie, melynek csak beállott eredménye nem akaratos, illetőleg nem szándékos.

Mi előzi meg, illetőleg mi idézi elő ezt az akarati elhatározást? A *czél*, a külső cselekvés által *elérni óhajtott eredmény képze*te, vagy az eredményhez fűzött valamely esemény, egy vagy több további eredmény reménye, képzete. A mint az ember sohasem cselekszik *czél* nélkül, helyesebben *czél* nélkül nem akarhat valamit, nem határozza el magát valamire, úgy a bűnös, a tettes is valamely közelebbi vagy távolabbi *czél*, esetleg *czélok* eléréseért határozza el magát valamely külső cselekvésre. Az emberölés, a lopás lélektanilag sohasem lehet önczel a tettesnél, hanem csak eszköz valamely további *czél* elérésére, pl. az ölés a sértett pénzének elvételére, a pénzelvétel az az által megszerezhető élvezet, kényelem elérésére. A *czél* tehát, vagyis valamely *lelki kép-, gondolat-, képzet-* mindig az akarat *ható oka*, ez az akarati elhatározást közvetlenül megelőző s előidéző lelki működés. A mint külső cselekvés nincs akarat, illetőleg akarati elhatározás nélkül, úgy akarat, illetőleg elhatározás nincs gondolat, képzet, illetőleg tudat nélkül. Csak az értelmes embernek lehetnek képzetei, gondolatai, eszméi, ezek a *képzetek* tehát, egyszerűen kifejezve, képezik a második stádiumát a lélektani tényálladéknak.

Mi van azonban, tovább menve, a képzet, illetőleg a *czél* előtt, vagyis mi idézi elő, mi teremti meg az emberben a képzetet, a gondolatot? Az *érzelmek, indulatok, vágyak*, melyek részint a testi, részint kívülről ható ingerek által felébresztve, megindítják az emberben az akaratfolyamatokat s így tulajdonképen az elhatározás *rügőit* képviselik. A mint nincs külső tett akarati elhatározás, — nincs elhatározás, *czél*, illetőleg képzet — úgy nincs *czél*, vagy képzet *indulat, vágy*, illetőleg *érzelem* nélkül. S az *indulat, vágy, érzelem* egyúttal a lélektani okozatosság végső stádiuma, illetőleg ha a lelki működés keletkezésének és kifejlődésének logikai rendjét vesszük, ez az első szak, a kiindulási pont a lelki tényálladéknak. Ezen túl, vagyis még előbbre menve, többé nem lélektani, hanem merőben *physiologiai*, illetőleg *fizikai (cosmicus)* okokra

akadnánk, a melyekre ez idő szerint a természettudományok sem adnak biztos feleletet, a melyeknek kutatását tehát ezúttal bátran elhagyhatjuk.*

Úgyde, ha a lélektani okozatosságot, a lelki tényálladékokat e három szakra szorítjuk, vagyis ha a cselekmény lélektani okozatosságának képe ez: 1. *érzelem, indulat, vágy*, 2. *képzet, czél*, 3. *akarati elhatározás*, hol van ezek közt a motívum, mi hát az ú. n. indító ok? Igen, a motívum, az indító ok itt van ebben a rövid láncolatban, csak még ezt a szót nem használtuk, még nem döntöttük el, melyik szakasza e láncolatnak az, a mit motívumnak lehet és kell neveznünk. Az elhatározás, a képzet, czél és az érzelem, indulat, vágy szavakat rövidség és áttekinthetőség okából még csak megemlítettem, a nélkül, hogy azok értelmét, jellemzését tüzetesebb vizsgálat tárgyává tettem volna. A motívum fogalmának megállapítása végett azonban e három fogalmat kissé közelebbről kell elemeznünk.

Mi az akarat, miként jön létre az akarati elhatározás, ennek részletesebb elemzésére — miután azzal tisztában lehetünk, hogy a motívum nem lehet maga az akarat, illetőleg akarati elhatározás, hanem épen ez elhatározás indító okait keressük — azt hiszem felesleges lenne kiterjeszkedni. Elég lesz talán annyit kiemelni, hogy az akarati elhatározás a végső stádiuma az akaratfolyamatnak, illetőleg a belső akarat-cselekményeknek. Vagyis *elhatározásnak* nevezzük azt a *lelki folyamatot*, midőn a lélektelen a különböző öntudatos indító

* *Thomsen* (Untersuchungen 29.) *Zietelmann* nyomán látszólag még mélyebbre megy, mert ő a kedvetlenséget (Unlust) tekintve érzelmi motívumnak, ennek a kedvetlenségnek az előidézőjét, a vágyat, vagy jellemet is motívumnak és pedig első vagy főmotívumnak (Urmotiv) tekinti. Ez azonban — mint később kimutatjuk — csak az osztályozási kedvből származik s ő is csak *látszólag* megy mélyebbre. Ugyancsak mélyebbre akarnak hatolni *Liszt* és *Saleilles* is. *Liszt* a tettes egész lelki sajátosságát, jellemét, *Saleilles* pedig a tettes egész alanyi bűnösségét akarja motívumnak tekinteni. Mindketten azonban abba a hibába esnek, hogy így nem a motívum valódi lélektani fogalmát állapítják meg, hanem annak speciális büntetőjogi értelmet akarnak tulajdonítani. Lélektani szempontból sem a jellem, sem a lelki sajátosság vagy a tettes egész alanyi bűnössége nem azonos a motívummal. A jellem, a lelki sajátosság csak talaja a motívumnak, az alanyi bűnösségnek pedig csak egy része, illetőleg egy mozzanata. (I. alább.)

okok közül egy döntő súlyúvá, uralkodóvá emelkedik s a különböző képzetek közül az ember egyet vagy többet megvalósításra kitűzve, ennek létesítése végett valamely külső cselekvés közvetlen véghezvitelét megállapítja. Az elhatározást tehát, mint egy complicált lelki folyamatot, Wundt szerint összetett akaratszelekményt, mindig az indító okok, a motívumok harca előz meg a lélekben. Ez a harc most hosszabb, majd rövidebb, most kisebb, majd nagyobb, épen a motívumok száma és ereje s az elhatározás ideje szerint. Ebből tehát világos, hogy a motívumokat az elhatározással semmi esetre sem lehet, illetőleg nem szabad összetéveszteni. Azzal is tisztában lehetünk ebből folyólag, hogy a motívum nem azonosítható a szándék fogalmával, miután a szándék lényegileg épen az elhatározással esik egybe, vagyis annak sajátos értelemben való kifejezése.

A motívum tehát az elhatározáson, illetőleg a szándékon túl, a lélekben mélyebben fekszik, vagyis a képzet, a cél és az indulat, vagy érzelem azok a terrénumok, a hol a motívumokat keresnünk kell.

Mi a képzet, illetőleg az ú. n. célképzet, ez már közelebből érdeklí tárgyunkat. Hosszabb és mélyebb lélektani fejtegetések helyett — a melyekkel terhelni a m. t. Teljes ülés figyelmét nem érzem jogosítva magamat — inkább e fogalom értelmét bátorítok kiemelni. A képzet a lélektan szerint egy lelki képlet, mely egészen vagy kiváló mértékben érzetektől van összetéve, melyet azonban rendszerint érzelmi folyamatok is kísérek. Vagyis a képzet s így a cél is, mely szintén nem egyéb, mint egy megrögzített képzet, laikusán nem más, mint a gondolat, eszme, kép, melyet vagy a melyeket az ember lelkében vagy külső ingerek, pl. egy ékszer, vagy élelmi czikk megpillantása, izgató szavak hallása, keltenek, vagy a melyek külső inger nélkül csupán physiologiai folyamatok, pl. testi ingerek, éhség, szomj, képzelgés, álmodozás, töprenkedés, gondolkodás által idéztetnek elő. Így az élelmi czikk megpillantása az annak megevése által elképzelt kielégülés, egy szép nő látása az annak bírása által élvezhető gyönyör gondolatát, képét teremtheti meg valakiben. De megteremti azt ily külső inger nélkül a képzelő erő is, így a dologtalan naplopó elképzeli, hogy minő úri élete lehetne neki, ha 10,000 forintja lenne,

mit tenne ő a pénzzel, egész fellegrákokat szöhet magában, sőt ez ábrándképek megvalósítására közelebbi képeket is teremthet, kerít valahol egy forintot, azon vesz egy sorsjegyet, azzal megnyeri a főnyereményt, s megvalósíthatja ábrándjait. Az emberi elme csodálatos játéka sokszor pár pillanat alatt egy sereg ily képet, gondolatot, eszmét teremt a lélekben. S ha igazat adunk is Wundtnak abban, hogy az akarat tisztán értelmi megfontolásból nem eredhet s valami transcendentális, elvont akaratfogalom a modern physiologiai psychologia szerint képtelenség, vagyis az említett képek, mondjuk ábrándok is bizonyos érzelmekből, vágyakból, indulatokból fakadnak, vagy azokkal együtt jelennek meg, de a laikus gondolkozás e lelki képeket, e gondolatokat, czélokot önállóaknak tekinti s azokat lélektanilag is megkülönböztethetjük az érzelmektől és indulatoktól.

Az a kérdés tehát, hogy ezek a lelki kepek, képzetek-e azok, a miket motivumoknak, lehet illetőleg kell neveznünk?

Az írók és pedig úgy bölcészeti (Lipps), mint magánjogi (Dernburg, Löwenwald, Mannigk, Monich, Regelsberger) és büntetőjogi írók (Beling, van Calcker, Brombacher, Kuhlenbeck, M. E. Mayer, Osenbrüggen, sőt legújabban maga Liszt is) egy tekintélyes csapata, több-kevesebb határozottsággal, azt vallja, hogy a képzet, illetve a képzetek a motivumok. Ezek szerint az írók szerint ugyanis a motivum nem egyéb, mint a tett által elérni kívánt czélnak a képzete, gondolata. Ha sétálni megyek, mondja Lipps,¹ e tettemnek vegczélja egészségem fentartása s ennek a gondolata, képzete az elhatározásom motivuma. Vagy Liszt² legújabban (1902.) a 26. német jogászyülésre adott véleményében azt mondja: «*ha ma motivumról beszélünk, értjük alatta a teltből várt (remélt) örömezzetnek az akaratra ható képzetét*». Vagyis Liszt ugyan nem merőben a képzetet, a gondolatot, hanem az annak megvalósítására irányuló akarattal összekötött, az akaratot motiváló képzetet nevezi motivumnak, végelemzésben azonban mégis a képzetet azonosítja a motivummal.

¹ Lipps: Ethischen Grundfragen. 1899. 8. l.

² Liszt: Gutachten für den 26. deutschen Juristentag 1902. I. k. 282. l.

Igénytelen nézetem szerint ez a felfogás téves, mert közelebbre teszi a motívumot, mint kellene. Maga a képzet, a gondolat, még az eredménynek a képzete, vagy a megvalósításból remélt öröm képzete is helyesen nem nevezhető motívumnak. Eltekintve attól, hogy számtalan eszme, gondolat, képzet megszületik az ember agyában, melynek megvalósítására egyáltalán nem is gondol, voltaképen még a megvalósításra kitűzött képnek, az ú. n. *célnak* vagy *céllképzetnek* a motívummal azonosítása is alapos megfontolás tárgya lehet.

Lássuk azért kissé közelebbről azt is, mi a cél, vagy mi a *céllképzet*?

A cél, a cselekedni akaró, arra magát elhatározott ember által megvalósítani szándékolt eszme, gondolat, szintén nem más, mint képzet, mint lelki kép. Azonban nem minden képzet, nem minden gondolat mondható *célnak*, hanem csak az, a mely az ember lelkében a megvalósítás tárgyává nőtt, az érzelmi folyamatok hozzájárulása folytán az akaratelhatározás közvetlen előidézőjévé, az akarat *ható okává* izmosodott. Ezért mondhatjuk röviden és szabatosan, hogy a cél az akarat ható oka. Vegyünk egy példát az életből. Papp Béla e.méjében felmerül a gondolat — hogy, hogy nem, azt még most ne kutasuk — hogy ha öcscse, Papp Elemér nem élne, annak az öröksége is reászálna s így ő nagyobb gond nélkül kényelemben élhetne. A képzetek közül, melyek e gondolattal együtt, vagyis a mellett felmerülnek lelkében, az öcscse halálának képzete mindjobban megerősödik agyában, s végre *céllá* nővi ki magát, vagyis óhajtja testvére mielőbbi halálát és *céllul* tüzi ki annak megvalósítását.

Cél is azonban, ép úgy mint általában képzet, egy tárgyra vonatkozólag nemcsak egy, de több állhat elő a lélekben. Lehet, hogy egy gondolat, egy szerencsés eszme megvalósítása által egyszerre több különböző, részint közelebbi, részint távolabbi *célt* óhajt, vagy remél elérni az ember. A gyilkos lehet, hogy közvetlenül csak a pénzének elvehetése végett ölte meg áldozatát, de lehet, hogy az illető személy megölése által azt a további reményét is megközelíteni véli, hogy így a megöltnek özvegyé lett nejét valamikor nőül veheti, vagy a megöltnek állását elnyerheti. Egy utazás által lehet, hogy közvetlenül

világismeretemet akarom növelni, de ezt az alkalmat felhasználhatom, hogy egyes könyvtárakban egy később megírandó munkámhoz adatokat szerezzek, vagy meglátogathatom egy külföldön lakó rég nem látott barátomat, vagy itthoni barátom vagy barátaim által adott különféle megbízásokat teljesíthetek.

A *közelebbi* és *távolabbi* cél megkülönböztetése a mai büntetőjogban is jelentőséggel bír. A távolabbi vagy mellékcélokat, valamint az ú. n. végső cél úgyanis a tettes tagadása vagy őszinteség hiánya miatt gyakran nehéz, esetleg lehetetlen megállapítani, legfeljebb a közvetlen, az utolsó, a *Lilienthal*, *Zietelmann* és *Thomsen* által úgy nevezett *reális* cél az, a mi mindig, vagy legalább is a legtöbb esetben kimutatható. Ezt a közvetlen vagy reális cél, pl. lopásnál a jogtalan eltulajdonítást, ölésnél most a pénzhez juthatást, majd a megölt örökségének megszerzését stb. nevezi a büntetőjogi irodalom általában *célzatnak*, s ezt a BTK. is ismeri, midőn némely tényálladéokban ezt a közvetlen cél, mondjuk a célzatot, tényálladéki kellék gyanánt írja elő, vagyis csak a törvény által megemlített célból elkövetett cselekményt tekinti az illető büntetendő cselekménynek, pl. a pénzhamisításnál, lopásnál, csalásnál, dologrongálásnál stb.

Az irodalomban, és pedig érdekes, hogy épen csak a büntetőjogi irodalomban, sok kitűnő szakember ezt a cél, illetve a célzatot tekinti motivumnak, vagyis azonosítják a motivumot majd a közvetlen vagy reális céllal, majd a végső vagy távolabbi céllal, így *Halschner*, *Berner*, *Geyer*, *Olshausen*, *Lilienthal*, *H. Meyer*, *Krank*, *Pfänder* stb. *Halschner* szerint pl. «az öntudatosan felállított cél az, a mi az akaratot motiválja».¹ Legvilágosabban fejtegeti a felfogást *Lilienthal*. A reális cél, pl. lopásnál a dolog eltulajdonítása szerinte közvetíti a lelki cél, t. i. a reális cél eléréséből közvetlenül vagy közvetve remélt örömeztetést. A mennyiben ugyanis ez a várakozás, ez a remény cselekvésre hajtja a tettezt, azt mint motivumot jelöljük meg és így nem ellenmondás, ha a cél és motivumot, mint a célnak a képzetét azonosítjuk.²

¹ *Halschner*: Deutsches Strafrecht I. 194—196.

² *Lilienthal*: id. felolv. Zeitschrift XX. 440. Érdekes ellentét.

Ez utóbbi felfogás, mely nem általában a képzetet, hanem a közvetlen czélt vagy czélokát, illetőleg a czélzatot nevezi motivumnak, az előbbinél mindenesetre helyesebb s közelebb jut a helyes lélektani állásponthoz, de egészen még sem fogadható el, mert nem oldja meg teljesen a kérdést s lélektanilag kellően nincs igazolva.

Kétségtelen ugyanis, hogy a cél és az ok, tehát indító ok, a motivum is benső rokonságban és szoros viszonyban vannak egymással, úgy hogy a két fogalom összetévesztése s egymás helyett használása tényleg igen könnyű. Így például, ha a Papp Béla eseténél maradunk, mi volt az ő közvetlen czélja testvérje megöletésével: az, hogy annak örökségéhez jusson s mi volt az indító oka? A Lilienthal formulázását követve: az az örömeztet, melyet testvére örökségének reájutásából remélt, vagy szerintem: a testvére örökségéből való kényelmes élet utáni vágy. A két feleletben, a cél és a motivum leírásában itt úgy látszik, mintha csak formulázási különbség lenne. Igen, mert ha így teszszük fel a kérdést *mi czélból*, vagy *mi okból* követte el a tettes a cselekményt, a két felelet csak a kezdő szavakra, tehát formailag fog különbözni egymástól. Legtalálhatóbb példa erre a Liszt szellemes hasonlata, melyet a quia peccatum és a ne peccetur vitájára felhoz, miért van szükség a betegnek orvosra, azért-e, *mert* beteg, vagy azért, *hoggy* meggyógyuljon, persze látszólag a két felelet teljesen egyre megy, pedig az első (a «mert beteg») az okra, a másik («hoggy meggyógyuljon») a célra vonatkozik. Úgyde a motivum, az indító ok szó, mint előbb már említettem, nem azonos az ok fogalmával. Mi itt a büntetendő cselekmény motivumainak vizsgálatánál nem a bűncselekmény okait általában, hanem csak annak *lélektani* okait, *rugóit*, *indító* okait keressük. A motivum megkérdezésére tehát nem úgy kell feltenni a kérdést,

hogy *Frank* (Commentar 59. l.) és *H. Meyer* (Lehrbuch V. kiad. 170 l.) pedig épen a *végsczél*, illetőleg *távolabbi czél* nevezik, illetőleg azonosítják a motivummal. Helyesen mondja azonban *Saunders* (216.), hogy a végső cél — a mely rendszerint az önzés, pl. a lopásnál, ölésnél is az anyagi bajból, romlásból való menekülés — büntetőjogi szempontból közömbös. Az ily végső cél egy neutrális motivum.

mi okból követte el a tettes a cselekvést, hanem hogy *mi indította őt* a cselekvésre, mi volt vagy mik voltak az ő motivumai, indító okai ennél és ennél a cselekménynél. Így téve fel a kérdést, azt hiszem a czélnak okhatározó kötőszóval (mert) bevezetett leírása nem elégíthet ki bennünket.

A czél csak a tettes gondolatát, eszejárását világítja meg előttünk, csak az ő képzetei s főleg a közvetlenül elérni óhajtott képzete, vagy képzetei felől tájékoztat, a motivumnak pedig a cselekvő *érzelmi világára, az ő lelkének erkölcsi felfogására, jellemére nézve is kell bennünket tájékoztatni*, vagyis épen arra, miért tűzte ki a tettes épen ezt vagy ezeket a célokat közvetlenül elérendő céljaiul? A motivum tehát a czélra vonatkozik ugyan, de nem pusztán maga a czél, nem is egyszerűen *a czélnak a képzete*, annál több, tovább, mélyebben fekvő lélektani jelenség. Nem pusztán az értelem, hanem az érzelem, a vágy, az indulat műve is.

Ezzel eljutottunk a harmadik meghatározási kísérlethez, mely a motivum alatt az *érzelmet, az indulatot, a vágyat* érti. *Herbert Spencer, Wundt* a bölcsészeti, illetve lélektani írók közül, *Binding, Bekker, Krauss, Birkmeyer, Fuld, Ortloff, Saleilles, Liepmann, Thomsen* stb. a büntető jogászok közül azok, kik ez — igénytelen nézetem szerint helyes — álláspontot több, kevesebb eltéréssel képviselik. Így *Herbert Spencer* szerint ¹ a lelki processus, melyen át a cselekvésnek a czélra irányása megvalósíttatik, szétszedhető az *érzelemre* vagy *érzelmekekre*, melyek a motivumot képezik és a gondolatra vagy gondolatokra, melyek által a motivum határozott tartalmat nyer és végre cselekvésben nyilvánul. *Wundt* szerint ² pedig motivumoknak szoktuk nevezni az akaratfolyamatokra vonatkozó, subjectiv felfogásunkban a cselekményt közvetlenül előkészítő *képzeti és érzelmi kapcsolatokat*. Minden indító ok azonban — folytatja *Wundt* — ismét egy képzeti és egy érzelmi alkotó részre különíthető el, melyek közül az elsőt az akarat ható okának, a másikat pedig rugójának nevezhetjük.

Korunknak kétségtelenül legnagyobb két bölcsész, *Spencer*

¹ *H. Spencer*: Principien der Ethik. I. k. 118.

² *Wundt*: A lélektan alapvonalai, ford. Rácz Lajos. 1898. 181.

cer és Wundt e részben csak annyiban térnek el egymástól, hogy Spencer egyenesen és határozottan az érzelmeket, indulatokat tekinti motívumoknak, míg Wundtnál a motívum tágabb fogalom s magában foglalja a czélt és indulatot. Kitűnik ez a Wundt példájából: Egy bűnös gyilkosság ható okai szerinte idegen jószág eltulajdonítása, az ellenségnek az útból való eltevése s más efféle, rugói: a hiány, gyűlölet, boszú, irigység stb. érzelmei lehetnek.* Jóllehet az akarat *ható okának*, vagyis a jogászilag úgynevezett közvetlen czélnek, czélzatnak és az akarat *rugójának* Wundt által tett finom megkülönböztetését helyesnek tartom és e részben fentebb épen a Wundt előadását követtem, magának a motívum fogalmának és körének formulázására, illetőleg fogalmára nézve a H. Spencer álláspontját világosabbnak s úgy lélektani, mint jogászai szempontból helyesebbnek vélem.

A mint az életben bárminő cselekménynél, úgy a büntető jogban is, a büntetendő cselekmények tekintetében meg lehet és jogi szempontból meg is kell különböztetni a czélt és pedig büntetőjogilag a közvetlen czélt vagy czélzatot és a motívumot, az indító okot. E különbségtételre úgy dogmatikai, mint kriminalpolitikai szempontból szükségünk van. A cél nem mindig fontos a büntetőjogban, de a motívum mindig az. Ha tehát elismerem is, hogy a motívum a czéllal vagy czélzattal van legközvetlenebb összefüggésben és cél nem képzélhető motívum nélkül, s az ú. n. végső vagy távolabbi czéllal könnyen összetéveszthető, a motívum szót és fogalmat a czéltől önálló és külön fogalomnak tekintem. Nem tartom tehát helyesnek azt a közvetítő felfogást, a mit *Thomsen*, Wundt nyomán tesz, hogy motívumnak ugyan az érzelmeket tekinti, de a czélt, illetőleg a *czélzatot* is. Ha el lehet választani a két fogalmat, el kell döntenie határozottan, melyik hát a motívum: az érzelem-e vagy a cél? A motívum, az érzelem, az indulat szüli a különféle képzeteket, gondolatokat s ezek közül a döntő motívum vagy motívumok irányadók arra, hogy melyik váljék czéllá, illetőleg czélzattá s így a motívumok *a hajtó, indító okok*, a rugók, a czélképzetek pedig a *ható okok* arra nézve, hogy az

* *Wundt*: id. m. 182. l.

akarati elhatározás valamely külső cselekvés véghezvitelének megkezdésére létrejön.

A büntetőjogászok körében, a kik e helyes lélektani felfogáson vannak, a motivumról teljesen kielégítő szabatos jogászai meghatározást, mely azonban e lélektani felfogást is visszatükrözze, még mindig nem találunk. Hogy csak a legnevezetesebb meghatározásokat említsem, a *Binding* rövid meghatározása, mely szerint: *a motivum a versenytársai felett győzelemre jutott inger* (Reiz) *a cselekvésre*,¹ egyrészt lélektanilag nem szabatos, mert nem az inger maga a motivum, hanem az az által keltett érzelem, indulat, vágy, de e meghatározás, bár elismeri, hogy több motivum lehetséges s a motivumok felett harc folyik a lélekben, csak egyet, a döntő motivumot ismeri el motivumnak, a mi zavarra és félreértésekre vezethet. *Saleilles* szerint (223.) a motivum büntetőjogi szempontból az *a lelki tényező, a mely a büntetssel sugalmazta* (qui ait inspiré le crime) és a mely annak jellegét domináló módon megadta. Ez ellen az vethető, hogy *Saleilles* specialiter a büntetőjogi motivumot akarja meghatározni. Szerinte is az érzelem a motivum, de, hogy büntetőjogilag használhassuk e fogalmat, nem elég az érzelmet, hanem ennek jellegét is, rosszaságát vagy tisztességes voltát figyelembe kell venni, így fogja a motivum *az egész subjectiv bűnösséget* jelezni s így lesz a büntetés intenzitásának és tartamának megállapításánál felhasználható.² E megjegyzések helyesek ugyan, de a motivum valódi fogalmát így önkényesen többre terjesztjük ki, mint a mit jelent. Vagyis a *Saleilles* meghatározása ugyanazon kifogás alá esik, mint a *Liszté* (l. alább). Kimerítőbb a *Liepmann* meghatározása: motivumok azok a lelki jelenségek, melyek a büntetendő cselekményre vezető akarati tevékenységre a tettes öntudatában

¹ *Binding*: Die Normen und ihre Übertretung. II. k. 8. és 74. l.

² A motivumnak az érzelem-mel azonosítása (vagyis a mi meghatározásunk) *Saleilles* szerint (221.) kitűnő a büntetés mennyiségének megállapítása szempontjából, azonban nem kielégítő a büntetés nemének (természetének és rendszerének) a meghatározása szempontjából. Világos ebből, hogy *Saleilles* a büntetőjog számára egy specialis motivum fogalmat keres és tart szükségesnek, a mi büntetőpolitikai szempontból lehet igazolt, de lélektanilag nem helyes.

befolyással voltak, a melyek, más szavakkal, a bűnös akarat-tevékenység előállítását a bűnös öntudatában megmagyarázzák.¹ E meghatározás helyesen tünteti ugyan fel a motívum lélektani értelmét, mely szerint ez az elhatározás rugója, de nagy hiánya, hogy voltaképen csak alaki meghatározás, s nem világosít fel bennünket a motívumok tartalmáról, úgy hogy nyílt kérdésnek hagyja fel, vajjon a képzetek-e a motívumok vagy az érzelmek s az általa felhozott példákból tényleg az tűnik ki, hogy a képzetet és érzelmet egyaránt motívumnak tekinti.

Aránylag a legszabatosabb a *Thomsen* meghatározása, ki a legkimerítőbb s mélyreható fejtegetések után arra az eredményre jut, hogy a büntetendő cselekmény motívumai a tettest arra készítő hajlamok (Triebe), jellemtulajdonságok és célzatok, vagyis motívum mindenik tagja a hajlam vagy a jellemtulajdonság kifejlődési láncolatának a büntetendő cselekmény tényálladékáig.² Részemről azonban a *Thomsen* meghatározását sem tartom kielégítőnek, egyfelől mert a célzatos is határozottan motívumnak nevezi, másfelől mert a lelki jelenségek, képletek, melyeket felemlít (hajlam, jellemtulajdonság) lélektanilag nem határozott, nem szabatos kifejezések.

A motívum fogalma jogászilag szabatosan, igénytelen nézetem szerint, következőleg lenne meghatározható: *Motívumok azok az érzelmek, indulatok, vágyak,³ melyek az ember akaratát valamely öntudatosan kibízott cél, vagy célok megvalósítására s e végből valamely cselekvés közvetlen véghezvitelének elhatározására bírják.* E meghatározási kísérlet igyekszik szabatos feleletet adni úgy a motívumok ismerveire, mint határozottan körvonalazni akarja a motívumok körét és terjedelmét.

A motívum jellemző ismerve gyanánt tűnik ki a fentebbi meghatározásból először is az *öntudalosság*. A motívum ugyanis, az én felfogásom szerint, mindig csak öntudatos lehet. Igaz, hogy némely testi vágyak, ingerek (éhség) működéséről sokszor

¹ *Liepmann*: Einleitung in das Strafrecht. 120. l.

² *Thomsen*: Untersuchungen 248., 257. l.

³ Az érzelmek, indulatok, vágyak beható lélektani elemzése túlhaladná egy jogászai értekezés keretét. Utalok e részben is *Wundt* és *Spencer* pszichológiai műveire.

úgy látszik, hogy nem is veszünk tudomást, igaz, hogy miként már *Bentham* említi s újabban *Wundt* is (Éthik) megerősíti, cselekedeteink igazi motivumaiban sokszor önmagunk is tévedhetünk, de objective tekintve a motivumokat, azokról csak öntudattal bíró, vagyis szabatosabban: a cselekvéskor öntudatánál levő személynél beszélhetünk. Az örült, a gyermek, a teljesen részeg tisztán és teljesen a testi, vagy a megzavarodott agyszerkezet hatása alatt cselekszenek, a képzetalkotás, az akaratfolyamatok működése az ily egyéneknél vagy még fejletlen, vagy a lelki betegség, illetőleg a mámor által vétképen vagy időlegesen szabálytalanul, fékevesztetten működik, mint az elszabadult automobil s így az ilyen állapotban véghezvitt büntetendő cselekményeknél — melyeket a tételes büntetőjog is kivész a beszámítás alól — a tettes motivumairól, tettének lelki rügőiről, indító okairól beszélni képtelenség. Motivuma, öntudatos indító oka, lélektani rugója tehát csak a beszámítási képességgel bíró, vagyis testileg és szellemileg kifejtett, egészséges és öntudatosan cselekvő ember cselekményeinek van.

Az említett meghatározásból határozottan kitűnik a motivumnak a képzetrel és a czállal, vagy czélzattal való viszonya is. A motivum úgy a képzettől, mint a czéltől vagy czélzattól *mindig* megkülönböztethető és megkülönböztetendő. A motivumokról, a véghezvitelre kitűzött cselekvés lélektani okairól, rügőiről a cselekvőnek szintén lehet s legtöbbször van is képzelete, de a motivum nem maga a képzet, az nemcsak az értelem, hanem az érzelmek, indulatok műve is. Más szavakkal a motivum több a képzetnél s mélyebben fekvő a czélzatnál, voltaképen szülője, megteremtője a czélnek, illetőleg czélzatnak. A motivum tehát kapcsolatos a képzetekkel és a czállal, de nem tartozik azok közé, és sem a képzetrel, sem a czállal vagy czélzattal nem azonosítható. A cél a *mi végett*-re, a motivum a *miért*-re ad feleletet s a mint a cél nincs helyesen megjelölve a motivum leírásával, úgy nem szabatos a motivum gyanánt a tettes céljáról beszélni. Így a Papp Béla esetében nem lenne helyes az ő *czélja* gyanánt azt mondani, hogy ez nála a dolog nélküli, kényelmes élet folytatása volt, mert ez a lélektani rugó, a valódi motivum volt. épúgy a motivum

nincs helyesen megjelölve, ha azt mondja valaki, hogy az a testvére örökségéhez jutás reménye volt, ez épen a célja vagyis célképzelete volt neki. Épúgy a Lipps által felhozott példában a sétálás indoka, motivuma nem az egészség fentartása, ez az említett esetben, szabatosan beszélve, a célja a sétának, a motívum ellenben az orvos vagy jóbarát figyelmeztetése által felkeltett aggodás, az életfentartási vágy, más esetben pl. a szerelmes ifjú Fensterpromenádjánál a cél az imádottnak a meglátása, a motívum pedig a szerelem, a szociálisták tüntető-sétájánál a cél az elvi álláspont tüntető kifejezése, a motívum a helyzetükkel való elégtelenség, az irigység.

A motívum és a célzat e kölcsönös viszonyából folyik, hogy a tettes által véghezvitt cselekvés céljaira vagy legalább a tettes közvetlen céljára, a célzatra nézve sokszor a motívum világosít fel bennünket s megfordítva, ha a motívum felől nem vagyunk biztosak, a tettes céljából vagy célzatából következtethetünk tettének motívumára, az magyarázza, az fejt meg előttünk a cselekmény lélektani rugóit, indító okait.

A motívum másik ismérve továbbá az, hogy az *az emberben van*, hogy az egyéni tényezője a büntetendő cselekménynek.

Vagyis a fentebbi meghatározás ad nézetem szerint kielégítő feleletet a motívum körének, e fogalom terjedelmének megállapítására nézve is. Az öntudatos vágyak, érzelmek es indulatok csupán azok, a miket úgy elméletileg, mint gyakorlatilag motívumoknak nevezhetünk. A *képzet*, a *cél*, a *jellem*, a *vérmeérséklet*, az *emberi alaptermészet*, a *társadalmi helyzet*, a *természeti tényezők* nem nevezhetők motívumoknak s így nem vonhatók azok körébe.

Miután a képzetre és célzatra vonatkozólag igénytelen véleményemet már említettem, csak a többi most említett tényezőre nézve kell még felfogásomat jeleznem.

A jellemet, a jellembeli tulajdonságokat, a tettes egész lelkületét a kérdéssel foglalkozó írók közül különösen *Liszt* sorozza a motívumok közé, a mennyiben első dolgozatában a motívum három jelentősége közül épen az utóbbit, t. i. a lelki sajátosságot, a tettes egész jellemét azonosítja a motívummal, abból indulva ki, hogy a kriminálpolitika szempontjából nem az egyes elkövetett cselekmények indító okaival, hanem a bűnö-

sők lélektani osztályozásával kell foglalkozni, vagyis a feladat nem az, hogy a tettes egyik-másik cselekményének különféle rugóit kutassuk, hanem a tettes egész egyéniségét, egész lelki énjét kell megállapítanunk, mert csak ebből dönthetjük el, hogy kell vele elbánni, hogy jövőre hasonló tetteitől megvédjük a társadalmat. Első pillanatra szembeötlik, hogy Liszt a motívum fogalmán és körén egyenesen erőszakot követ el, midőn a motívum fogalmát egyenesen az ő kriminalpolitikai kiinduláspontjához idomítja, csak azért, hogy kedvencz eszméjét, a büntetés három célját igazolja. S ez az oka, hogy kísérletével maga sem lehetett megelégedve s fejtegetései végén beismeri, hogy az általa felállított motívum-táblázat kriminálpolitikailag nem értékesíthető, vagyis a mint *Vámbéry R.* (id. m. 11. l.) helyesen jegyzi meg, a motívumok tanát, melyet felépíteni akart, szinte hajótörésbe juttatta.

Részemről a jellemet,* a tettesnek tapasztalatilag megállapított egész lelkületét, nem tartom azonosítandónak a motívum fogalmával, illetőleg nem sorolom a motívumok köréhez s még annyira sem volnék hajlandó, mint *Thomsen*, a ki hogy Lisztnek engedményt tegyen, nem ugyan az egész lelki sajátosságot, de az egyes jellembeli tulajdonságokat a motívumok körébe veszi. Igénytelen nézetem szerint a jellem, a lelki sajátosság vagy az egyes egyéni jellemvonások mindenesetre *lényezői, okai* a büntetendő cselekményeknek, a kriminalitásnak általában s így kriminálpolitikailag figyelembe veendőek, hiszen rég ismert lélektani igazság, hogy heves jellemű emberek, illetőleg népek könnyebben engednek a külső ingereknek s így hamarabb ragadtatják magukat személy elleni cselekmé-

* A jellem összetévesztése a motívummal époly könnyű, mint ennek a czállal való felcserélése. A jellemre ugyanis épen az ember érzelmeiből, vágyaiból s ezeket visszatükröző magaviseletéből, cselekvéséből következtetünk s így látszólag az érzelmek, a vágyak, szóval a motívum össze van forrva a jellemmel, vagy azonos azzal. A jellem azonban csak összefoglalása az ember szellemi sajátosságainak, a melytől az egyes érzelmeik, indulatok, vágyak, mint egyes lelki folyamatok megkülönböztetendők. S elvégre azzal is tisztában kell lennünk, hogy nem az ember természetét, nem jellemét, hanem az általa elkövetett *büntetendő cselekményt* és az ezt előidéző alanyi bűnösséget kell a büntetés alapjául tekinteni.

nyekre, gyilkosságra, testi sértésre, alattomos, ravasz jellemű emberek gyakrabban követnek el csalárd cselekményeket, csalásokat, hamisításokat stb., de miután a jellem, a lelkület, a lelki sajátosság nem a saját öntudatos alkotásunk, hanem physiologiai és sociologiai okok, a vérmérséklet, átöröklés, a környezet befolyásának a szüleménye, melyek felett uralkodni, azt vagy azokat megváltoztatni igen nehéz, sokszor lehetetlenség, ez okból a jellemet, a lelkületet, vagy a jellemvonásokat sem tekintem oly öntudatos egyéni tényezőknak, a mit a motívum szóval kifejezni akarunk. A jellem vagy jellemvonások egy *ismérvet* fognak képezni a büntetendő cselekmény igazi forrásának, előállása történetének, mondjuk alapokának a megismeréséhez, de maga a jellem, a lelkület nem motívum, az csak *talaja a motívumnak*.*

A törvény nem a jellemet bünteti — mondja *Saleilles* (246.) — ha az embereket jellemük miatt büntetné, akkor még tetteik bevárása előtt el kellene őket zárunk.

Még kevésbé lehet a motívumok körébe számítanunk a büntetendő cselekmények élettani, társadalmi és természeti okait, illetőleg tényezőit. Az ember alaptermészete, az önzés, az önfentartás ösztöne, a *Wertheimer* által úgynevezett öntudatlan uralmi vágy, vagy a vérmérséklet, öröklött és szerzett betegségek, vagy a társadalmi helyzet, nyomor, szegénység, alkoholizmus, rossz környezet, ferde nevelés vagy épen nevelhetlenség, társadalmi presszió, balvélemények, végre a cosmicus okok, éghajlat, időjárás, rossz termés stb, mindezek a criminologia által részletesen tárgyalt okok kétségtelenül megannyi tényezői a criminalitásnak s az egyes büntetendő cselekmények létrejöttének is részokait tartalmazzák, azonban mindezek nem tekinthetők és nem nevezhetők motívumoknak, mert ezek is, épúgy, mint a lelkület, csak *talaját képezik a motívumoknak*. Mindezek a criminalpolitikailag fontos tényezők meg-

* Jól mondja *Bünger*: «a motívumok a büntett elhatározásánál a tettesben előálló képzetek, melyek a kedv és kedvetlenség érzelmeinek versenyében a tettes jellembeli vonásainál (Charakteranlage) fogva elhatározó súlyllyal esnek a mérlegbe s azt lenyomják, míg a mérleg másik ágát felbillentik s az akaratnak látszólag egyedül irányt adnak.» (Zeitschrift VI. 338.)

magyarázzák, érthetővé teszik előttünk úgy a tömeg-criminalitás, mint az egyéni, egyes büntetendő cselekmények előállási történetét, de ezek sem összeségükben, sem egyenként nem lélektani rugói, nem indító okai a cselekménynek, mert ha a tettes tud is e tényezőkről, ezeknek reá való befolyásáról, ezek hatásáról, de sohasem ezek a külső körülmények magok, hanem az ezek által a tettes lelkében ébresztett vágyak, érzelmek, indulatok, az ezek által teremtett képzetek, gondolatok, eszmék s ezek közül a czéllá izmosodott képzetek utáni öntudatos törekvés, tehát mindig valamely érzelem, indulat, vágy az, a mi az elkövetésre bírja, cselekvésre készíti a tettet. Ezek a külső körülmények önmagukban nem teremtenek egy beszámítható büntetendő cselekményt sem, hanem csak megteremtik a kedvező talajt a bűncselekményre vezető motívum előállítására. Lássuk ezt is egy pár gyakorlati példán.

A napszámos beteg lesz, nem mehet dolgozni, felesége apró gyermekei miatt szintén nem hagyhatja el a házat, a meglevő pár krajczár alig elég élelmi szerekre, fára, tüzelőre azonban egyáltalán nem telik, a kemény téli idő beköszönt s a napszámos, hogy ő és családja meg ne fagyjon, fát vagy szemet lop. Mi volt, vagy mik voltak itt a lopás motívumai? A nyomor, a szegénység, tehát a társadalmi- vagy a hideg idő, a cosmicus ok? Felületesen azt mondjuk rá s a kriminalsociologia tudományos felelete is az, hogy a nyomor és a hideg *miatt* lopott, tehát ezek voltak a tett motívumai, holott ezek csak tényezői, előidézői voltak az igazi motívumnak, t. i. az aggódásnak, kétségbeesésnek, gondnak, melyek a bajból való menekülés módjai iránt különböző, az ő értelmiségének, ismereteinek megfelelő képzeteket teremtettek a napszámos lelkében, melyek közül, mint az ő eszejárása szerint legkönnyebben megvalósítható, a falopás gondolata emelkedett ki s izmosodott czéllá s ezt akarati elhatározássá fejlesztve, megvalósításra bírta őt. A nyomor és a hideg tehát csak megteremtői voltak jelen esetben a bűnre készítő motívumnak, de nem maga a nyomor és a hideg volt a motívum, hiszen hány ember nyomorog és fázik s még sem megy lopni, hanem más módot keres a bajból szabadulásra, előleg-kérést, koldulást, kölcsön-kérést vesz igénybe s a lopás gondolata eszébe sem jut, vagy ha eszébe

jut is, leküzdi azt s inkább nyomorog, fázik tovább, de nem lop. Persze, ha az alapokot, az emberileg megmagyarázható végső okot akarjuk megmondani, nem szükség valami rettenetes hosszú physiologiai és lélektani fejtegetéshez folyamodnunk, hogy ilyen gyanánt az önfentartási ösztönt, az önszeretetet, az öntudatlan uralmi vágyat, az önzést jelöljük meg, a mire végső elemzésben az embernek minden vagy legalább is legtöbb jogos és jogtalan cselekvése visszavezethető, azonban ezt az emberi alaptermészetet, az önfentartás öntudatlan vagy öntudatos vágyát, épen mivel ez az emberileg végső ok s mivel ez önmagában érzéki természetünk elismerése mellett természetesen es jogosnak tünetne fel minden büntetendő cselekvést, csak kivételesen es csak akkor sorozhatjuk a motívumok körébe, ha a bűncselekmény öntudatos és egyedüli közvetlen lelki rugója ez az önfentartás volt.

De nézzünk egy más példát, az előkelőbb, értelmesebb osztályok népszerű cselekményét, a párbajt. Egy békés, csendes természetű, pontos életű hivatalnok, ki tartalékos tiszt is, egy társas összejövetelnél szóváltásba elegyedik egy hevesvérű kollegájával s ez utóbbi gyávának, alázatos meghunyászkodó embernek nevezi őt. A társaság összenéz s a békés hivatalnok látja az arczokról, hogy a társaság egészen természetesen nézi, hogy neki ki kell hívnia a kollegáját s a katonai szabályokból is tudja, hogy nem térhet ki a párbaj elől, mert kitenné magát a becsületügyi eljárásnak. Vajjon, ha a kihívás tényleg megtörténik, e kettős tényező, a társadalom téves felfogása a becsületről, vagy a katonai szabályzat volt a motívuma a párbajnak? Nem, ezek is csak megteremtették azt a szorongó érzést, mely a párbajra való kihívásra birta az illetőt, a kinek magától soha eszébe nem jutott volna a párbajozás.

A motívumok körére nézve tehát, hogy a továbbiakra, t. i. a motívum értékesítésére határozott álláspontot foglalhasunk el, meg kell állapodnunk abban, hogy a motívumok körébe nem számíthatunk minden tényezőt, minden okot, a mely a cselekmény létrejöttéhez hozzájárult, azt elősegítette s különösen a külső természeti, társadalmi és élettani okokat általában nem tekintjük a motívumok közé tartozóknak. A motívu-

mok fentebbi fogalmából kifolyólag *csak azokat a lelki jelenségeket, képleteket, azokat a lélektani okokat, tényezőket sorozhatjuk a motívumok közé, a melyek az embert s itt az u. n. bűnöst, a konkrét bűnletendő cselekmény elhatározására és végrehajtására készítették, illetőleg reábírták.*

A Liepmann meghatározása tehát ennyiben, t. i. a motívumok körére vonatkozólag egészen elfogadható, habár tartalmilag a motívumok lényegére nem ad felvilágosítást. Liepmann nevét azért említem meg itt, hogy a motívumoknak általa adott három osztálya tekintetében is, a mely szintén a motívumok körére vonatkozik, álláspontomat megemlíthessem. Liepmann ugyanis a motívumoknak három osztályát különbözteti meg: 1. a *visszatartó* motívumokat, melyeknek hatályossága a cselekvést és az elhatározást megnehezíti pl. a büntetéstől való félelem; 2. *elősegítő* motívumokat, melyek az akarattvékenységet megkönnyítik pl. az eredmény képzele, a felfedezetlenül maradás reménye, 3. *elhatározó* vagy *főmotívumot*, mely a döntő befolyást gyakorolja. Ha az elősegítő és a döntő motívum megkülönböztetését, mely utóbbit Liepmann is csak az elősegítő motívumok egy alosztályának tekint, elfogadjuk is, nem alaptalanul veti fel *Thomson* a kérdést, hogy az u. n. visszatartó vagy ellenmotívumokat motívumoknak nevezhetjük-e, vagyis a motívumok körébe sorozhatjuk-e? *Thomson* (id. m. 295.) tagadólag felel a kérdésre és szerintem is a *valódi* ellenmotívum ellenmondás s tulajdonképen csak *látszólagos* ellenmotívumokról beszélhetünk. A kérdés tehát az, hogy mit nevezhetünk ellenmotívumoknak?

Liepmann szerint ellenmotívumok azok a motívumok, melyek az elhatározást megnehezítik. A közönséges beszédben s az irodalomban is tényleg gyakran így használjuk e szót. Ha 10 motívum szól a tett ellen s egy mellette, mondja pl. Fayer, a tettes lehet, hogy ez utóbbira, erre az egyre hallgat. Lélektanilag azonban az «ellenmotívum» kifejezés nem szabatos s a motívumok helyes fogalmi meghatározása azokra nem illik. Az u. n. ellenmotívumok csak képzetek, melyek a lelki harc, az elhatározás megfogamzási ideje alatt a tettes lelkében felmerülnek, melyeket azonban a tettes *nem vesz fel céljául*, mert az igazi motívumok őt a tett végrehajtásának elha-

tározására sarkalják. A jó indulatok, jó érzelmek, a helyes erkölcsi felfogás, lelkiismeret stb. sokszor megszólalnak a büntetettre elhatározás előtt a tettes lelkében s előttünk, a kik a tettes lelki állapotát, az elhatározási vajudas korszakát magunknak elképzeljük és azt objective szemléljük, ellenmotivumoknak látszanak ezek a képek és érzelmek, mert mi talán ezeket, vagy ezek közül valamelyiket vettük volna erősebbnek, vagyis talán az lett volna nálunk valóban indító oka a büntetett el *nem* követésének, a tettesnél azonban, a kinek valamely tényleg elkövetett büntetendő cselekményéhez keressük a lélektani rugókat, a valóban szerepelt indító okokat, ezek a mi általunk ú. n. ellenmotivumok csak lélektani aggályok, ellenvetések, ellenképek voltak, melyeket az elhatározásra indító vágyak, érzelmek, indulatok *le tudtak győzni, meg tudtak semmisíteni* s így a fenforgó esetben ezek tényleg nem lettek motivumokká. Igazi ellenmotivumnak lenne nevezhető az oly érzelem, indulat, mely a tettes lelkében tényleg akarati elhatározást tudott kelteni, s őt vagy a tervbe vett cselekvés elhagyására, vagy a megkezdett cselekvés abbahagyására bírta, pl. a pénztárnok elhatározza, hogy pillanatnyi adóssága fedezésére a pénztárból egy összeg pénzt elvesz, de epen aznap reggel, mikor ezt elhatározza, olvassa a lapokban, hogy egy sikkasztót 5 évi börtönre ítélték, elszégyenli magát s abbahagyja tervét, — vagy a férj meg akarja ölni alvó nejét, de ez a kés érintésére felébred s könyörgésére a gyilkos szánalomra gerjed és abbahagyja a folytatást. Az ilyen valódi ellenmotivum a szégyenérzet, a szánalom azonban a sikkasztás, vagy a gyilkossági kísérlet szempontjából nem ellenmotivum, hanem az abbahagyásnak, az elállásnak a motivuma. Vagyis a *valódi* ellenmotivum ugyan motivum, de nem a büntetendő cselekménynek a motivuma, hanem a tett el nem követésének, az új elhatározásnak vagy az önkéntes elállásnak a motivuma. A *színdleges* ellenmotivumok azonban nem is motivumok, csak ellenvetések, aggályok, melyek motivumokká válhattak volna, de a konkrét esetben nem váltak azokká.*

* Kriminálpolitikailag ugyan kívánatos, hogy a bűnre vezető motivumokat győzzék le az azok ellen működő képzetek és indulatok s

Az ellenmotivumokat *Binding* is kizárja a motivumok köréből, midőn motivumnak csak a versenytársai felett győzelemre jutott, a cselekvésre vivő ingert (*Reiz*) nevezi. *Binding* meghatározása azonban más szempontból támaszt vitát, t. i. *Binding* e szerint egy büntetendő cselekménynél csak egy motivumot ismer el, a mi ellen alapos ellenvetések tehetők. Hogy a motivumok közül egy rendszerint ki szokott emelkedni s hogy így legtöbbször úgy látszik, mintha a tettes lelkében tényleg csak egy rugó szerepelt volna, ezt azt hiszem, nem lehet kétségbevonni, sőt azt is elismerem, hogy tényleg igen gyakran csak egyetlen motivum működött a tettes lelkében, de hogy más alkalommal s szintén gyakran, sőt talán az esetek többségében, nem egy, de több motivum szerepelt s mindeniknek a hatása tényleg kimutatható, azt úgy lélektanilag, mint jogászilag igazoltnak tartom. *Wundt* szerint is az u. n. aktuális motivumok mind motivumok s szerinte az önkény cselekvések (*Willkürhandlung*) éppen abban különböznek az ösztön cselekvésektől, hogy ez utóbbiak mindig és kizárólag egyetlenegy indító okból erednek, míg az önkénycselekvések, ha «végezetre egy indító okból vagy egy irányulag ható indító okoknak egy összenövő, összeolvadó *complexum*ából származnak is, de náluk ez a döntő indító ok csak számos egymás mellett fennálló, különféle s egymásnak ellenmondó indító okból emelkedett uralkodó indító okká.»* Vagyis úgy *Binding*, mint *Wundt* helyesen mondják ugyan, hogy az indító okok az elhatározás előtt harcban állnak egymással, mert választási vagyis önkényes cselekmény el nem képzelhető kisebb vagy nagyobb lelki harc, küzdelem nélkül, habár ezt sokszor magunk is alig vesszük észre s *Wundt* helyesen emeli ki, hogy

e végből az egyház, az iskola, a szociális politika feladata oda törekedni, hogy az erkölcsi érzés erősítése, a tisztességes, munkás életre nevelés, illetve a szociális bajok orvoslása által a bűnözést közvetve előzzék meg (ezt nevezi *Thomsen* a motivum céltalanná tevésének. «*Zwecklosmachen des Motivs*»), de ezek részletezése, tárgyalása, a «motivumok tanába» nem tartozik. Ugyanígy *Thomsen*: *Untersuchungen* 133. és *Zeitschrift* XVII. k., 272. *Van Calker* id. m. 35., *Wertheimer* id. m. 223.

* *Wundt*: A lélektan alapvonulai 184.

rendszerint több egyirányulag ható, vagyis a cselekvésre készítő motívum teremti meg az akarati elhatározást, azonban Bindingnek az a nézete, hogy csak a döntő, az uralkodóvá lett motívum a motívum, lélektani szempontból nem fogadható el, míg a Wundt fejtegetéséből jogászai szempontból azt kifogásolom, hogy ellenmondó indítóokról, vagyis ellenmotívumokról beszél, holott a motívum, az indítóok csak arra az érzelemre, indulatra vagy vágyra használható, mely tényleg elősegítette a tett elkövetésére való elhatározást.

Igénytelen nézetem szerint tehát döntő- vagy főmotívumot és mellette mellékmotívumokat lehet megkülönböztetni, vagyis nemcsak az uralkodóvá lett érzelem mondható motívumnak, hanem az azt kísérő, megerősítő, elősegítő érzelmek, indulatok is, azonban az ú. n. ellenmotívumokat nem tartom a motívumok körébe sorozhatóknak.

A motívumok körére nézve nem hagyhatom még megemlítés nélkül *Thomsennek*, a ki a motívumok fogalmával elismerésre méltó szorgalommal foglalkozott, a motívumok terjedelme iránti fejtegetéseit, jóllehet azokhoz végeredményben nem csatlakozhatom.

Thomsen közvetítő álláspontra akar helyezkedni s ezért motívumok alatt érti a tetteket a cselekvésre vezető vágyakat, jellembeli tulajdonságokat és célzatokat (Triebe, Charaktereigenschaften und Absichte). Tekintve pedig, hogy a hajlan, jellemtulajdonság és cél csak végső láncszemei a tetteket a büntetendő cselekményre vezető hosszú kifejlődési lánczolatnak, melynek természeti és társadalmi tényezői azonban szerinte sem tartoznak a motívumok köréhez, a büntetendő cselekmény motívumaihoz számítja: a vágy, illetőleg jellemtulajdonság kifejlődési lánczolatának a büntetendő cselekményig terjedő minden tagját. Miután pedig szerinte a legegyszerűbb büntetendő cselekmény kifejlődésénél is sohasem egy motívum, hanem mindig legalább is egy motívum-lánczolat forog fenn, e motívum-lánczolat különböző tagjait különböző elnevezésekkel látja el. Ugyanis a motívumokat felosztja először *ős- vagy kezdő* motívumra (Úrmotiv) és *közbenső* motívumokra. Ős-motívumok szerinte a tetteket a büntetendő cselekményre elhatározó vágyak és jellemtulajdonságok, a közbenső motívu-

mok pedig az említett vágyaktól és jellemtulajdonságoktól a tényálladéig (a cselekvési akarattig) vezető czélatok. A közbenső motivumokat ismét felosztja *lelki* motivumra, és *reális* motivumra, az előbbi a lelki eredményre, t. i. az alapmotivum (a vágy) kielégítésére vonatkozó czélat, a reális motivumok pedig a reális eredményre, a külvilági változásra irányuló czélatok. Több motivum-lánczolat esetén megkülönböztet még *együttes* motivumokat s ezek közt ismét *fő-* és *mellék-*, *elő-* és *utó-motivumokat* stb.

Azt hiszem, felesleges Thomsent ez osztályozási szenvedélyében tovább követnünk, valamint felesleges bővebben foglalkozni az általa felállított megkülönböztetésekkel, melyek inkább csak logikai elmejátékok és gyakorlati jelentőséggel egyáltalán nem bírnak. Álláspontja különben sem határozott s így következtetései sem lehetnek reálisak. Helyesen fogadja el motivumnak a vágyat, de már értelemzavaró, hogy a mellott a czélatokat is motivumoknak veszi. Az alap- és közbenső motivum közti különbség világosabban ki van fejezve, ha *döntő* és *segéd* vagy *mellék* motivumokról beszélünk. A többi osztályozásra pedig nincs szükség s azok alig is igazolhatók lélektanilag, kivált a lelki és a reális motivum közti distinctio alapján hibás.

Végre legyen szabad még csak azt megemlítenem, hogy motivumról sajátképeni értelemben csak *szándékos* cselekményeknél lehet szó. A gondatlan cselekményeknél az eredmény felől vagy tényleg nincs is képze a tettesnek, vagy ha van is, azt sohasem tűzi ki elérendő czélnak s így ki van zárva, hogy a gondatlanságból okozott büntetendő cselekmény motivumairól beszéljünk.* Azonban a gondatlanságból okozott eredményt létesítő cselekvésnek, a mely épen szándékos, de rendszerint nem is jogtalan cselekvés (pl. vadra lövés, állványfelállítás), természetesen vannak motivumai, pl. a vadra lövésnek a vadászati szenvedély, az állványemelésnek a nyereségvágy, megélhetés, de ezek a motivumok nem a gondatlan büntetendő cselekmény motivumai, csak előidézői magának a gondatlanságnak, mint erkölcsi hibának. A gondatlan cselekményeknél

* Ugyanígy Thomsen: Untersuchungen 143.

tehát sajátképeni motivumok nem léteznek. Maga a gondatlanság, figyelmetlenség, hirtelenkedés, lelkiismeretlenség, könnyelműség, mint a gondatlanul létesített büntetendő cselekmények forrásai, lélektani tényezői, nem motivumok, mert nem öntudatos vágyak, érzelmek vagy indulatok.

III. A motivumok osztályozása, csoportosítása.

A motivumok fogalmának és körének tisztázása után a másik elvi kérdés az, lehet-e a motivumokat osztályozni, csoportosítani, vagyis lehet-e először is a bűncselekményre készítő, azok lelki rugóit képező motivumokat kimerítően összeállítani s az így megállapított motivum-táblázatban egyes csoportokat megkülönböztetni s azokat érték szerint osztályozni? A motivumok osztályozása alatt tehát nem a külső, alaki osztályozást, (a mint Liepmann és Thomsen megkísérelték) értjük, a melylyel a motivumok fogalmánál és körénél foglalkoztunk, hanem a motivumoknak anyagi, tartalmi szempontból való csoportosítását és értékelését. Vizsgálódásainkban ez irányban sem lehet másunnan kiindulnunk, mint a lélektanból, vagyis a különböző érzelmek, indulatok, vágyak ismerveit, jellemét a lélektan magyarázza meg nekünk. Az egyes érzelmek, indulatok, vágyak beható, mély lélektani elemzésére azonban sajnos, részint pszichológiai ismereteim fogyatékosága miatt nem terjeszkehetem ki, részint előadásomnak, mely csak keretét, vázlatát óhajtja adni a motivumok tanának, nem is tekintem feladatául, hogy a bűnösök teljes lélektanára kiterjeszkedjen.* tőlem, azt hiszem elég lesz, ha a kérdés különböző megoldási módjait — a mit az eddigi irodalom és törvényhozások megkíséreltek — előterjesztem és azokra igénytelen véleményemet előadom.

Különben azt is ki kell emelnem, hogy az itt megkísérelendő osztályozás nem akar hasonlatos lenni a büntetendő

* A bűnösök teljes lélektanával behatóan foglalkoznak *Krauss*, *Fleury* és *Kovalevsky* fentebb idézett műveikben. Teljesen kielégítőnek azonban egyik kísérlet sem mondható, a mi érthető is, mert a kérdés felette nehéz.

cselekményeknek a BTK. különös részében a jogtárgyak szerinti beosztásával, hanem csak általános osztályozás, csoportosítás akar lenni, vagyis a büntetendő cselekmények hármass (büntett, vétség, kihágás) vagy kettős felosztásával hasonlítható össze.

E részben is *Liszt* indítja meg a vitát s a kérdést is ily alakban ö veti fel. Igaz ugyan, hogy ő előtte már *Wahlberg* (id. m. 1061.) hangsúlyozza, hogy a büntetendő cselekményeknek a bűnös motívumok fokai szerint való erkölcsi osztályozása sem nem kivihetetlen, sem jogi szempontból nem kifogásolható s épen e szempontból ajánlja a motívumok tanulmányozását — s *Holtzendorff* a gyilkosság lehető motívumait hat csoportban állította össze, *Krauss* pedig «a bűnös lélektanában» a hajlamokat s különösen a szenvedélyeket általában kriminal pszichológiai szempontból csoportosította, azonban *Holtzendorff* összeállítása már azért sem, mert csak egy büntetendő cselekményre szorítkozott, de főleg azért sem bír nagyobb jelentőséggel, mert egyáltalán nem kriminalpolitikai szempontból történt, a *Krauss* csoportosításáról pedig *Liszt* oly megsemmisítő bírálatot mond, hogy azt legfeljebb curiosum gyanánt lehet megemlítenem.

Teljesség kedvéért azonban lássuk e két csoportosítást is. *Holtzendorff* a gyilkosságnak általa tapasztalt motívumait hat csoportba osztja be, ú. m.:

1. gazdasági motívumok: a) a birtvány általában, b) örökségi viták, c) élelemszükség, d) határvillongások;

2. nemi motívumok: a) házasságtörés, b) féltékenység, c) visszautasított szerelem, d) csábítás, e) szerelmi kétkedés, f) megünt szerelem, g) buja kegyetlenség;

3. harag, gyűlölet, bosszú: a) politikai gyilkosság választásoknál, nemzetiségi gyűlölet, hivatalnokok elleni bosszú; b) nem politikai gyilkosság, c) vérbosszú;

4. gyilkosság más bűntettekkel kapcsolatban, a felfedezés meghüsitása, a büntetés elől menekülés céljából;

5. különböző ritkán előforduló motívumok;

6. ki nem deríthető motívumok.

Holtzendorff, a mint behatóbb bírálat nélkül is látható, inkább a gyilkosság okait általában állítja össze e hat csoportba s ha e tekintetben kísérlete figyelemreméltó is, s ha a

valódi motívumok közül is többeket helyesen említ meg, kísérletét egészben véve kimerítőnek és elfogadhatónak nem tekinthetjük.

Krauss a bűnre való hajlam benső motívumait felosztja távolabbiakra és közelebbiekre. *Távolabbiak*: 1. a temperamentum és az indulatok (öröm, szenvedés, harag, félelem), 2. a jó és a rossz kedélyhangulat, 3. az egyes vágyak. Ez utóbbiak: az éhség, szomjúság, nemi ösztön, mozgási ösztön; szellemi oldalról: az æsthetikai vágy, gyűjtési vágy, szerencsevágy (játék, kalandvágy), tudvágy, végül a hazugság és a lopási vágy. A közelebbi motívumok: a szenvedélyek, melyek két tényezőnek, az egyéni szervezetnek és az élettapasztalatnak (*Lebens-einflüsse*) közös produktumai s ezek activok és passivok. Activ szenvedélyek: 1. a birvágy, 2. becsvágy, 3. uralomvágy, 4. szerencsevágy, 5. boszúvágy. Passiv szenvedélyek: 1. az ivási vágy, 2. a nemi vágy.

Azt hiszem e gyenge kísérletre helyesen jegyezte meg Liszt, hogy komoly bírálatot nem érdemel.

Nagyobb jelentőségű már e két első kísérletnél a *Stooss* osztályozása a svájci javaslatban.

A svájci javaslat ugyan (és pedig se az első, se a második) határozott és részletes osztályozást vagy csoportosítást a motívumokra nézve nem ad, azonban ez veti fel mégis azt a gondolatot, hogy a motívumok két főosztályba sorozandók, t. i. a *nemes* vagy a II. javaslat szerint *figyelemreméltó** és *nem nemes*, a mi 43-iki javaslatunk által *alacsony*nak nevezett motívumokra. A svájci javaslat ugyanis a büntetés kiszabásánál enyhítő körülményül veszi fel, ha a tettes figyelemreméltó indító okokból követte el a cselekményt, vagyis épen azt a gondolatot karolja fel, a mit ellenkező irányban a mi 43-iki javaslatunk, midőn azt rendeli, hogy a büntetés annál súlyosabb leend, *minél alacsonyabbak voltak a tettnek indító okai*. Lényegileg ugyanezt tartalmazza a norvég javaslat 24. §-a: *ha*

* A kifejezés még a II. javaslatban sem találó. A «nemes» jelzőt visszautasította már Lilienthal (*Zeitschrift*, XV.), a *figyelemreméltó* szót pedig Saleilles kifogásolja (218.). A büntetetre vonatkozólag legfeljebb *menthető* motívumról lehet beszélni, de nem *figyelemreméltó* vagy *nemes* indító okról.

a cselekmény nem becstelen érzelemből eredt, fogház helyett mindig ugyanoly tartamú elzárás szabható. Mik azonban a figyelemreméltó motívumok, azt a svájci javaslat egyáltalán nem részletezi, ezt teljesen a bíró erkölcsi mérlegelésére bizza. Ellenkező irányban azonban már nyújt felvilágosítást; ugyanis a különös részben 20 motívumot említ meg, mint a büntetést súlyosító vagy a legtöbbször épen a büntetést felemelő okokat s így ezeket tekinthetjük a javaslat értelmében nem figyelemreméltó, a 43-iki javaslat szavaival élve: alacsony, mai szóval: aljas indító okoknak. E ponton tehát teljesen találkozik a svájci javaslat a mi 1843-iki javaslatunkkal, mert ez is megemlíti a különös részben a súlyosító motívumokat s érdekes és fontos jelenség, hogy a két javaslat lényegileg ugyanazokat a motívumokat emeli ki. A svájci javaslatban kiemelt motívumok ugyanis (a Liszt összeállítására szerint) a következők:

1. gonoszság,
2. durvaság,
3. ravaszság,
4. boszúvágy,
5. birvágy, nyereségvágy, haszonlesés,
6. káröröm,
7. gyilkolási kedv,
8. önzés,
9. irigység,
10. gyűlölet,
11. roszakarat,
12. kegyetlenség,
13. nemi vágy,
14. munkaiszony, tunyaság,
15. üzlet-, ipar-, foglalkozásszerzés,
16. figyelmetlenség,
17. könnyelműség,
18. indulatos felgerjedés,
19. vétkes nemtörődés,
20. pajkosság.

Összehasonlításul összeállítottam a mi 1843-iki javaslatunk által ismert s motívumoknak tekinthető *súlyosító*-, illetőleg *minősítő* körülményeket:

1. gonoszság (malitia) (82. §.), különös gonosz indulat (413. §.),
2. álnokság (82. 185., 188., 206., 230., 231., 234., 263., 373. §.),
3. vakmerőség (82. §.),
4. bűnbeni megrögzöttség (82. §.),
5. kegyetlenség (82. 111., 443. §.),
6. haszon vagy haszonlesés (110. §., rablási vagy örökségnyerési célból vagy bérért gyilkolás 191., 230., 414., 476., 492., 493., 497., 503., 508., 539., 545., önhaszon 548. §.),
7. alattomoság (138. §. b. d.), — orozva elkövetés (110., 175., 176. §.),
8. roszt célzat (141. §.), — vétkes cél (191., 437., 539. §.),
9. bosszú (191., 492., 493., 497., 508., 545., 548. §.),
10. bujaság (210., 211., 212. §.),
11. káröröm (230. §. = önhaszna nélkül másnak kárt okozzon),
12. indulatos felgerjedés (112., 153. §.),
13. vétkes vigyázatlanság (123., 155., 166. §.),
14. könnyelműség (502. §.),
15. hanyagság (502., 513., 535. §.).

Érdekes tehát, hogy a mi 43-iki javaslatunk a svájcezi javaslat által méltatott motivumok közül voltaképen csak ötöt nem említ meg kifejezetten: a durvaságot, a gyilkolási kedvet, önzést, irigységet, gyűlöletet és tunyaságot, azonban érdekes lesz talán azt is megemlítenem, hogy a 43-iki javaslatunk két nem alacsony, mondjuk figyelemreméltó motivumot is ismer, t. i. 1. a gyermekrablásnál a 197. §. azt mondja: ha valaki egy idegen gyermeket szülőinek beleegyezése nélkül egyedül oly célzattal ejtett hatalmába, hogy a testi vagy erkölcsi végromlástól (melyben szüleinél volt) megmentse s ez által sorsát és jövődjét jobbá tegye, ezen *jó szándékú*, de mégis törvénytelen tetteért büntetése egy heti fogságnál több nem lehet, — 2. midőn az orgazda (a mai helyes terminologia szerint: bűnpártoló) egyedül *szánakozásból* s minden bér és haszon nélkül követett el valamit (414. §.).

A svájcezi javaslat motivumfelsorolását Liszt se kimerítőnek (még megközelítőnek se), se rendszeresnek nem tekinti, a

javaslat legfőbb hibájául azonban azt tartja, hogy teljes tájékoztatlanságban van arra a mértékre nézve, a mely szerint a motívum a cselekmények, illetőleg a tettek szerint értékesíthető lenne.

Mielőtt a svájci javaslat motívumait érdemlegesen elbirálnók, lássuk a *Liszt* által összeállított rendszeres motívum-táblázatot. Liszt ugyanis azért kísérli meg a motívumok osztályozását, hogy ez alapon a bűnösök közt eszközölhesse az osztályozást, a mi szerinte a bűnügyi lélektan feladata. A motívumok csoportosításának az előfeltétele szerinte természetesen az lenne, hogy az összes elképzelhető motívumokat kutassuk ki s állítsuk össze egy táblázatba. Ezt azonban maga Liszt sem tartja lehetségesnek,* ezért ő is csak a leggyakoribb motívumokat igyekezett összeszedni és osztályozni. És pedig nyolcz csoportba foglalja össze a motívumokat:

1. a tudat hiánya vagy homályossága arról, hogy a cselekvés idegen jogkörbe nyúl (könnyelműség, gondatlanság, lelkiismeretlenség);

2. sympathia (vonzalom, szeretet, részvét, jóakarás);

3. önfentartási ösztön (egoismus);

4. a nemi érzékiség;

5. az indulatok (affectus) különböző fajai;

6. dicsőség, uralomvágy, hiúság, irigység;

7. elvhűség (jogi, vallási, politikai, tudományos meggyőződés,) fanatismus;

8. nyereség, pénzvágy, élvhajhászat, fukarság.

E mindenestire elég érdekes és a Holtzendorff- vagy Krauss-féle felsorolásnál értékesebb és alaposabb csoportosításra azonban maga Liszt megadja a bírálatot, midőn nyíltan bevallja, hogy ez az osztályozás közvetlen kriminálpolitikai értékesítésre nem alkalmas, mert lehetetlen az egyes csoportokról egységes értékitéletet mondani. A büntetés nemét és mértékét tehát szerinte lehetetlenség a cselekménynek az egyik

* Zeitschrift, XVI., 483. Érdekes lesz megemlíteni, hogy *Thomsen* pedig a motívumok fogalmáról irt művének előszavában említi, hogy feladatául tűzte ki a Carolina óta az összes német törvényhozásban előforduló motívumok összegyűjtését.

vagy másik motivumcsoporthoz tartozandósága szerint megállapítani, vagyis a *bűnösök* osztályozása a motivumok (a lelki sajátosság) alapján nem fedi a bűncselekményeknek lélektani alapon eszközölhető beosztását. Ez a negatív eredmény indította Lisztet arra, hogy az egész fentebbi motivumtáblázatot elejtve, a bűnösök osztályozásának alapjául a *lettesnek* a jogrendhez való állását, *jogi*, illetőleg *társadalmi (antisocialis) érzelmeit*, tehát a jogrendre való kisebb-nagyobb *veszélyességét* vegye fel.

A motivumoknak kimerítő összeállítása, csoportosítása s értékelése tehát se irodalmilag (mert Liszt óta újabb e fajta kísérlettel nem találkozunk), se törvényhozásilag ez ideig nem sikerült. S ez egészen természetes, mert Liszt valami abszolútra, csulhatatlanra törekedett, már pedig ilyet alkotni emberileg nem lehet. De van-e okunk e miatt a teljes lemondásra, helyesen cselekedett-e Liszt, hogy a motivumok tanát teljesen elvetette, mert sem a svájcei javaslat, sem az általa megkísérlett csoportosítás nem adott neki minden kérdésre teljesen kielégítő feleletet? Azt hiszem ez az elkedvetlenedés és ez az elvetés egészen jogosulatlan és alaptalan. Ha helyesnek tartottuk azt a kiinduláspontot, hogy a cselekvésnek, illetőleg a bűnösnek lélektani indító okait figyelembe kell vennünk a büntetőjogban, igyekeznünk kell e motivumokat a lélektan útmutatása szerint tehetségünkhöz képest megállapítani, a jövő nemzedékre bizva, hogy a mi tévedéseinket, ismereteink hiányát majdan kipótolja és kijavítsa. S részemről a mi 1843-iki javaslatunk és a svájcei 1896-iki javaslat kísérletét, ha tökéletesnek épen nem, de mindenesetre figyelemreméltónak vélem, melyeket a lélektan újabb kutatásaival kiegészítve alapul vehetünk a motivumok összeállítása tekintetében.

Az összeállításban, a csoportosításban azonban mindenestre valami elvi alaptól kell kiindulnunk. Mi legyen ez az elvi alap? A különböző érzelmek, indulatok, vágyak erkölcsi megítélése, vagy az érzelmek kisebb-nagyobb ereje, vagy az érzelmek *társadalmi jelentősége*?

Az irodalomban a motivumok ily elvi csoportosításának kérdését — eltekintve *Wahlberg*nek a motivumok roszaságának fokára épített csoportosításától, — a *Garçon* felolvasása tűzte napirendre. *Garçon* ugyanis a svájcei javaslat (illetőleg

a mi 1843-iki javaslatunk) felfogását akarja általánosítani, illetőleg továbbfejleszteni. Két főcsoportot vesz fel a motívumok körében: a *becstelen*, nem nemes és a nemes vagy *nem becs-telen* motívumokat. Melyek a becs-telen s mik a nem becs-telen motívumok, közelebről nem állapítja meg s e tekintetben a csoportosítást meg sem kíséri, csak azt az elvi álláspontot fejt ki, hogy minden cselekmény elkövethető becsületes és aljas indokból, ezért minden cselekmény tekintetében módot kell adni a bírónak, hogy a motívumhoz képest majd nem becs-telenítő, majd becs-telenítő büntetést szabhasson ki. Vagyis Garçon az *érzelmek erkölcsös vagy erkölcstelen voltát* tekinti elvi alapnak. Teljesen ezt az eszmemenetet vázolja *Van Calker* «Strafrecht und Ethik» (1897.) című felolvasásában s a motívum, az érzelem erkölcsös vagy erkölcstelen voltát tekinti ki-indulási pontnak s a büntetési nem megválasztásánál új alap-elynek. (Id. m. 29. l. és Gutachten für den 26. Juristentag. 1902. II. köt. 246.)

E felfogással szemben *Ferri* «Sociologia criminale» című híres művében a bűnre vezető motívumokat azok *társadalmi jelentősége* szempontjából osztályozza, megkülönböztetve *anti-socialis*, kiválóan antisocialis és kevésbé társadalomellenes motívumokat.*

Lilienthal 1900-iki felolvasásában már ugyanezen az alapon, de mélyebben igyekszik a motívumokat csoportosítani. Ő ugyanis a motívumoknak általában két főforrását különböz-teti meg: 1. az önfentartásra való törekvést és pedig legköze-lebb a létezés, az élet, testépség stb., továbbá az ideális létezés, becsület, szabadság, — s végre a gazdasági létezés, az életfen-tartás, vagyonnövelés, családfentartás iránti vágyat; 2. az egyéniség érvényesítése iránti törekvést, és pedig legelőbb a tisztán érzéki vágyak, de az indulathullámzások, a szenvedé-lyek, szerelem, féltékenység, gyűlölet stb. kielégítése iránti vágyat. Ezt a beosztást azonban ő maga is csak felületesnek mondja s értékesítésre nem tartja alkalmasnak, mert az egyes motívumoknak az erkölcsi megítélése az ember által ki-elégítően, objective nem képzelhető. A nemes és nem ne-

* *Ferri E.*: Das Verbrechen als sociale Erscheinung. 1896. 351. l.

mes, a becsületes és becstelen érzelem és motívum megkülönböztetés nemcsak erkölcsi és jogi, de æstheticai érzelmeink által is befolyásoltatik. Az egyetlen objectív alap a beosztásra, Lilienthal szerint, csak az egyesnek a vele együtt élő más emberekhez való viszonya lehet, vagyis a motívumok vagy: *altruisticusak*, vagy *egoisticusak* vagy *antialtruisticusak*. Szigorúan véve ugyan, a Wundt-féle Ethica (427. lap) szerint is, minden motívum egoisticus, vagyis mint végső okra minden cselekvés az önzésre * lenne visszavezethető, azonban a motívumok vizsgálatánál szerinte sem kell a végső okra visszamennünk, hiszen azt sokszor maga a tettes sem ismeri. Ha a lelki kielégülés képze, a lelki célzat, a mi Lilienthal szerint a motívum, altruisticus volt, a cselekvést mint altruisticus motívumból eredőt tekinthetjük. A legnagyobb csoportot kétségtelenül az *önző* motívumok képezik, s az ezekből eredő cselekményekre illenek a rendes büntetések, az altruisticus motívumokból fakadt cselekmények; miután ezek olyanok, hogy azokat hasonló körülmények közt a legtöbb ember elköveti, ha szigorú erkölcsi szempontból helyteleníthetők is, de a törvényhozás által, mely a társadalmi felfogás kifejezője, nem büntethetők szigorú büntetéssel. — ellenben az antialtruisticus okokból elkövetett tettek, vagyis azok a személyek, a kik a jogrenddel nyíltan ellentétbe helyezkednek, a szokásos vagy állandó bűnösök, a rendesnél szigorúbban büntetendők. Vagyis Lilienthal a *cselekmény társadalmi jelentőségét* (s nem a tettes veszélyességét) tekinti az elvi alapnak, a mire a motívumok osztályozása építhető, ezért legsúlyosabb csoportnak tekinti az antialtruisticus, középsúlyának az egoisticus és legenyhébbnek az altruisticus motívumokat. Miután azonban ő a motívumoknak a büntetőtörvényben való értékesítését, méltóságát nem tartja szükségesnek, az egyes motívumoknak felsorolására, az említett három osztályba való beosztására nem terjeszkedik ki.

Igénytelen nézetem szerint úgy a Garçon vagy Calker mint a Ferri és Lilienthal által ajánlott elvi alap önmagában helyes, csak

* Már Wahlberg (106. l.) kiemeli, hogy a büntetendő cselekmények főforrása az önzés.

az egyoldalúság a közös hibájuk. E két elvi szempont ugyanis csak látszólag ellentétes, lényegileg azonban nem zárják ki egymást, sőt a helyes álláspont épen a kettőnek, t. i. a motívumok *erkölcsi és társadalmi szempontból való* csoportosításának az összebékéltetése lehet. Úgy a Garçon, mint a Lilienthal felfogásában van egy-egy helyes eszme, de mindketten kissé egyoldalúan járnak el. Hogy a motívumok csoportosításánál az erkölcsi méltatást nem hagyhatjuk figyelmen kívül, azt hiszem alig lehet kétségbevonni, hiszen a *BTK. a társadalomnak, a kornak erkölcsi felfogása iránt nem lehet közönyös*, sőt az alól nem is emancipálhatja magát, vagyis a büntetőjog szabályai is világot vetnek az illető társadalom és az illető kor felfogására. A büntetőjognak tehát részint öntudatlanul, részint öntudatosan lépést kell tartani a kor erkölcsi felfogásával. Hogy vannak oly motívumok, melyek a büntetendő cselekményt *erkölcsileg menthető* színben tüntetik fel előttünk s viszont olyanok, melyek felett erkölcsi érzésünk felláborodik, ez tapasztalati tény, egy reális igazság. Jól mondja *Gardeil*,¹ hogy sok ember van a börtönben, a kívül szívesen szoritunk kezét, vagy a mint *Alimena* kifejezi, vannak büntetettek, a kikkel nem habozunk egy szobában hálni.² A *menthető* és az *alacsony* indok közötti megkülönböztetés tehát, a mit a 43-iki magyar és az 1896-iki svájcz-i javaslat megtesznek, nem alaptalan, sőt nagyon is megszívlelendő.

Úgyde mi a *menthető* s mi az *alacsony* motívum, ennek eldöntésénél és meghatározásánál már nem elég az erkölcsstanhoz s legkevésbé a vallási, vagy metafizikai erkölcsstanhoz folyamodnunk. Az erkölcs és a jog köre még nem esik teljesen egybe s nem minden erkölcsstelen cselekmény jogtalan és büntetendő. Vagyis a tisztán erkölcsstani osztályozás nem lehet kielégítő, s e részben igazuk van Ferrinek és Lilienthalnak, midőn rámutatnak a cselekmény társadalmi jelentőségére.

Igen, ma már — mint *Varyha* Ferencz igen tisztelt tagtárs úr is meggyőzően kifejtette legutóbbi előadásában — általánosan elismert igazság, a mai classicus iskola egy: *Merkel*,

¹ Revue Pénitentiare. XX. k., 1104. l.

² Revue Pénitentiare. XX. k., 1107. l.

Binding, Csemegi nyíltan elismeri és vallja, hogy a büntetendő cselekmény társadalomellenes magaviselet, mely a társadalommal együtt keletkezik, fejlődik és változik s a büntetendő cselekmények megállapítására és a büntetés nemére s mértékére a mindenkori társadalom értékítélete az irányadó. Ha tehát a büntetés a megsértett társadalom reakciója s egyúttal a büntett elleni czéltudatos társadalmi védekezés egyik eszköze is, ebből folyik, hogy a büntetendő cselekmény *lélektani* rugóit is a szerint lehet és kell osztályoznunk, a mint az egyes *motivumok a társadalom érdekei* szempontjából egyenesen *károsak*, helytelenek és természetellenesek, vagy kevésbé ilyenek, vagy pedig azt egyáltalán nem sértik, sőt természetesek.

De ha ezt a szempontot helyesnek tartjuk, ha a közérdekkel, a társadalom javával, fejlődésével egyenesen ellenkező s arra legveszélyesebb, továbbá a közérdekre káros, veszélyes és végre az arra egyáltalán nem káros, sőt természetes motivumokat gondolunk megkülönböztetni, vajjon ezzel nem egyeztethető-e össze a motivumoknak az imént említett erkölcsi méltatása. Hiszen az erkölcs sem valami rajtunk kívül fekvő fogalom, az is csak az emberek, a társadalom felfogása, megjegeczesedett meggyőződése a jóról és roszról, a helyesről es helytelenről, a mely azonban szintén alá van vetve a fejlődés törvényeinek. Így ha az említett első, társadalmi szempontból legsúlyosabb motivumcsoportot az erkölcsstan szemüvegén át nézzük, azt bizonyára helytelennek s mint az ember erkölcsi hivatásával ellenkezőt, alacsonynak fogjuk minősíteni, a másik csoportot már, habár erkölcsileg szintén helytelenítjük, de nem ítéljük el oly erősen, míg a harmadik csoportot erkölcsileg menthetőnek, néha épen helyeselhetőnek fogjuk tekinteni.

Részemről tehát, habár vizsgálódásaimat egészen szűkörkörtöknek érzem, a fentebbiek alapján abban a véleményben vagyok, hogy a büntetendő cselekményekre készítő, illetőleg a bűnösök lelkében működő motivumokat úgy dogmaticai, mint kriminalpolitikai szempontból az említett három főcsoportba lehet sorozni s e három csoportot az említett módon lehet értékelni is.

Mely egyes motivumokat, vagyis mely érzelmeket, indulatokat, vágyakat sorozzuk egyik vagy másik osztályba, ez

kétségtelenül még az előbbi elvi szempont felállításánál is nehezebb feladat. Mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, vannak-e sajátos bűnös motivumok. Előző fejtegetéseim felmentenek ama kijelentésem bővebb indokolása alól, hogy sajátképeni bűnös, vagyis csak a bűnösöknél előjövő, illetőleg feltétlenül bűnbe vivő motivumok nincsenek. Amint nincs bűnös típus, egy anthropologiailag elkülöníthető bűnös osztály az emberek közt, a mint nem minden bűnös örült, vagyis nem lelkibetegség a büntetendő cselekmények általános és végső alapoka, úgy a motivumok szempontjából sem lehet bűnös és nem bűnös motivumokat megkülönböztetni. Találón mondja *Saleilles*,* valaki megmérgez egy embert azért, hogy ennek örökségét elnyerje, kétségtelen, hogy a gyilkosság döntő motivuma itt a pénzvágy volt. Úgyde hány ember van a világon, a ki vágyik a pénz, a gazdagság után és a ki hál' Istennek azért nem követ el gyilkosságot. Az egyik hivatalnok, hozza fel még élénkebb például, hogy kártyaadósságát kifizesse, sikkaszt, a másoknak és a legtöbbnek, bár szintén könnyítnének adósságukon, eszükbe sem jut, hogy bűnös úton elégtésék ki hitelezőiket. A motivumok tehát, amiket felsorolunk, épen azok az érzelmek, indulatok és vágyak, a melyek mindnyájunknál s jogszerű cselekményeinknél is előjönnek s az osztályozás, az értékelés csak azt jelenti, hogy ahoz képest, hogy milyen motivum vitte a tetteket a büntetendő cselekmény elkövetésére, a cselekmény most erkölcsileg helytelenebbnek, a társadalomra károsabbnak, majd kevésbé ilyennek, majd mindkét szempontból menthetőnek tűnik fel előttünk. Vagyis a motivumoknak megkísérlendő osztályozása nem azt jelenti, mintha az egyik, mondjuk a legsúlyosabb osztályba sorozott motivumból csak a legsúlyosabb büntetendő cselekményeket lehetne elkövetni, mert a legnagyobb büntetettnek, a gyilkosságnak a motivuma is lehet a harmadik, a menthető motivumcsoportba tartozó érzelm, például a szánalom, a szeretet, viszont a legkisebb büntetendő cselekmény, pl. a levéltitoksértés is elkövethető a legsúlyosabb, alacsony motivumból, pl. irigységből, gyűlöletből. Az osztályozás tehát csak általános erkölcsi és társadalmi, sociologiai

* *Saleilles*: L'individualisation de la peine. 214. l.

értéklése a motivumoknak, a mely hogy egyáltalán értékesíthető-e s ha igen, mennyiben, a fenforgó esetben a bíró lesz hivatva megállapítani.

1. Az első, erkölcsi szempontból legerősebben elítélhető, társadalmilag legkárosabb motivumcsoportba tartoznak, igénytelen nézetem szerint, az *ember- és társadalomgyűlöletre s közveszélyességre valló érzelmek, indulatok és vágyak, minők: az általános embergyűlölet, a társadalom megsemmisítésének vágya, pusztítási, rombolási vágy, káröröm, munka nélkül mások vagyonából megélés vágya, irigység.**

2. A második, az erkölcsileg szintén elítélendő s társadalmilag is helytelen, káros motivumcsoportot alkotják a *merőben egyéni önzésből, a testi és lelki vágyak kielégítése iránti törekvésből fakadó motivumok: az érzékiség, nemi ösztön, bujaság, kényelemszeretet (dologtalanság), birtvány (haszonlesés), fukarság, hiúság, dícsvágy.*

3. Harmadik csoportba, az erkölcsileg menthető s társadalmilag nem helytelen motivumok közé sorozhatók a *világosan altruisticus érzelmek, indulatok, vágyak, mint: mások iránti szívalom, könyörület, szeretet, a haza-, vallás-, tudomány iránti őszinte lelkesedés, rajongás, továbbá az élet vagy a becsület megmentésének vágya, a jogtalanul megtámadottak iránti részvétel, a jogos felháborodás (justus dolor).*

IV. A motivumok értékesítése a büntetőjog általános tanaiban.

Ha a motivumok fogalmára, körére s osztályozására nézve álláspontomat röviden és hézagosan, de határozottan kifejez-

* *Wahlberg* (106. l.) a legsúlyosabb motivumnak, a roszaság legmagasabb fokának a lelkiismeretlenséggel párosult gonoszszágot és kegyetlenséget, az ú. n. embertelenséget (Unmensch) tekinti. A büntettek főforrása, *Wahlberg* szerint, az önzés, mely mindent birni és élvezni akar, önmagát tekinti a világ központjának. Az élvezet és birtvágyból, mint az önzés tipikus formáiból, fejlődnek ki az irigységgel, más szerencséje miatt neheztelés (Missgunst), melyek aztán gyűlöletté és kárörömmé fokozódnak s mások megvetésében, károsításában, megsemmisítésében keresnek kielégítést. Ezen a fokon felül áll aztán a legnagyobb roszaság, az embertelenség.

ten, hátra van még, hogy megkíséreljem bemutatni az előadott elméleti fejtegetések gyakorlati alkalmazását. Vagyis a motívumok tanának ez a — mondhatnám — *gyakorlati* része azzal foglalkozik, hogy mennyiben kívánatos és lehetséges a motívumokat általában, valamint esetleg az egyes motívumokat, vagy motívumcsoportokat a büntetőjogban érvényesíteni, van-e figyelemmel a mai tételes büntetőjog a motívumokra s ha nincs, vagy nem kellő mértékben méltatja azokat, miként, a BTK. mely helyein s mily intézkedések által lehetne és kelene azokat belevinni a büntetőtörvény szakaszai közé. Ez a kísérlet lesz voltaképen a *tűzpróbája* a motívumok tanának.

Lássuk először is a büntetőtörvény *általános részét*, illetőleg a büntetőjog *általános tanait*.

Ha a mi BTK.-ünk általános részét átnézzük, bizony a leggondosabb vizsgálódás után sem találunk ott egyetlen határozott és világos utalást vagy vonatkozást sem a motívumokra. Legfeljebb egynehány §-t lehet némi összeköttetésbe hozni a motívumok tanával, így a 41. §-t, mely felhatalmazza a bíróságot, hogy egyes fogházra ítéleteket *különösen tekintetre méltó okoknál fogva* a munka alól felmenthessen és a saját költségükön való ételmezést megengedje nekik. Továbbá a 74. §. a személyes tulajdonságokról és körülményekről, a 77. §. az ellenállhatlan erő- és fenyegetésről, a 79. §. utolsó bekezdése a jogos védelemnek félelemből, ijedtségből vagy megzavarodottságból való túllépéséről, — a 82. §. a tévedésről s a 89—92. §-ok az enyhítő és súlyosító körülményekről. Tény azonban, hogy ezek a szakaszok sem árulják el azt, hogy a BTK. általános része tudomást venne a motívumokról vagy tudatosan méltatni kívánná azokat. E részben tehát tisztán a kriminálpolitikai vizsgálódásokra vagyunk utalva.

Lássuk azért, hogy de lege ferenda nem lenne-e kívánatos a BTK. általános részét a motívumok méltatása szempontjából kiegészíteni s miben állhatnának e reformok? A kriminalpolitikai irodalmat, a bírói gyakorlatot és a külföldi törvényhozási mozgalmakat figyelembe véve, négy pont, illetőleg kérdés lehet az, a mi megbeszélést igényel: *a)* a beszámítás fogalma, *b)* a bűnösök osztályozása, *c)* a büntetési rendszer és *d)* a büntetés kimérés szabályai.

a) *A beszámítás és a motívumok.*

A beszámítás tana a mai tételes büntetőjogokban kivétel nélkül az egyéni felelősség elvén nyugszik, vagyis az egyént felelősségre vonjuk és megbüntetjük, ha valamely az állam által büntetendőnek nyilvánított cselekményt követett el, a mennyiben a tett elkövetésekor az illető nem volt oly állapotban, illetőleg oly körülmények közt, melyeket a törvény a beszámítást vagy a jogtalanságot kizáró oknak nyilvánított, vagy valamely a konkrét büntethetőséget kizáró ok nem forog fenn. A nélkül, hogy a determinismus és indeterminismus darázs-fészkébe nyúlni akarnék, csak constatálni kívánom, hogy a *beszámítás* és *felelősség* alapelveit a dogmaticus és a kriminalpolitikai irodalomban — egyes túlzó naturalistáktól eltekintve — úgy indeterministák, mint deterministák egyértelemmel elfogadják. Maga *Liszt*, az őszinte determinista, azt írja egyik dolgozatában: * a büntetőjog mai alaposzlopai a tudományos vizsgálódások által nem lettek megingatva, azok elég szilárdak arra, hogy egy új felépítményt is elbirjanak. Ez az új felépítmény azonban épen az, a mire ki kell terjeszkednünk.

Liszt ugyanis, valamint az új kriminalpolitikai iskolák több kiváló tagja, így *Alimena*, *Liepmann*, a beszámítás es felelősség fogalmát fentartják, azonban a beszámítási *képesség* mai fogalmát akarják elejteni és a helyett egy új felépítményt rakni a büntetőjog mai alapjára. Ez az új építmény lenne az, a melynél a motívumoknak szerepük lenne. A beszámítási *képesség* mai fogalma ugyanis *Liszt* szerint indeterminista felfogásra vall, ezért azt el kell vetni s a helyett a beszámíthatóság mértékét szilárdabb alapra fektetni. Ez pedig nem lenne más, mint a *motívumok által való rendes befolyásolhatóság, megkööttség*. *Liszt* szerint ugyanis beszámítható állapotban van az az ember, a ki a *motívumokra normalisan reagál*, t. i. a ki rendes módon enged a motívumok determináló erejének, ellenben a kire a motívumok nem rendesen hatnak, a ki abnormálisan reagál, annak tette nem számítható be, mert az lelki beteg.

* *Liszt*: Die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit. Zeitschrift. XVIII. k. 266. lap.

Ugyanezt fejezi ki *Liepmann*, midőn a beszámítási képességet az ember azon képességében látja, hogy a fennálló műveltségi viszonyoknak megfelelő *átlagos magaviseletet* tud tanusítani. Be nem számítható pedig az az egyén, a kinek lelki állapota hiányos fejlettség, vagy a lelki telhetségek beteges megzavaródása miatt lényegesen eltér az átlagos magaviselettől. Vagyis mindketten a *Wunlt* pszichologiai determinismusára óhajtják fektetni a beszámítás és a beszámítási képesség fogalmát. A motívumok szerepe és jelentősége tehát a beszámítás tanában szerintük az lenne, hogy azok mintegy *a súlyokat* képeznék a beszámíthatóság mérlegében, a ki a rendes módon determináltatik a motívumok által, a kit egy bizonyos meghatározott mennyiségű motívum visz a büntetendő cselekményre, az beszámítható, büntethető, ellenben a ki abnormálisan reagál, a kit a rendesnél kisebb, mondjuk egy csekélyebb motívum is bűnre hajt, az nem beszámítható, nem büntethető.

Nem tartom előadásom keretébe tartozónak, hogy a beszámíthatóság ez új mértékének részletesebb méltatásába bocsátkozzam, azt hiszem elég, ha kijelentem, hogy a beszámítás tanának ily átalakítását ez idő szerint nem tartom szükségesnek s a Liszt-féle új építményt nem tartom biztosabbnak és szabatosabbnak a mai classicus iskolának az akarat elhatározási képességre épített beszámítás tanánál. Miben áll a «normális reagálás», mi az a motívumok átlagos ereje, ez csak új formulája az elhatározási *képességnek*, de ép oly megmérhetetlen valami. S egészen alaposan mutatja ki *Salcilles* (id. u. 130. l.) hogy ha a normális reagálást tekintjük a beszámíthatóság mértékének, akkor voltaképen egy bűnös sem esik beszámítás alá, mert ha a tettes épen az ő igazi természetét, lelkületét, lelki sajátságát követte, midőn a bűn útjára tért s ha a motívumoknak engednie kellett, mert azok determinálják az ő akaratát, akkor nincs alapja a felelősségre vonásnak, a büntetésnek, mert ő épen normálisan, *szabályszerűen cselekedett*, a szabályszerű cselekvésért pedig csak nem lehet büntetni! Az igazi bűnös tehát a Liszt álláspontjából kifolyólag logikusan nem vonható felelősségre.

Különbösen az egész vita szélmalomharcz s az egész ellentét csak látszólagos. A mai, a *Salcilles* által ú. n. neoclassicus iskola

egyáltalán nem ért a beszámítási *képesség* alatt valami transcendentális erőt, képességet az emberben. A mai classicus iskola épen nem tagadja, sőt nyíltan kifejezi, hogy az ember befolyásolható és pedig befolyásolható úgy külső körülmények, a cosmicus és a társadalmi tényezők, viszonyok, mint a belső, lélektani momentumok, a motivumok, az öntudatos érzelmek, vágyak, indulatok által. Az embert jelleme irányítja, vezeti cselekményében s a jellembeli, a lélektani okozatosság, a mit *Wundt* az erkölcsi felelősség alapjának tekint (*Ethik* 410.), lélektani igazság, szerintem is vitán felül áll.* Miben áll hát a beszámítási képesség? Hagyjuk el az indeterminista és determinista schlagwortokat s megegyezhetünk abban, hogy a *testi, szellemi és jellembeli érettségben s a testi és szellemi épségben*. Ugyan nézzük csak a determinista *Liepmann* meghatározását: «beszámítási képesség az embernek az a képessége, hogy a fennálló műveltségi viszonyoknak megfelelő átlagos magaviseletet tud tanusítani», s idézzük az indeterminista *Binding* szavait: hogy «az embernek képessége van jelleméből kifolyólag a motivumok erejét mérlegelni,» vajjon kibékíthetlen ellentét van-e a két meghatározás közt. Egyáltalán nincs, mindkettő azt akarja kifejezni, hogy az ember felelős tetteiért, mert ezeknek a közvetlen oka magában az emberben van s ha *Liepmann* elismeri, hogy a *Binding* idézett szavait minden determinista elfogadhatja, úgy azt hiszem a *Liepmann* meghatározása ellen pedig az indeterministáknak alig lehet kifogásuk, hiszen ezek épen azt vitatják, hogy a civilizált államban élő felnőtt ember képes a fennálló jogi rend szabályaihoz alkalmazkodni vagyis a büntetltre indító érzelmei, indulatai, vágyai felett bizonyos mértékig uralkodni. Mindnyájan elismerjük, indeterministák és deterministák egyaránt, hogy az ember öntudatos motivumok nélkül sohasem cselekszik, a különbség köztünk csak az, hogy egyik csoport azt kívánja hangsúlyozni, hogy a motivumok *kenyszerítő erővel* hatnak az akaratra, másik ellenben azt, hogy a motivumok csak megteremtik az akaratelhatározást, vagy

* Még azt is elfogadhatjuk *Wundt*tól, hogy különbség teendő az érzelmi és a parancsoló motivumok közt, vagyis bizonyos motivumok tapasztalatszerűleg elhatározó erejűek.

még egyszerűbben kifejezve: a deterministák szerint a motívumok *viszik* (determinálják), az indeterministák szerint pedig azok *készletik* az embert a cselekvésre.

Miután pedig a BTK-ek a beszámítás és a beszámítási képesség fogalmát nem határozzák meg s miután a formulázási különbségek daczára egyetértünk abban, hogy a beszámítás és felelősség a büntetőjog alaposzlopai, a fogalmi meghatározások feletti harc merőben irodalmi jelentőségű, melynek gyakorlati fontossága egyáltalán nincs. A beszámítási képesség fogalmi meghatározása, annak kellekei, ismérvei tekintetében az irodalomban úgy is régóta nagy harcok dúlnak. Ha Liszt felfogása, illetőleg meghatározása valamikor talán uralkodóvá válnék is, ez a mai BTK-ek módosítását aligha tenné szükségessé. Legfeljebb a mi BTK-ünk 76., a német BTK. 51. §-ának «az akarat szabad elhatározási képességé»-ről szóló szavai esnének ki az ő reformjavasolataikból. S azt hiszem nem tévedek, ha a Liszt támadásának a beszámítási képesség ellen a mai BTK-ek említett szavai képezik a célpontját. A BTK. 76. §-ának említett szavai kétségtelenül a törvényjavaslat szerzőinek indeterminista felfogására vallanak. Úgyde az indeterminismus, a szabad akarat tana, alapelve, sarkoszlopa lett-e a büntetőjogunknak s azoknak a törvényeknek, melyek a szavakat tartalmazzák. Egyáltalán nem. Hol említi meg mindenik törvény e szavakat? A öntudatlan állapot s az elmetelenség megzavarodásánál, ezzel akarva jellemezni az elmetelenség valódi megzavarodását. Lehet, hogy ezek a kifejezések, melyek a psychologia azon kori uralkodó felfogását akarták kifejezni, ma a psychologusok és az elmeorvosok által kifogásoltatnak s úgy látszik az újabb törvényhozási munkálatok ki is hagyják e szavakat, így az *olasz* BTK., a *svájci* javaslat, a múlt évben szentesített *norvég* BTK., sőt érdekes a mi *1843-iki javaslatunk* * sem tartalmazza e kifejezéseket, azért senki sem mondhatja, hogy ezek

* Az 1843-iki javaslat szavai: «minden beszámítástól és büntetéstől menten maradnak — b) azok, a kik betegség miatt oly állapotban vannak, hogy *tetteik büntethezőségének felfogására szükséges eszmélettel nem bírnak* —» csak az öntudat hiányát emelik ki. A *tompa-elméjűeknél* és a *siketnémáknál* szintén csak a belátási képesség hiányát tekinti a javaslat a beszámítást kizáró oknak.

a törvényhozási munkálatok elvetették volna a beszámítás és felelősség elveit. Nem is az akaratszabadság a mai tételes büntetőjogok alapelve, hanem a beszámítás, az egyéni felelősség, az alanyi bűnösség. Az indeterminista vagy determinista felfogás csak az említett alapelvek magyarázatára fontos. S miután épen Vargha F. constatálta legutóbbi felolvasásában, hogy a szabad akarat létezésében való meggyőződés ma még uralkodó és hosszas küzdelemre van szükség, míg az új felfogás azt kiszorítja, a 76. §. végső mondatát *bátran ott hagyhatjuk*, mert az *se nem árt, se nem használ*. A 76. §-ból nem ez az utolsó mellékmondat, hanem az «öntudatlan állapot» és az «a kinek elmetehetsége meg volt zavarva» a lényeges, az elvi jelentőségű. Az, «a kinek elmetehetsége meg volt zavarva» szavak teljesen elegendők az elmebetegség jellemzésére és e szavak úgy a determinista, mint az indeterminista orvosok és jogászok által elfogadhatók. A BTK. reformját e szempontból sürgetni ok nélkül való lenne, a determinista bíró nyugodt lélekkel ítélni, a determinista orvos nyugodtan adhat véleményt az ő hite szerint, a BTK. nem kívánja, hogy indeterministává legyenek, mihelyt a BTK.-vel van dolguk.

A beszámítás és a beszámítási képesség új meghatározása, reformja tehát nézetem szerint a motivumok tanába nem tartozik. A «motivumok által való megkötöttség» lehet a Liszt véleménye szerint a beszámítási képesség mértéke, de hogy ezzel a beszámítási képesség *ismérvei* szabatosabban lennének meghatározva, mint a *Berner, Wahlberg*, vagy *Prins, Garraud* s általában az uralkodó felfogás által felállított fogalmazással, ezt részemről nem ismerhetem el.

A *beszámítás* alapjává pedig a motivumokat, illetőleg a motivumok bizonyos csoportját tenni lehetetlenség. Ha a legaltruisticusabb motivumok vezették is a tettetést az ölésre, pl. Corday Saroltát a hazaszeretet, az experimentáló orvost a tudományszomj s az emberiségnek való használás vágya, az ölést nekik is büntetendő cselekmény gyanánt számítjuk be, mert a tényleg fennálló törvények szerint emberölést követtek el. S azt hiszem Liszt sem volna hajlandó az ily erkölcsileg menthető tetteket büntetlenül hagyni, pedig ezekre alig mondható, hogy normálisan reagáltak a motivumokra, hiszen haza-

szeretetből, tudományszomjából «átlag», rendszerint nem követnek el az emberek gyilkosságot. Vagy az anarhisták nem altruisticus motivumokkal igazolják-e rémtetteiket, azért lehetne-e gondolni az ő felmentésükre? A beszámítás tehát nem építhető tisztán a motivumokra, nem csak a lelki tényálladék, a lélektani oldal döntő a beszámítasnál, de az *objectiv* sérelem, a külső tényálladék, a jogrend fennállása a másik egyenjogú factor, a melynek figyelembe vételét sohasem szabad szem elől téveszteni.

b) *A bűnösök osztályozása és a motivumok.*

Miután Lisztnek a motivumok gyakorlati értékesítése iránti egyik eszméjét láttuk s azt nem fogadhattuk el, lássuk a másik kísérletét, a mit szintén a motivumok tanára gondolt építeni: t. i. *a bűnösök osztályozásáról* kriminalpolitikai szempontból.

Lombroso óta a kriminológiában és kriminalpolitikában jelszó lett a bűnösök osztályozása. A gondolat önmagában tekintve tényleg helyes és alapos. Ha a büntetendő cselekménynek két oldala van, külső és belső s ha a külső oldal, a cselekvés szempontjából ösidőktől fogva szükségesnek látják a törvényhozások az osztályozást, a büntetendő cselekményeknek súly szerinti, a jogtárgyak alapján való megkülönböztetését, ép oly jogosított az alanyi oldal, a lélektani tényálladék figyelembe vétele s a cselekmény elkövetőinek lelkülete, indító okai, érzelmei alapján való megkülönböztetése. A mint testileg nincs két teljesen azonos ember, ép úgy a lelkület, az érzelem, a vágy annyi, a hány az ember, mint *Wahlberg* mondja, (62. l.) minden egyén egy unicum, mert sajátos pszichológiai magból fejlődik ki, jelleme, értelme ha hasonló is más emberéhez, de mégis sajátos, önálló, egyéni mindig. A bűnösök is és pedig az egy és ugyanazon büntetendő cselekményt elkövetők is lélektani szempontból óriásiilag különbözhetnek egymástól s minden bűnösnek lelkülete, motivumai egészen önállóak, sajátosak, egyéniék.

Miután pedig a büntetésnek, mint az elkövetett büntetendő cselekmény jogi következményének, mint emberileg igazságos joghátránynak nem csak a külső tett, az okozott jogsértés, de a belső tényálladék, az ú. n. alanyi bűnösség árát is

kell képviselnie s miután minden egyénre, minden egyes tettesre külön büntetési tétel elképzelhetetlen, a törvényhozásnak, ha emberi igazságot akar szolgáltatni, a bűnösöket a lelki tényálladék hasonlósága, az alanyi bűnösség s a lélektani rugók, a motívumok alapján is csoportosítania kell s a hasonló alanyi bűnösségű, hasonló motívumokból cselekvő személyekre hasonló szabályokat kell felállítania.

Mi alapon történjék azonban ez az osztályozás? Hogy merőben anthropologiai, illetőleg somatologiai alapon nem történhetik, ezt ma már communis opiniónak jelenthetem, orvosok, sociologusok, természettudósok visszautasították a bűnös typus, a született bűnös osztály felvételét.* Szintügy általában visszautasítottnak tekinthető az ú. n. psychiatriai iskola túlzása, hogy minden bűnös kisebb-nagyobb mérvben elmebeteg s így az elmebetegség különböző orvostani kategóriái szerint különböztessünk meg bűnös osztályokat. A helyes és általában elfogadott felfogás épen az, hogy a valóban örült, elmebeteg bűnösök nem tartoznak a büntetőjogi repressio alá, hanem a közbiztonsági és közegészségi rendészet gondoskodásának tárgyai. Marad tehát az osztályozásra egyedüli alapnak a lélektan, az egészséges ember lélektana. Ennyiben tehát a Liszt kiinduláspontja helyes, hogy a bűnösök osztályozása nem történhetik meg más alapon, mint kriminalpsychologiailag.

Úgyde e tekintetben is két út áll előttünk: egyik, a mely épen tárgyunkat érdekli, t. i. hogy az osztályozást az egyes *motívumok alapján* tegyük meg, a másik, hogy az egyes motívumoktól eltekintve, a bűnösök általános *jellemét, lelki egyéniségét* vegyük az osztályozás alapjává. Láttuk, hogy Liszt az elsőt elveti, s a második utat is csak úgy tartja elfogadhatónak, ha a bűnösök elvont lelkületét, érzelmeit, a jogrenddel való viszonyukban fogjuk fel, vagyis a tettesek jogi, illetőleg socialis érzelmét s a jogrendre való veszélyességüket vesszük tekintetbe. Így jutott a bűnösök három osztályához: 1. a pillanati bűnösök, 2. a javítható állandó bűnösök és 3. a javíthatatlan

* L. Nücke: Zeitschrift XVII. 390.; Balogh: Büntetőtörvényünk módosításához. XX. Század 1900. X—XI. f. Moravcsik E.: Gyakorlati elmekörtan. 1897. 497.

állandó bűnösök osztályához, a szerint a mint a büntett elkövetése a tettesnél csak pillanati, episodicus bűnös hajlamra mutat, vagy állandó lelki sajátságára, mélyen meggyökerezett bűnös hajlamra vall, és pedig ez utóbbiaknál a javítás még remélhető. vagy már nem is remélhető. (Zeitschrift. XVI. 499.)

Különben maga Liszt nyíltan beismeri, hogy ez az osztályozás csak a *Wahlberg* ismert osztályozásának a továbbfejlesztése, az *alkalmi* és *szokásszerű* bűnösöknek megfelelőbb és alaposabb elnevezéssel ellátott megkülönböztetése. A tulajdonképeni motivumoknak, az egyes cselekményekre vezető indulatoknak, érzelmeknek. vágyaknak s az ezek alapján felállított csoportosításnak e szerint a Liszt osztályozásában igen csekély szerep jut. Sőt általában az irodalomban a bűnösök osztályozását tisztán a motivumok alapján senki sem kísérelte meg. A *Prins* és *Garraud* osztályozása is, mely ez idő szerint legelterjedtebb s legértékesebb, voltaképen a *Wahlberg* felosztásán nyugszik. Mindketten megkülönböztetnek 1. *alkalmi* vagy *első ízben* bűnöző, 2. *hivatásos* vagy *szokásos* bűnösöket, a normalis társadalomellenes bűnösöket, kik a bűnösök többségét alkotják, 3. ez utóbbiak közt ismét az *abnormalis* bűnösöket, a kik átmenetet képeznek a bűnösök és a lelki betegek közt.

Legjobban méltányolja még a motivumokat s a lélektani szempontokat a bűnösök osztályozásánál *Olrik E.* koppenhágai író. *Olrik* szerint az osztályozás kiinduláspontja csak a bűnös akarat lehet, t. i. három főcsoport különböztethető meg a bűnösök közt a szerint, a mint azoknak a bűnre való akaratereje (*Willenscharakter*) gyenge, középérős (*normalis*) vagy különös intenzitású, makacs, megátalkodott. Ez alapon megkülönböztet ő is: 1. *alkalmi* bűnösöket, a kiknél a büntetendő cselekmény lélektanilag menthető, a kiket valami szokatlan, váratlanul kínálkozó, kedvező alkalom vitt a bűnre. *Alkalmi* bűnösnek mondható tehát a bűnismétlő, a visszaeső is, ha az új cselekmény az előbbivel semmiféle lélektani összefüggésben nem áll. 2. Külön csoportot alkotnak szerinte az *indulatos* bűnösök, a kiket t. i. valóban egyedül az indulat vitt a büntetetre, a hol a cselekvés az indulat természetes folyománya s az indulat maga lélektanilag érthető és menthető (*justus dolor*). 3. A harmadik, a *középső* csoportot az *alkalmi* és a *szokásos* bűnösökhöz nem

számítható bűnösök képezik, a kik tehát lélektanilag úgyszólván csak negative határozhatók meg, vagyis a kik se nem indulatos, se nem valódi szokásszerű bűnösök. Legfeljebb a tevékeny bűnös, a kísérlettől elállás jellemzi itt az enyhébbnek, a szenvedély, a tervszerű kivitel és a közösségben való elkövetés a súlyosabbnak tekinthető eseteket. 4. A *visszaesők* általában szintén megkülönböztethetők lélektanilag, mert ezeket a büntetendő cselekményekre való lelki folytonosság jellemzi, vagyis ezeknél ugyanazok a lélektani rúgók ismételten bűnre vezetnek. Sajátképeni visszaesés alatt tehát a hasonló cselekményekbe való visszaesést érti. Végül 5. a visszaesők közül külön csoportba foglalja a *szokásos* és a *javíthatlan* bűnösöket. A szokásos bűnösöket az antisocialis érzelem jellemzi, mely állandóan ismételt összeütközésbe viszi őket a jogrenddel s így valódi bűnös jellem fejlődik ki náluk. E miatt aztán könnyen ráadják magukat az új bűnelkövetésre s így áll elő a szokás. A bűnös akaratot tehát ezeknél positiv irányban a bűnre vezető vágyak és hajlamok szilárdsága, erőssége, negativ irányban pedig az ellenkező irányba vezető rugóknak fokozatos gyengülése jellemzi és az abból folyó ellenállási képtelenség az impulsusokkal szemben. Azonban maga Olrik is a szokásos bűnösök fogalmát önmagában nagyon hiányosnak s kevésbé értékesíthetőnek tartja. Legfeljebb a *javíthatatlan* bűnösök megkülönböztetésénél használható fel e fogalom. A javíthatlanság nem physiologiai vagy erkölesi, se nem tisztán jogászai szempontból értendő, hanem a sokszoros visszaesés fogalmával esik össze, mert ezeknél tényleg nem a javítás, hanem az ártalmatlanná tétel a büntetés célja. (Zeitschrift XIV. k. 76—80.)

Végül meg a *Garçon* és *Saleilles* osztályozását említhetem meg. A *Garçon*-é ugyan osztályozásnak alig mondható, csupán az érdekel belőle, hogy ő a *nem becstelen motivumból fakadt indulatos bűnösöket* különbözteti meg a többi bűnösöktől. *Saleilles* ellenben jogi szempontból szükségesnek tart három osztály megkülönböztetését a criminalitás intensivitása szerint. Az első csoportba tartoznak a saját criminalitás nélküliek, másodikba, a kiknek criminalitása nem állandó, tehát bűnösök, de még javíthatók, harmadikba az alapjában bűnösök, a javíthatatlanok. A *Saleilles* osztályozása tehát teljesen megfelel a Lisztének.

Az Orlík, a Garçon és a Saleilles osztályozása is e szerint, habár a motivumok méltatásával, értékesítésével történt, egyáltalában nem mondható, hogy egyenesen és kizárólag a motivumok alapul vételével történt volna. Ők is a tettes egész lelkiületét, előéletét, jellemét veszik tulajdonképeni felosztási alapul, vagyis a Wahlberg-féle elvi alapon állanak, s a motivumok náluk is csak másodsorban irányadók az osztályozásban. S részemről is abban a felfogásban vagyok, hogy a merőben a motivumokra épített osztályozás, vagyis a bűnösöknek az általunk felállított motivumcsoportok szerint különböző osztályokba különítése nem lehetséges, mert az ilyen osztályozásnak semmi gyakorlati értelme és jelentősége nem lenne. Miután minden büncselekmény elkövethető mindenik motivumcsoportba tartozó érzelemből vagy indulatból s miután tisztán a lelki tényálladék alapján állapítani meg a büntetés nemét és mértékét ép oly elfogultság lenne, mint tisztán az okozott jogsérelem alapján, tényleg az a helyes álláspont, ha a bűnösök osztályozásánál, a mennyiben annak gyakorlati hasznát is akarjuk venni, a motivumok mellett a bűnös egyéniségét, egész jellemét s tettének minőségét és jelentőségét is figyelembe vesszük. Vagyis a bűnösök osztályozása sem tartozik egyenesen és kizárólag a motivumok tanába, csak kapcsolatos azzal s a helyes osztályozás nem történhetik azok figyelembevétele nélkül.

Részemről különben általános pszichológiai szempontból három osztályt tartanék megkülönböztetendőnek :

1. *A megátalkodott bűnösöket*, a kik már többször s hasonló (ugyanazon csoportba tartozó) motivumból eredt súlyos büntetendő cselekményekért voltak megbüntetve. A bűnösök e legsúlyosabb osztálya az ú. n. visszaesőkből kerülne ki, de nem minden visszaesőt, csak az ugyanazon, vagy hasonló büntetendő cselekménybe többször visszaeső bűnösöket soroznám a megátalkodott bűnösök közé. *A szokásos,* állandó és javítha-*

* Helyesen emeli ki Baumgarten (A büntetéskimérés. I. 32. l.), hogy szokásszerű bűnös épúgy nincs, a mint nincs született bűnös, hanem lehet beszélni született és szokásszerű gonoszterőről, a társadalom azon valódi ellenségeiről, a kiken a büntetés nem fog, a kik tehát társadalmilag javíthatatlanok.

*tatlan** jelzőket, melyek az irodalomban sokszor meg voltak vitatva, eltekintve e szavak többféleképen értelmezhetőségétől, a mire ezúttal nem feladatom kiterjeszkedni, nem tartom elég jellemzőknek és határozottaknak. A «megátalkodott» szó szerintem legjobban kifejezi, hogy itt azokat értjük, a kik vagy csekélyebb delictumoknak sűrű egymásutánban, sokszor ismétlése, vagy súlyosabbaknak többszöri elkövetése által társadalomellenes hajlamukat, erkölesileg rossz, jogilag meg nem engedett tettek elkövetésére való könnyű hajlandóságukat, rossz érzelmeiket és a jogrendre közveszélyes voltukat kimutatták. Némelyek közülök, mint a nemzetközi betörők, életpályának, foglalkozásnak, megélési módnak tekintik a bűntettek elkövetését, de ezek a helyesen ú. n. *üzletszerű* bűnösök nem merítik ki teljesen ezt az osztályt, ide tartoznak azok is, kik egyáltalán nem megélhetés céljából, hanem nem menthető indokból legalább két-három hasonló természetű súlyos bűntettet követtek el, a kiket tehát a súlyos büntetés képzete, illetőleg ismerete sem tart vissza a legnagyobb bűntettek ismétlésétől.

2. A második vagyis középső osztályt általában a *súlyosabb bűnösök* alkotják, a kik az első vagy második motívumcsoportba tartozó indokból egy vagy több büntetendő cselekményt követtek el. Ide tartoznának tehát a *visszaeső* bűnösök közül azok, a kik megátalkodottaknak még nem minősíthetők, de az enyhébb bűnösök közé sem sorozhatók, valamint az első ízben bűnözők közül azok, a kik nem menthető motivumból követtek el a cselekményt. Helyesen mutatott rá *Oirik*, hogy a legsúlyosabb, mondjuk megátalkodott, a legtöbbször ú. n. szokásos és a legenyhébb, a rendesen ú. n. alkalmi bűnösök osztályozása lélektanilag nem kielégítő. Szerintem pedig nem csak lélektanilag igazolható ily középső, illetőleg rendes bűnös osztály, de gyakorlatilag is, mert a két szélső osztály csak a rendkívüli eseteket emeli ki, holott a bűnösök nagy része nyugodtan nem osztható be se az egyik, se a másik szélső csoportba.

* A «javíthatatlan» jelző félreértésekre adhat alkalmat. Lélektani vagy erkölcstani szempontból javíthatatlan bűnös nincs, azonban a kik sokszori (4—5) büntetés kiállása után is újból büntetést követnek el, azokat emberileg, illetőleg a társadalmi megjavításra, a társadalom törvényeinek tiszteletben tartására képteleneknek tekinthetjük.

3. Harmadik csoportba tartoznának pedig az *enyhébb bűnösök*, a hova soroznám az ú. n. *alkalmi* bűnösöket és a harmadik motívum csoportba tartozó, menthető indító okokból cselekvő bűnösöket. Az «alkalmi» jelző ellen helyesen tiltakozik már Liszt, mert a legsúlyosabb bűnös s a többszörös visszaeső is betű szerint alkalmi bűnös lehet, ha tényleg csak egy váratlanul kínálkozó alkalom lett az oka egy újabb büntettnék, de ugyanaz alá a kifogás alá esik a Liszt által ajánlott *pillanati* bűnös kifejezés is. Az «első ízben» bűnöző kifejezés sem találó, mert az enyhébb cselekményekbe egyszer-kétszer visszaesők is, ha mindenik alkalommal menthető s még inkább ha más-más menthető motívumból cselekedtek, igazságosan hagyhatók az enyébbs bűnösök közt. Az *indulatos* bűnösök külön osztályba sorozását pedig azért nem tartom jogosultnak, mert a különböző indulatok különböző motívumcsoportba tartozhatnak s így nem minden indulatos bűnös mondható enyhébb bűnösnek, kivált ha az elkövetett sértésre is figyelemmel vagyunk.*

A bűnösök osztályozásánál tehát a motívumoknak tényleg van szerepük és azok okvetlen figyelembe veendőek úgy a *visszaesés*, mint a *súlyosabb és enyhébb bűnösök* megkülönböztetésénél, azonban elfogultság lenne azt mondani, hogy a bűnösök osztályozását tisztán és kizárólag a motívumokra lehet és kell alapítani.

Kiegészítésül a bűnösök osztályozásához legyen szabad még megjegyezmem, hogy részemről a bűnösök közé csak a lelkileg ép, az ú. n. *normális* bűnösöket számítom. Vagyis az ú. n. *abnormális* bűnösöket, a csökkent vagy *korlátozott beszámítási képességgel bírókat* nem tartom lélektani szempontból az enyhébb bűnösök közé sorozhatóknak sem. Persze az a kérdés, kiket értünk ezek alatt a korlátozott beszámítási képességgel bírók alatt. Ha azokat a testileg vagy lelkileg beteg egyéneket, neurasthenicusokat, epilepticusokat, hülyéket, esze-

* Helyesen emeli ki *Salettes*, hogy a bűnösök osztályozásánál óvakodni kell a túlzástól, a részletezéstől, a mely hibába esik a kriminológiai iskola, így különösen *Ferri* (id. m. 85.). Az embereket s így a bűnösöket is nem lehet a botanika, vagy a zoologia példájára osztályozni.

lőseket, alkoholistákat értjük alattuk, a kiknek betegsége ugyan még nem fokozódott kifejezett elmezavarig, de a kiknél nyilván a testi kór, vagy az az által előidézett szellemi degeneratio volt a cselekmény oka, részemről az ily egyéneket nem tekintem beszámítási képességgel bírónak s így a büntetőjogi beszámítás alól szerintem ezek kiesnek. Az ily egyéneknél ugyanis öntudatos motivumokról beszélni nem lehet. Lehet, hogy közülök sokan még normalisan beszélnek, cselekesznek, de a testi betegség által felingerelt, elkeseredett kedély, a homályos értelem az ilyeneknél is kizárja a cselekmény hatásának, jelentőségének mérlegelését, a képzetalakítás ezeknél rohamos, rendszertelen, az ingerek elragadják őket, szellemi és erkölcsi erejük nincs hozzá, hogy visszatartsák magukat a jogtalan cselekményektől, ellenképzeteik, ellenállási képességük egyáltalán nincs. Az ily egyénekre tehát a büntetőjogi felelősség fogalma nem alkalmazható s velük szemben nem a megtorló, hanem az állam gondozó, védekező tevékenységének kell közbelépni.

A *Merkel*-féle régi eszmét, melyet legutóbb a *Jogászegylet*ben is felelevenítettek,* hogy ezek a szerencsétlen alakok a legenyhébb büntetéssel illetessenek, vagyis a korlátozott beszámíthatóság általános enyhítő körülménnyé tétessék, részemről se lélektani, se gyakorlati jogi szempontból nem helyeslehetem. Az enyhe, szinleges büntetés itt nemcsak teljesen céltalan, de káros is; az illető, ha öntudata még van, még jobban elkeseredik a fogházban, baja csak nő s kikerülve onnan, még könnyebben ismételheti, esetleg már öntudatlanul, a büntetést. A felmentés jogilag igazolt lehet, de gyakorlatilag a közbiztonság, közérkölc, sokszor a közegészség tekintetei parancsolják, hogy az ily egyének ne bocsáttassanak vissza előbbi környezetükbe, míg csak — a mennyire lehetséges — ki nem gyógyítottak bajukból. Tudok esetet, hogy egy neurasthenicus gyilkossági kísérletet követett el hivatalnoktársra ellen, a bíróság

* *L. Friedmann* Ernő: A korlátozott beszámítási képesség. XX. Század. 1903 febr. szám. — Ugyanígy *Lukács* Hugó (*Jogász-Egyl. felszólalás. 1903 márcz. 7.*). — Helyesen érvel e felfogás ellen *Salgó* Jakab. (*Jogász-Egyl. előadása. 1903 márcz. 7.*).

szabaddá helyezte az illetőt, mint beszámíthatatlant s a sér-
tett újra remeg a gyilkossági kísérlet ismétlésétől.

Részemről e tekintetben a *Prins* javaslatát¹ helyeslem,
hogy az ily egyének sajátos letartóztatási intézetekbe lennének
elhelyezendők, melyben orvosi gyógykezelés alatt állnának,
egyúttal őriztetnének. Ugyane szempontból helyeslem a *svájcz*
javaslat amaz intézkedését is, mely az alkoholistákat specialis
gyógyintézetekbe engedi beutaltatni.

c) *A motivumok értékesítése a büntetési rendszerben.*

A motivumok gyakorlati értékesítésének igazi tere az
individualisatio. Az *individualisatio* egyik legáltalánosabban
elismert alapelve a modern büntetőjognak. Miben áll az, mi
annak a jelentősége, ezeknek a fejtegetése alól is felmentve
érezem magamat e helyen, tárgyamra vonatkozólag elég, ha ki-
emelem, hogy a motivumoknak úgy a törvényi,² mint a bírói
és a végrehajtási *individualisatio* tekintetében nagy és jelenté-
keny szerepe van. A *nullum crimen* és *nulla poena sine lege*
elvénél fogva a törvény az, mely először is *individualisál*.

A *törvény* három helyen rendelkezik az *individualisatio* te-
kintetében: 1. a *büntetési rendszerben*, midőn a büntetendő cse-
lekmények és a bűnösök különböző osztályaira általánosságban
megállapítja a büntetési eszközöket, a büntetések *nemeit*; 2. a
büntetés kiszabási részben, a hol a bíróság számára utasítá-
sokat vagy legalább útmutatásokat ad a konkrét büntetés meg-
állapítása, kiszabása tekintetében, vagyis előírja a *büntetés ki-
mérés* szabályait; 3. a különös részben, az *egyes tényálladékok*
kellékeinek s az egyes cselekmények *specialis büntetési lételei-
nek* megállapításánál. A *bíróság* a bünteteskiszabás alkalmával,
illetőleg ennek körében *individualisál* s tekintve, hogy a tör-
vény csak általánosságban rendelkezhetik, gyakorlatilag a

¹ *Prins*: Science pénale et droit positif. 1899. 165.

² *Saleilles* ugyan (197. lap) helyesen mutat rá, hogy «törvényi
individualisatio» voltaképen nincs, mert a törvény nem foglalkozik az
egyénekkel, az csak általános szabályt alkot. Azt hiszem azonban, nem
ellenmondás, ha azt mondjuk, hogy a törvény *általánosságban*, a bíró
esetenként egyént.

különös vagy sajátképeni individualisálás a bíróság által történik. A *végrehajtás alatti* individualisatiót, a mely természetesen csak a szabadságvesztés büntetéseknél jön elő, a börtön szabályok írják elő, illetőleg a gyakorlatban a fegyházigazgatók, fogházfelügyelők teljesítik s tekintve a büntetés célját és eredményét mindenesetre ez a leggyakorlatibb tere az individualisatióknak.

Miként említettem, a motivumoknak az individualisatio mindezen ágainál, illetőleg alakjainál jelentékeny szerepe van, sőt ez az igazi terrenum, a hol azokat, a mennyiben tényleg érvényesíthetők, gyakorlatilag méltatni, felhasználni lehet és kell. Tényleg a mai BTK-ek, így a miénk is, mind e kérdésekben ma is tudomásul veszik a motivumokat, vagy ha nem is kifejezetten, de implicite *figyelembe veszik* azokat, vagy előírják, illetőleg megengedik azok figyelembevételét. Így az állambűntetés a magyar BTK-ben, mely megfelel a német Festungshaft, a belga és francia detention-nak, vagy a bírói dorgálás a mi 1843-iki javaslatunkban, a német és az olasz BTK-ekben, a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése, mint pótbüntetések azt mutatják, hogy a törvényhozások ma is érzik, hogy a menthető motivumból elkövetett büntetendő cselekmények, illetőleg azok elkövetői s legalább is az ú. n. politikai bűnösök számára sajátos büntetési nem vagy nemek állítandók fel, míg az erkölcsileg elítélendő motivumokból elkövetett delictumok a rendes büntetésen felül bizonyos erkölcsi büntetéssel is sújtandók.

A büntetéskimérés főszabályául pedig az összes BTK-ek előírják, hogy a bíróság köteles a büntetéskiszabásnál az *enyhítő és súlyosító körülményeket* figyelembe venni. Az enyhítő és súlyosító körülmények kötelező figyelembevétele lehetlenné teszi a bíróra, hogy a tett motivumait ne kutassa s azokat ne méltassa, hiszen a menthető motivumot, a szánsalmat, szeretetet, jogos felháborodást bizonyára enyhítő, az irigységet, gyűlöletet, hirvágyat bizonyára súlyosító körülménynek tekinti minden bíró. Aztán a rendkívüli enyhítési jog, melyet BTK-ünk 92. §-a tartalmaz, legalább implicite nem a menthető motivumok hathatós figyelembevételére utasítja-e a bírót?

A különös részben pedig a jogtalan bántalmazás által elő-

idézett erős felindulást az ölési és testsértési fejezetben, a politikai delictumoknál, a párbajnál, a házasságon kívüli nő által elkövetett gyermekölésnél, magzatelhajtásnál, a kívánságra való ölésnél stb. a motivum menthető voltát ismeri el a törvényhozás, midőn az ily esetekre a rendesnél enyhébb büntetési nemet vagy alacsonyabb tételeket állapít meg, — ellenben a szülők megölésénél, megsértésénél a tett erkölcsi helytelenségét, a gyujtogatásnál az idegen emberi élettel nemtörődést, a hűtlenségnél a haza elleni ellenséges érzelmet stb. minősítő körülménynek tekinti és ez esetekre súlyosabb büntetési nemet, vagy nagyobb tartamú szabadságbüntetést ír elő.

Ime a mai tételes jog is, ha talán nem is czéltudatosan és semmi esetre sem rendszeresen, de tényleg méltatja a motivumokat a törvényi individualisatio körében, a kérdés csak az, hogy tekintettel a motivumok megállapított fogalmára, csoportosítására, kielégítő. elegendő-e ez a méltatás, nem kívánatos-e a rendszeresebb, igazságosabb individualisatio szempontjából a BTK-ek reformja? Az előbbire határozott nemmel, az utóbbira igennel kell felelnünk. A legelső vitás kérdés e részben a *büntetési rendszer reformja*.

Nem tekintem feladatombnak, s nem is mernék rá vállalkozni, hogy az utolsó évtized kriminalpolitikai irodalmában felmerült különböző reformjavaslatokat, melyek a büntetési rendszerre vonatkoznak, bemutassam az igen t. teljes ülésnek, tárgyamra vonatkozólag elég lesz, ha azt a javaslatot megismertetem, mely egyenesen a motivumokat akarja a büntetési rendszer alapjává tenni, vagyis a motivumok csoportjai alapján akarja a büntetések neveit reformálni. Ez *Garçon*nak többször említett felolvasásában foglalt az a javaslata, hogy a becsstelen (aljas) és nem becsstelen érzésből, motivumból fakadt cselekmények alapján a BTK-eké is a büntetések két sorozatát: *becsstelenítő és nem becsstelenítő büntetési nemeket* illesszünk be. Vagyis ez a javaslat továbbfejlesztése akar lenni az *olasz* és az új *norvég* törvény által elfogadott *párhuzamos büntetések rendszerének*.

Garçon ugyanis abból indul ki, hogy egy század óta a politikai büntetteket nem tekintik becsstelen motivumból eredőknek. Itt is jöhetnek ugyan elő az elkövetés módjánál

fogva aljas büntettek, melyek miatt igazolt a közönséges büntetés, de legtöbbször és rendszerint a politikai büntettekért a közvélemény nem kíván súlyos büntetést. De nemcsak a politikai büntettekre, hanem az indulatból elkövetett delictumokra (crime passionel) is ugyanez az eset. A párisi esküdtszék állandóan felmenti a szerelmi izgalomból, féltékenységből, indulatrohamban elkövetett gyilkosság alól a vádlottakat s ha a vidéken, mint Garçon megjegyzi, nem megy is oly könnyen a felmentés, de a társadalom felfogása ma tényleg az, hogy az ilyen nem becsstelen érzelemből fakadó közönséges büntettek elkövetőit a bíróság és pedig se az esküdtek, se a hivatalnok-bírák nem akarják fegyházzal sújtani, nem akarják a rabló-gyilkosokkal egy intézetbe utalni s miután a német és a magyar államfogházhoz (amire egyenesen hivatkozik) hasonló custodia honesta a Code pénalban nincs, inkább felmentik az ily bűnösöket, minthogy alkalmat adjanak a bíróságnak a becsstelenítő reclusion kiszabására. Itt is megengedi ugyan, hogy lehetnek esetek, a mikor a közönséges büntetés kívánatos, pl. ha a féltékeny férj nem pillanatnyi haragban, hanem a legnagyobb kegyetlenséggel halálra gyötri nejét, itt igazolatlan lenne a custodia honesta, de az indulatos cselekmények nagy részében a motivum nem becsstelen.

Ilyennek tekinti a párbajt, egyes szemérem elleni bünteteket, esetleg a lopást is, pl. ha a fiú az anyját compromittáló levelet ellopja stb. Szóval épen a nagyszámú felmentések, az utolsó 50 év tényei kétségtelenül igazolják, hogy a politikai és indulatos bűnösöknél úgy a szakbíróság, mint a jury a tett motívumait méltányolni akarja.

A közvélemény, a társadalom felfogása a nem becsstelen érzelemből elkövetett cselekményeket nem hajlandó becsstelenítő büntetéssel sújtani, ezt már az élet, a gyakorlat elfogadta, ez valóságos *élő jog*, a mit egyszerűen törvénybe kell igtatni. — Vagyis e jelenség elég hathatós felhívás a törvényhozások számára, hogy gondoskodjanak *nem becsstelenítő büntetésekről*, melyekkel az ily erkölcsileg menthető tettek igazságosan és arányosan sújthatók legyenek. A szándék előre megfontoltságára vagy meg nem fontoltságára építeni a nagyobb vagy kisebb büntetést elavult dolog.

Ezert *Garçon* egy egész új büntetési rendszert ajánl, t. i. közönséges vagyis becstelenítő büntetéseknek megtartaná a fegyházat, börtönt és relégation-t, ezek mellett azonban *parallel büntetésekül*: 1. a *déportationt*, 2. a *száműzést* és 3. *letartóztatást* (détention) javasolja, mely utóbbi a mi államfogházunknak felelne meg s tartama 15 naptól 20 évig mehetne. Ugyanide sorozná 4. a pénzbüntetést. A törvény általános részében szerinte csak annyi lenne kimondandó: Minden büntetendő cselekmény az esetek szerint büntethető becstelenítő és nem becstelenítő büntetéssel. Ez utóbbi azonban csak két feltétel alatt alkalmazható: 1. ha a motívum nem volt alacsony, megvetendő, vagy gyalázatos, 2. ha az elkövetés módja (a használt eszköz) nem sértette az emberiességet (conscience humaine). A törvény csak ennyit mondana ki, a büntetési nem megválasztása azonban a konkrét esetben mindig a bíróra lenne bízva, miután ő vizsgálhatja és állapíthatja meg a tettes motívumait, a tett körülményeit, szóval ő dönthet a felett, hogy a bűnös, a szó közönséges értelmében, *becstelen ember-e*, vagy nem. Vagyis ez a reform, *Garçon* szerint, a bírói enyhítési jognak egy új fajtája, az enyhítő körülményeknek továbbképzése lenne.

A *Garçon* javaslata a *Revue Pénitentiaire*-ben a legkülönbözőbb bírálatokat provokálta, mondhatni az európai büntetőjogi irodalom élőkélőségei mind hozzászóltak a kérdéshez. A párhuzamos büntetések gondolatát sokan helyeselték (*Cuče, Gardeil, Gautier, Stooss, Muyr, Bonek, Ferri, Garofalo*) ugyan, de magát a *becstelenítő* és *nem becstelenítő* büntetés megkülönböztetését viszont igen sokan erélyesen visszautasították. Így *Prins, Van Hamel, Zucker* nagyon helyesen emelik ki, hogy *becstelenítő büntetés egyáltalán nincs*, vagyis utaltak a régi ismert igazságra, hogy *non poena, sed factum diffamat*, vagy a hogy a francia közmondás tartja: *le crime fait la honte et non pas l'échafaud*. Mások pedig gyakorlati szempontból emeltek alapos kifogásokat ellene, maga *Liszt* is egészben visszautasította, mert tisztán a motívumok alapján osztályozni a bűnösöket és a büntetéseket nem lehet.*

* *L. Revue Pénitentiaire. XX. és XXI. kötet id. h.*

Részemről sem tudnék egészben hozzájárulni a Garçon-féle javaslatához. Nem is szólva bővebben arról, hogy az elnevezés szerencsétlen, illetőleg helytelen, mert a büntetés önmagában a mi büntetőtörvényünk szerint sem becstelenít s az 1843-iki javaslatunk egyik nagy dicsőségének tudta be már *Mittermaier* s annak hirdetjük ma is, hogy először törölte el a becstelenítő büntetéseket s a büntetések becstelenítő következményeit, — nem szólva továbbá a száműzésről és deportációról, a melyeket elvi szempontból nem helyeslek, maga a custodia honesta, a mi államfogházunk továbbfejlesztése, illetőleg annak általánosabb büntetési eszközzé tétele ellen is aggályaim vannak. Azonban a párhuzamos büntetés gondolatát, mely a Garçon indítványának kiinduláspontját képezi, részemről is pártolom s ha az általa javasolt módozatot nem helyeselhetem is, a motivumok értékesítésének ez idő szerint a párhuzamos büntetések rendszerében látom az egyedüli módját.¹

A párhuzamos büntetések rendszere, mondja *Saleilles*, (236. l.) tiltakozás az elvont (absolut) igazság, a bekötött szemű igazság ellen, mely közönyös az egyén iránt, mely egyenlően sújtja a megátalkodott bűnöst, a valódi gonosztevőt, a megtévelyedettel. Úgy a törvényi, mint a bírói individualisációnak nézetem szerint is hatalmas emeltyűje lenne a párhuzamos büntetés rendszere.

Ha tehát szabad de lege ferenda hozzászólnom a büntetési rendszerhez s ha épen a motivumoknak, a cselekvények lélektani s részben erkölcsi rugóinak, tényezőinek méltatása iránt kell véleményt adnom, részemről a fentebb előadott elméleti, illetőleg elvi álláspontot a következőleg vélném gyakorlatilag a büntetési rendszer reformjával kapcsolatban értékesíteni.²

¹ Ugyanezt tartja *Vámbéry R.* id. m. 13. l. «az egyetlen plausible módnak» a motivumok értékesítésére.

² Nem reformálási vágyból teszem a javaslatokat, hanem tisztán abból a szempontból, hogy módot nyujtsak a motivumok gyakorlati értékesítésének megvitatására. A német büntetőjogászoknak a büntetési rendszer reformja feletti vitáját kimerítően ismerteti *Vámbéry R.*-nek A német BTK. revíziójáról felolvasásom óta megjelent jog. egyl. előadása.

Eltekintve a halálbüntetéstől, melyet mint a régi barbár elrettentési elmélet maradványát feltétlenül törlendőnek vélek, melynek bővebb kifejtésére azonban nem terjeszkedhetem ki, a *sértett jogi értékek nagyságának és a motívumok ismertett három csoportjának egyenlő, illetőleg kölesönös méltatása és combinatiója szempontjából elegendőnek vélnék kétféle szabadságvesztés büntetést: egyet — fegyház vagy börtön névvel — az első és a második motívumcsoportból eredő súlyosabb büntetendő cselekmények elkövetőire. Ennek tartama lenne 1—15 év, többszörös visszaesőkre 5—20 év, illetőleg életfogytiglani. A másik szabadságbüntetés — fogház vagy elzárás névvel — lenne a II. motívumcsoportba tartozó indító okokból elkövetett kisebb s a harmadik csoportba, a menthető motívumok közé sorozott indító okból létesített bárminő büntetendő cselekmény tetteseire. Ennek a tartama lenne: 8 naptól — 10 év, esetleg a legsúlyosabb jogsértések eseteire 15 év.*

A fegyház és fogház, e két szabadságbüntetés berendezésére nem érzem magamat hivatottnak részletesebb javaslat adására, csak azt említem meg, hogy nem a Garçon-féle becstelenítő és nem becstelenítő büntetés lebeg szemem előtt,* mert a büntetésnek sohasem szabad becsteleníteni, sem nem óhajtánám a fogházat custodia honestává tenni, mert a büntetésnek mindig komolynak kell lennie s bizonyos bajt képviselnie, hanem a fegyházat, mint súlyosabb, szigorúbb, a fogházat mint enyhébb, szelidebb jellegű intézetet óhajtánám berendeztetni, lényegileg a mai fokozatos rendszer alapján. Mindkettőnél szabály lenne a munkakötelezettség, azonban az elsőnél választási szabadság nélkül, az utóbbinál választási szabadsággal s általában az utóbbinál jelentékeny könnyítésekkel.

Fennálló büntetési rendszerünkkel szemben ez a javaslat talán radicalisnak tűnik fel, mert a *börtönt, államfogházat s elzárást* eltörli, — azonban tényleges állapotainkat figyelembe véve, e javaslat épen nem radicalis s részéről épen nem tekintem megvalósíthatlan ábrándnak.

* Jól mondja *Salvilles*, hogy a büntetésnek sohasem lehet az a célja, hogy az elítéltet becselenné tegye, épen arra kell szolgálnia, hogy segítse az elítéltet az esetleg elvesztett becsületének visszaszerzésében.

Büntetőtörvényünk ma ötféle szabadságvesztés-büntetést tartalmaz: a fegyházat, börtönt, államfogházat, fogházat és elzárást. Közismeretű dolog azonban, a mit a mélyen t. teljesülés előtt mások már több alkalommal fényesen kifejtettek, hogy a *börtönbüntetésünk* voltaképen még ma is, a BTK. életének 23-ik évében, csak a papiron van meg. Egyetlen, illetőleg a gyűjtőfogház egyik osztályával együtt két börtönünk van tényleg s a börtönreítéltek $\frac{7}{8}$ -ad része fogházban állja ki büntetését. *Államfogházunk* szintén csak kettő van, a legtöbb államfogoly az 1895-iki ig.-miniszteri rendelet óta a törvényszéki fogházak egy-egy szobájában tölti ki vagy mulatja el államfogházbüntetését. Az *elzárás* büntetés az 1892:XXVII. t.-cz. értelmében szintén *birósági fogházban* töltendő ki s így ez a büntetés is csak elnevezésben különbözik a fogháztól, tényleg azonban nem más, mint fogházbüntetés.

Ime t. teljesülés! Az élő magyar büntetőjog szerint tehát, a 2—2 börtöntől és államfogháztól eltekintve, valóban ma sincs több büntetésünk, mint *fegyház* és *fogház*, az általam javasolt két szabadságbüntetési nem tehát csak az élő jogot igatná törvénybe. Többször elhangzott azonban a Jogászegyletben a kivánság, hogy végre kell hajtani börtönrendszerünket, úgy de ha 23 év után is csak jámbor óhajlás gyanánt hallani, hogy hajtsuk végre a BTK. börtönrendszerét, nem ötlik-e önkéntelenül eszünkbe, vajjon érdemes-e végrehajtásra az a börtönrendszer, a mit 23 éven át nem lehetett életbeléptetni, nem volt-e már akkor életképtelen, vagy nem vált-e azóta azzá, nem szárnyalta-e túl a haladó tudomány és a gyakorlati élet.

Igen t. teljesülés! Én épen abban a meggyőződésben vagyok, hogy az az öt szabadságbüntetési nem már a törvény alkotásakor szerencsétlenül lett törvénybe igatva, mert nem számolt a gyakorlati megvalósítás lehetőségével, másfelől a börtönbüntetéseknek a jogi értékek súlya szerinti gradatióját, 4—5 fajta súlyosabb és enyhébb szab. büntetési nemet az újabb börtönügyi tudomány s a gyakorlati élet elavúltak tekint. A *hollandi*, az *olasz*, a *finn* büntetőtörvény, a *svájci* javaslat, a legújabb (1902.) *norvég* törvény visszatérnek a mi halhatatlan *1843-iki javaslatunk* eszméjéhez, hogy elég két szabadságbüntetés, egy súlyos és egy enyhe, hanem a végre-

hajtásnál lehet és kell aztán a bűnösök közt részint az objectiv sértés nagysága, részint és főleg a *motivumok*, a lelki rügök szerint okosan és alaposan osztályozni s elkülöníteni az egyes bűnös osztályokat. Sőt a mi BTK-ünket* követő 1897-iki *bolgár* codex is kihagyja a börtönt és az államfogházat és csak fegyházat, fogházat és elzárást ismer.

Részemről tehát nem is óhajtanám a BTK. «*börtön*»-büntetésének megvalósítását, sőt pénzügyi állapotainkra való tekintettel épen azt tartom megvalósíthatatlan ábrándnak, ha 7—8 új börtön felállítását sürgetnök. De erre elvi és gyakorlati szempontból nincs is szükség. A *súlyosabb* büntetendő cselekmények, mondjuk a *büntettek*, ha súlyos vagy elítélendő motivumból, szóval az ismertetett I—II. motivumcsoportból követettek el, megérdemlik a fegyházbüntetést, sőt a *középsúlyú* cselekmények, a mai *vétségeknek* nagyobbjai is, ha ily elítélendő motivumból követték el, bátran sujthatók 1—2 évi fegyházzal. Ellenben a menthető motivumból eredő, habár *súlyos* büntettek elkövetését, elég ha aránylag magasabb tartamú fogházzal sujtjuk. A menthető motivumból elkövetett *kisebb* cselekmények tetteire pedig vita nélküli, hogy elég az enyhébb szabadságvesztés s esetleg maga a *pénzbüntetés*, a melyet természetesen a fentebbi javaslatom mellett mint legenyhébb büntetési nemet én is fenntartanék.

Az *államfogház* kihagyása lehet az, a mi talán erősebb

* Érdekes, hogy BTK-ünk indokolása is tudomással bír a kettős büntetési tételek rendszeréről (Löw: Anyaggyűjtemény. I. 265. lap), azonban elvileg elveti azt, mert az oly esetek, midőn a büntett büntetését vétségi büntetésre kell leszállítani, csak rendkívüli esetek. Erre azonban hatalmas czáfolat mai bírói gyakorlatunk. 1901-ben a *kir. törvényszékek az összes elítélteknek több mint felével (55·8 %) szemben alkalmazták a BTK. 92. §-át*, a járásbíróóságok pedig körülbelül egy harmadával (30 %) szemben. A járásbíróóságoknál különben a 92. §-ra (illetve a kih. BTK. 21. §-ára) sincs szükség, hogy a büntetéseket minimalis mértékben szabják ki, mert az eléjük tartozó vétségeknél és kihágásoknál rendszerint nincs specialis minimum. Elég erre megemlítenem, hogy 1901-ben a *járásbíróóságok által kiszabott fogházbüntetéseknek 95·9 %-a egy hónapnál rövidebbre szült s 85·7 %-a 16 napnál rövidebb időre*. I. A m. k. kormány 1901. évi működéséről és az ország közállapotáról szóló Jelentés 320 s. köv. l.

egyenliteni, Scyllát és Charybdist egyaránt kikerülni, ez kétségtelenül a legnehezebb kérdések egyike. Baumgarten Izidornak második felolvasása sem terjeszkedik még ki pozitív javaslatokra (a kilátásba helyezett harmadik felolvasásában igéri ezeket) s részemről nem érzem magamat hivatottnak, hogy a nagy kérdést a maga egészében felölelő, részletes javaslatot nyújtsak ez irányban. Azonban a motivumoknak e kérdés szabályozásánál való értékesítése szempontjából — a mi feladatomat képezi — igénytelen nézetemet mégis bátor leszek megemlíteni.

A büntetéskiszabás reformja tekintetében, azt hiszem a törvényhozás feladata csak az lehet, hogy saját felfogása, a subjectív és objectív tényálladékok miként megítélése szempontjából *irányjelveket, tájékoztatást nyújtson a bíróságnak*, igyekezzék az ő akaratát, felfogását világosan kifejezni. A bírói individualisatio eltörléséről tehát szó sem lehet, az egyéni szabadságnak és az anyagi igazságnak egy hatalmas biztosítéka az, ha a büntetéskiszabás a független és felelős bíróságra bízatik, a mely alapvetel a modern jogállam fel nem adhat. Ha tehát a bírói individualisatio törvényi szabályozásáról szólok, ezt csak úgy értem, hogy a törvénybe egy-két új szakaszt óhajtanék fölvétetni, melyek a törvényhozásnak a büntetéskimérés iránti felfogását általánosságban s a büntetéskiszabásnál irányadó szempontokat tartalmazzák, másfelől itt vélném részletesen szabályozandónak a rendes büntetési tételek esetleges fölemelését a többszörös visszaesőkre és a kiszabott büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztését, az u. n. feltételes elítélést, esetleg ha elfogadtatnék, a bírói dorgálást. Mi legyen azonban ez az irányelv, ez a tájékoztatás, ez a kérdések kérdése.

Az irodalomban egyedül *Saleilles* az, a ki erre nézve határozott javaslattal lépett fel. Szerinte ugyanis a büntetés *tartamát* a tettes activ criminalitása, vagyis a motivumok, a tett-nél szerepelt lélektani tényezők szerint kellene megállapítani, a büntetés *nemét*, rendszerét pedig a tettes passzív criminalitása, vagyis jelleme, erkölcsi természete, állandó tulajdonságai szerint.* A bírónak tehát kettős alapot és két szempontot adna

* A Saleilles eszméjét pártolja és ajánja *Vámbery R.* id. m. 16.

a törvény e kettős útmutatással, azonban nem kötné meg a kezét egyik irányban sem, hanem tág latitude-ot adna neki mindkét szempont méltatására. E javaslat mindenesetre figyelemre méltó s a Novella-készítésnél — ha a lélektani mozzanatokot méltatni akarjuk — komoly megfontolás tárgya lehet. A Saleilles javaslatához hasonlít a *Liepmann* figyelmeztetése, ki a motivumok erkölcsi súlyát és a tettes egyéniségét, társadalmi veszélyességét kombinálva kívánja figyelembe venni a büntetéskimérésénél. Részemről — miután a büntetéskiszabás kérdése egészben véve nem tartozik a motivumok tanába¹ — pozitív javaslat tételére ezirányban sem érzem magamat hivatottnak, de nem hallgathatom el azt, hogy a BTK. 89. §-át, mely így szól: «A büntetések kiszabásánál figyelembe veendőek a bűnösség fokára befolyással bíró súlyosító és enyhítő körülmények», a motivumok méltatása végett legalább is azzal kívánnám megtoldani: «és a tettest vagy részest a cselekvésre meghatározó indító okok.»

Hogy az enyhítő és súlyosító körülmények, valamint a motivumok, ha nem is taxative, de exemplificative a törvényben felsoroltassanak, miként azt az 1843-iki és a svájci javaslat tesz, ez már bővebb megfontolás tárgya lehet.

Tény, hogy a mai BTK.-ek legnagyobb részt mellözi az enyhítő és súlyosító körülmények felsorolását, abból indulva ki — miként ez a mi törvényünk indokolásából² is kivehető — hogy kimerítő felsorolás lehetetlen, példaszerű felsorolás pedig veszedelmes lehet, mert oly bírói gyakorlat fejlődhet ki, mely csak a törvényben felsorolt okokat veszi figyelembe, vagy legalább is ezeket fontosabbnak tekinti, mint a meg nem említetteket. E gyakorlatiasnak látszó kifogás ellenében azonban joggal vethető fel, hogy így pedig a bírói gyakorlat minden támpont nélkül lévén, csak hosszas ingadozások után fog

¹ A motivumok tanulmányozása szempontjából mindenesetre figyelemreméltó *Thomsennek* az az indítványa (*Zeitschrift* XVII. 272.) hogy a bírói ügyviteli szabályokban a bíróságok utasítva legyenek, hogy a ténynegállapítás mellett az ítélet indokolásában mindig kifejezetten említsék meg a motivumokat, hogy így a *motivumok statisztikáját* összeállíthassuk.

² *Löw*: Anyaggyűjtemény I. 532.

egyek tiszta kérdésekben is megállapodni, mint pl. a mi gyakorlatunk mily nehezen tudott megállapodni arra nézve, hogy a büntetlen előélet enyhítő körülmény-e? És ha a törvény teljes hallgatással mellőzi e kérdést, a kezdő bíróra, a ki az egész judicaturával még nem ismerős, azt a nehéz feladatot rója, hogy ítékezés előtt az egész előző judicaturát áttanulmányozza, nehogy valamely körülményt ellenkezően minősítsen, mint a többi s kivált a felsőbiróságok.

Részemről tehát úgy elvi, mint gyakorlati tekinteteből e részben is az 1843-iki javaslat felfogásához csatlakozom s a BTK.-be *példaképen* felsorolandónak vélem az enyhítő és súlyosító körülményeket s ezek körében a fontosabb indító okokat. Ez állásfoglalásomra egyrészt épen magának az 1843-iki javaslat 82—83. §-ainak áttanulmányozása indított. A ki átolvassa a klasszikus szabatosságu, a legtisztább erkölcsi felfogásról, igazságérzetről tanuskodó szakaszokat, teljesen tisztában lesz vele, hogyan óhajtja, hogyan kívánja ez a törvényjavaslat a büntetéskiszabást. Biráinkra bizony ma is nagy haszonnal járna, ha e két szakasz a törvénykönyvben lenne s az ítélethozatalkor újra meg újra láthatnák, érezhetnék *a törvény szellemét, gondolatát*. Az enyhítő és súlyosító okok körében nyerhetne aztán kellő méltatást az a motívum-csoportosítás, melyet fentebb megkíséreltem összeállítani. Ismételten hangsúlyozom ugyan, hogy egyáltalán nem tartom azt sem kimerítőnek, se kifogástalannak, de nézetem szerint szintén nagy támpont lenne a bíró előtt, ha az elítélendő, a súlyosabb motívumok nevezetesebbjei, mint súlyosító, a menthető motívumok mint enyhítő körülmények lennének megemlítve.*

A büntetéskiszabás körében továbbá elengedhetetlennek tartom, hogy a törvény a *visszaesésről*, mint a büntetést fel-emelő körülményről és a *fellételes elítélésről* részletesen intézkedjék.

Az, a ki ugyanazon vagy egy csoportba tartozó motívumból többször súlyos büntetendő cselekményt követett el, vagy

* A Reichard Zsigmond tervezetének 17. cikke, mely a 43-iki és a svájci javaslatok idevágó szakaszait dolgozza át, mindenesetre figyelemreméltó kísérlet ez irányban.

kisebb cselekményért már sokszor (4–5-ször) meg volt büntetve, úgy az igazság, mint a hasznosság elvénél fogva szigorubb, illetőleg hosszabb tartamu büntetést érdemel. Ez elvitázhatlan igazság, melyet a legellentétebb iskolák, a legregebbi és a legújabb törvények egyértelemmel vallanak. A megátalkodott bűnös élet, a tisztességes munkától irtózás, lopásból csalásból élés, a legsúlyosabb cselekmények újabb elkövetése, úgy erkölcsileg a legjobban elítélendőnek, mint társadalmilag veszedelmesnek tüntetik fel a tetteket, a kivel úgy a repressio, mint a *præventio* szempontjából igazolt a szigorubb föllépés. A visszaesés szabályozásánál a motivumok mindenesetre szintén figyelembe veendőek lesznek, a mennyiben a visszaesés technikus meghatározásánál, a mint csak a *hasonló* büntetendő *cselekménybe* visszaesés, úgy azt hiszem, csak a *hasonló*, vagyis az egy csoportba tartozó *motivumból* való ismételt bűnözés lehet irányadó. A motivum-csoportosításnak tehát itt meg lenne a gyakorlati jelentősége. A visszaesés részletes szabályozása különben szintén nem tartozik a motivumok tanába, csak kapcsolatos azzal, mert a visszaesést a motivumok figyelembe vétele nélkül szabályozni elhibázott dolog lenne.

Ugyanígy áll a dolog nézetem szerint a *feltételes elítélés* kérdésénél is. A feltételes elítélés intézménye is kapcsolatos a motivumok tanával, de nem tartozik tisztán annak a keretébe s így erről is — annál is inkább, mert e kérdés *pro et contra* már a tisztelt teljes-ülés előtt többször alaposan meg lett vitatva, mondhatni kimerítve — egyáltalán nem érzem magamat kötelezve részletesen foglalkozni. Ki kell azonban jelentenem a motivumok tanának gyakorlati alkalmazása szempontjából, hogy a motivumok teljes és kívánatos méltatására a feltételes elítélés is egyik nagyfontosságú intézmény s részéről a föltételes elítélésnek úgy elvi, mint gyakorlati szempontból, úgy dogmaticai, mint criminalpolitikai tekintetből a legőszintébb híve és barátja vagyok s BTK-ünk fejlesztésének és határozott nyereségének tekintem, ha az a Novellába fölvétetik.

A feltételes elítélés, helyesebben a büntetés végrehajtásának föltételes elengedése, nézetem szerint mindenesetre szélesbíti ugyan a birói hatalomkört, a birói individualisatiót még szabadabbá teszi — túlán ezért is tiltakozik ez ellen Baum-

garten Izidor — azonban ez nem áll ellentétben azzal, a mit az imént a büntetéskiszabás törvényhozási szabályozásának szükségéről mondtam. Hiszen a feltételes elítélés szabatos törvényhozási formulázása által a törvényhozás épen részletes szabályokat állít fel a bíró számára, hogy miképen mérlegeljen, méltányoljon bizonyos eseteket s így a törvényhozás ez által épen beleszól a büntetéskimérésbe. Vajjon eddig nem tehette meg a bíró, hogy a 92. §. szabad magyarázatával a kisebb cselekményekre 1 frt büntetést szabjon, vagy a 76., esetleg a 77., vagy a 80. §. tág értelmezésével egyenesen felmentsen a beszámítás alól olyanokat, kik az eset körülményei szerint kétségbeesésben, az érzékeny sértés miatti felháborodásban, éhségből, az éhenhalástól menekülés végett követtek el apróbb vétségeket, vagy kihágásokat. A Magnaud-féle bíró nem francia specialitás, azt hiszem, a mi bíránk közt is akárhány akad, a ki «vérző szívvel» szabja ki a minimumot.

A feltételes elítélés intézménye tehát, midőn arra hatalmazza fel a bírót, hogy a menthető motívumokból elkövetett *kisebb* cselekmények miatt szabja ugyan ki a büntetést, de annak végrehajtását tegye függővé a tettes egy-két évi kifogástalan magaviseletétől, mindenesetre újformájú jogot állapít meg a bíró számára, de a büntetéskimérést egyáltalán nem teszi korlátlanabbá, önkényesebbé, sőt épen *útmutatást* ad a bírónak, mintegy *figyelmezteti* őt, hogy az erkölcsileg és társadalmilag menthető esetekben is, ha csak a felmentés nem teljesen igazolt, állapítsa meg a büntetést, de függessze fel annak végrehajtását a tettes további, egy bizonyos próbaidőn át tanúsítandó magaviseletétől. A feltételes elítélés e szerint nemcsak a *motívumok kutatására és méltatására* utasítja a bírót a büntetéskiszabás alkalmával, hanem másfelől criminalpolitikailag egy nagybecsü ellensúlyt, féket állít fel a bűnözés ellen, mert a tettesben egy újabb rugót ébreszt a további tisztességes élet s az újabb büntetendő cselekménytől való tartózkodás iránt. A feltételes elítélés a speciális praeventio hatalmas eszköze s közvetve az általános megelőzésnek is kétségtelen emeltyüje, mert a kik egy pár évig ily felfüggesztés alatt állanak, azok emberileg számítva, ez idő alatt bizonyára jobban tartózkodnak a büntető törvények áthágásától s miután az intézmény

úgy sem a megátalkodott, vagy a súlyosabb, hanem az enyhébb bűnösök ellen lesz csak alkalmazható, ezeknél a megingott erkölcsi érzést, a meggyengült akaratot csak szilárdítani, aczélni fogja.

Én tehát nem tartom alaposnak sem Baumgartennek azt az érvét, hogy jövőre «a fel nem fedezés reménye mellett a feltételes elítélésre való kilátás is csábítani fog a bűn útjára», mert a mint a legsúlyosabb büntetés képzete, esetleg tudata sem tartja vissza a gyilkost a gyilkosság elkövetésétől, ép úgy maga a büntetlenség, illetőleg az első büntetés kikerülésének a reménye senkit se visz a bűnbe, ahhoz mindenesetre kell valami czél s ehhez valami specialis motivum.¹ S a mint előbb fejtegettem, nem a képzet a motivum, hanem az indulat, érzelem, vágy, a kit ezek meglepnek, a kinnél ezek a bűnre való elhatározást előidézni képesek, azokat a büntetés képzete vagy tudata nem fogja visszatartani a cselekménytől, azok magukban leszámolnak a büntetéssel vagy a büntetlenséggel; persze, hogy igyekeznek kikerülni a büntetést s esetleg számítani is fognak a feltételes elítélésre, de ez maga senkit se fog bűnre csábítani, se nem erősíti meg az a nélkül is meglevő elhatározást.

Még kevésbé tartom alaposnak *Balás* Elemérnek² azt a nézetét, hogy a magyar nép erkölcsi felfogásának, biblikus jellemvonásának szétszaggatása, megsemmisítése lesz a feltételes elítélés eredménye s így erkölcsileg és kriminalpolitikailag is káros ez intézmény, mert az első büntett büntetlen elkövetésének a gondolatát fogja megteremteni. Azt hiszem e részben inkább őt érheti az iskolabölcsestől vádja. Vajjon melyik bibliát tekinti Balás E. a magyar nép életvezérének? Úgy veszem ki okoskodásaiból, hogy az ó-testamentumot, mert hiszen az hirdeti a szemet szemért, fogat-fogért elvét, az új testamentum ellenben épen az ellenkezőt tanítja, hiszen Jézus épen erre a régi elvre utalással mondja: a gonosznak ne álljatok ellene

¹ Érdekes, hogy épen maga *Baumgarten* emeli ki, hogy szokás-szerű *büntettes* nincs, mert a büntetés, ha nem ijeszt is el, de semmi esetre sem csábít. (I. 32. l.)

² *Balás* Elemér: A feltételes elítélés kérdése és hazai viszonyaink. 1902. J. Egyf. Ért. 203. 11. l.

gonoszszal, a mit a Miatyánk így fejez ki: bocsásd meg a mi vétkeinket, mint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Nem épen az emberszeretet, a megbocsátás-e az új szövetség szerint a legnagyobb erény? De tekintsünk el minden bibliázástól, vajjon az-e a mai büntetőjog alapelve, hogy minden elkövetett büntetendő cselekmény okvetlenül, kivétel nélkül büntetést kapjon. nem ismeri-e a BTK. az elévülést, a magánindítványt, a kegyelmet, jogosvédelmet, végszükséget stb. egy csomó elég gyakori büntetlenségi okot? És ha áll is az a szabály, a mint szerintem is áll az, hogy az igazi, a valódi bűnös érdeme szerint mindig megbüntetendő, vajjon ez az alapelv, a repressio fel van-e adva a feltételes elítélésnél? Hiszen azt nem szabad feledni, hogy ez nem elengedése a büntetésnek, hanem csak *felfüggesztése* a kiszabott büntetés végrehajtásának és a későbbi, bizonyos aránylagosan hosszabb időn át folytatott kifogástalan magaviselet jutalmazása a kiszabott büntetés végrehajtásának elengedésével. A próbaidő kitűzés tehát már magában is bizonyos erkölcsi büntetés s így a valóságos elengedés esetében is a repressio elve egyáltalán nincs feladva, vagy megsértve.

Részemről tehát, nem terjeszkedve ki a kérdés további részleteire, úgy a motívumok gyakorlati értékesítése, mint a büntetés-kiszabás tanának törvényhozási szabályozása s általában a büntetőtörvény fejlesztése szempontjából felette kívánatosnak, a *börtönügyi viszonyok* javítása szempontjából pedig *elengedhetetlenek tartom* a föltételes elítélés behozatalát. A részletekre nézve csupán azt az egyet bátorkodom felemlíteni, hogy a feltételes elítélés feltételei közé a *motívumok menthető voltát* mindenesetre kifejezetten bevenni óhajtanám, vagyis nézetem szerint ez az intézmény csak a harmadik motívum-csoportba tartozó indító ok fenforgása esetén lenne alkalmazásba vehető.

A büntetés-kiszabás körében nézetem szerint még két fontos kérdés vár megoldásra, t. i. a *mellékbüntetések* és pedig egyfelől a *pénzbüntetés*, másfelől a *hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlata felfüggesztésének* kimérési szabályai. E két fontos kérdés szabályozása, reformja szintén nem történhetik meg a motívumok figyelembe vétele nélkül.

Fölösleges lenne ismertetnem, hogy BTK-ünk különös része a mellékbüntetések tekintetében teljesen rendszertelenül és ötletszerűen járt el, e tekintetben büntetőtvényünk idevágó rendelkezései általános elítélés tárgyát képezik.* Nem mondok tehát újat és nem radikális dolgot indítványozok, midőn kifejezem abbeli óhajomat, hogy a pénzbüntetések, valamint a hivatalvesztés és a pol. jog gyak. felfüggesztésének alkalmazása szempontjából BTK-ünk különös része alaposan revideálandó s e részben a BTK mai szabályaitól egészen el is kell térnünk s *elvi alapon és rendszeresen* állapítani meg a mellékbüntetések kiszabhatásának eseteit és szabályait. S ez az elvi alap nézetem szerint csakugyan nem lehet más, mint a *motivumok tana*. Mi a pénzbüntetés alkalmazásának az alapja? Mint főbüntetésnek az, hogy kisebb súlyu cselekményeket ne szabadságelvonással, hanem a lehető legenyhébb büntetési nemmel sujtsunk, mint mellékbüntetésnek pedig (s a pénzbüntetés legtöbbször éppen mellékbüntetés) éppen az, hogy a rendszerint *bírvágyból, a pénz túlságos szeretetéből, vagy fősvénységből, fukarságból fakadó* bünteteket gyökerükben sujtsa, hogy mintegy az *az önző motivumot* büntesse. A hivatalvesztés és politikai jog gyakorlatának felfüggesztése pedig elvitázhatatlanul erkölcsi, vagy ne restelljük bevallani: becsületbüntetés, hiszen azért szabjuk ki utólag a szabadságvesztésre, esetleg pénzbüntetésre elítéltre, mert az illetőt méltatlannak ítéljük arra, hogy az államhatalom gyakorlásában egyelőre részt vehessen velünk, ezért bizonyos ideig mintegy próbának vetjük alá, hogy méltónak bizonyítja-e magát a politikai jogok élvezésére, nem követ-e el újra valamely oly tettet, mely új büntetést von maga után?

Kétségtelen tehát, hogy mindezek a mellékbüntetések a *motivumok* sejtelemszerű, vagy öntudatos méltatására vannak építve, ezért azok rendszeres kimérése egyenesen a *motivumok tanára* fektetendő. Hogy hosszadalmas ne legyenek, méltóztatásnak megengedni, ha röviden csak azt a módot jelzem, a mely szerint részemről e mellékbüntetéseket rendszeresen

* Balogh Jenő: Büntetőtvényeink módosításához, 1900: *Fayer*; Kézikönyv I. 215.; *Vámbery* id. m. 16. l.

és alaposan vélném kiszabhatóknak. Részemről úgy a pénz-
büntetésnek, mint *mellékbüntetésnek*, valamint a hivatalvesztés
és politikai jog gyakorlata felfüggesztésének szabályozását
nem a különös részben, hanem az *általános részben* eszközöl-
nem. E mellékbüntetések alkalmazása ugyanis igazságosan és
alaposan nem köthető se bizonyos főbüntetésekhez, mint ezt a
német, se bizonyos büntetendő cselekményhez, mint ezt a mi
BTK-ünk teszi. Miért kelljen pénzbüntetést szabni a paraszt-
legényre, ki haragosát jól megverte és ezzel a súlyos testi sér-
tés vétségét követte el s miért szabjunk politikai jog felfüg-
gesztését a koldusasszonyra, ki 2 forintnál valamivel többet
erő élelmiszert lopott, de a ki politikai jogokkal épen nem bír,
s másfelől, mi czímen mellőzzük ezeket az okirathamisításnál?
Ha mindenik büntetendő cselekmény elkövethető mindenik
motivumból s ha a mellékbüntetéseknek a motivumokat kell
sujtaniok, alkalmat kell adni a bírónak, hogy e mellékbünteté-
seket bármely cselekmény miatt kiszabhassa akkor, midőn az
oly motivumból követtetett el, melyet a törvény az illető mel-
lékbüntetéssel sujtani akar s viszont mellőzhesse olyankor,
midőn ily motivumok tényleg nem forogtak fenn.

A pénzbüntetésekre nézve részemről a *Merkel* ama javas-
latát tartanám leglogikusabbnak s leggyakorlatiasabbnak, hogy
minden határozott idejű szabadságvesztés mellett a bírónak
joga lenne mellékbüntetésül pénzbüntetést állapítani meg
olyankor, mikor a tett motivuma *fősvénység vagy nyereszke-
dési vágy volt*. Ebben az esetben tehát a különös részben
mellékbüntetésül sehol sem kellene kitenni a pénzbüntetést.
A pénzbüntetés *mértékére* nézve pedig irányadóul kellene elő-
írni a bíró számára, hogy a kiszabásnál *mindig figyelembe
veendő az elítélt vagyoni helyzete s a pénzbüntetés összege
annál nagyobb legyen, minél vagyonosabb volt a tettes*.

A hivatalvesztés es a politikai jogok gyakorlata felfüg-
gesztésének kimondására pedig minden oly esetben, midőn a
cselekmény *motivuma nem menthető*, tehát az I. és II. cso-
portba tartozó motivumok közül való volt, *bárminő szabad-
ságvesztésbüntetés megállapítása mellett* felhatalmaznám a
bíró. És pedig a legsúlyosabb motivumok (I. csoport) fenfor-
gása esetén ezek kiszabását *kötelezővé* tenném, a kevésbé sú-

lyosak (II. csoport) esetén csak *facultatív*vá, vagyis jogot adnék a bírónak, hogy azok egyikét, vagy mindkettőt is az enyhébb esetekben mellőzze.

Kétségtelen, hogy e két, talán radicalisnak tetsző javaslat a bírói hatalomkört szintén szélesbíténé, de nagyobb teret adna az *igazi* individualisatióknak s másfelől a bírót sarkallná arra, hogy igyekezzék mindig a tett *valódi motivumát* kideríteni s így az ítékezés alapossága, igazságossága általában előmozdítottatnék vele, másrészt a mai rendszertelenségnek kiáltó ellentétei orvosolva lennének. Különben ez eszme törvénybeigztatásánál gondoskodni lehetne és kellene részletesebb útmutatásokkal a bírói gyakorlat irányítására.

Végül legyen szabad csak épen megemlítenem, hogy a *menthető* motivumok méltatása szempontjából főleg *fiatalkorú* büntetésekkel szemben, de általában is helyes és czélszerű büntetési eszköznek tekinteném a *bírói megdorgálást*, mint legenyhébb büntetési eszközt oly esetekre, mikor igazán csak névleges büntetésre van szükség, pl. hivatali túlbuzgóságból, féltékenységből, jó szándékból, szóval valóban menthető motivumokból elkövetett *minimális súlyú* cselekmények (vétségek, kihágások) esetében. Hogy ez nem doctrinalis kívánság, elég megemlítenem, hogy az *1843-iki javaslatunk*, a *német* és az *olasz* törvény ismerik e büntetési nemet.

V. A motivumok értékesítése a BTK. különös részében.

Hogy a motivumoknak nemcsak a BTK. általános részében, de a *különös részben*, az egyes tényálladékok ismérveinek megállapítása s különösen a minősített vagy enyhített esetek kiemelése és a specialis büntetési tételek megállapításánál mily nagy jelentősége és szerepe van, ezt fentebb a motivumok gyakorlati értékesítésének vázolásánál említettem. A motivumok tanának utolsó, gyakorlatilag azonban szintén nagyjelentőségű szakasza lenne tehát részletes és indokolt feleletet adni arra, hogy az egyes cselekmények *tényálladékainak körében* mennyiben és mi módon lennének érvényesíthetők a különböző motivumok, esetleg az egyes motivum-csoportok, továbbá az egyes büntetendő cselekmények *speciális büntetési tételei*

és a *mellékbüntetések* a motivumok méltatása szempontjából miként állapítandók meg.

A BTK. különös részének ily szempontból való beható, gondos átnézésével azonban az irodalomban eddigelé senki sem próbálkozott meg. Gyakorlatilag azonban előttünk áll az *1843-iki javaslat*, mely talán még nem czélzatosan és a Stooss-féle *svájcezi* javaslat, mely már czéltudatosan és rendszeresen megkísérli a motivumok értékesítését az összes büntetendő cselekmények körében. E két törvényhozási kísérlet elég bizonyíték ama véleményem mellett, hogy ily vállalkozás nem merő irodalmi játék, hanem a lelki tényálladék, a büntetendő cselekmények belső, egyéni tényezőinek behatóbb és az eddiginél nagyobb mérvű méltatása, tehát a jobb és igazabb individualisatio iránti komoly törekvésből fakad.* Egyúttal előre kijelentendőnek tartom, hogy a motivumoknak a különös részben való behatóbb méltatása egyáltalán nem akarja megbontani, vagy csak gyengíteni sem a mai BTK.-ek amaz alapelvét, hogy a cselekmények a sértett jogi értékek súlya, nagysága szerint osztályozandók és csoportosítandók. Vagyis részéről a subjectivismus túlzásának, egyoldaluságnak tekinteném, ha a büntetendő cselekményeket valaki *első sorban* a lelki tényálladék, a motivumok szerint akarná osztályozni s a büntetési tételeket is kizárólag ehhez mérni. Ennyiben a *Reichard* Zsigmond tervezete is némileg elfogultnak mondható.

Az említett revisio szerintem csak azt jelentené, hogy a büntetőtörvény különös része az alanyi bűnösség, a motivumok méltatása szempontjából gondos vizsgálat tárgyává teendő, miután a mai BTK.-ünk ezeket kétségtelenül nem vette eléggé figyelembe, nem elég alaposan és semmi esetre sem rendszeresen méltatja azokat. A hol tehát lehetséges és szükséges, az egyes tényálladékok vagy azok büntetési tételei tekintetében a mai BTK.-ünk egyoldalú, esetleg téves felfogása kijavíthatnák,

* Megerősít e nézetemben az is, hogy egyik legkiválóbb gyakorlati kriminalistánk, *Vargha Ferencz*, a ki egyszersmind egyik leg-erősebb dogmatikusunk is, azt írja legutóbbi felolvasásában, hogy nem ártana a Novellában a b. törvényt lélektani szempontból is revisio alá venni. (id. m. 19. l.)

hiányai pedig pótolatnának. Hogy azonban ez az átnézés mily nehézséggel járna s mily tövises út lenne, elég lesz reá csak egyetlen példát felhoznom, miután BTK.-ünk ily irányú átnézésére részemről erőm túlbecsülése nélkül nem vállalkozhatnám, másfelől nem is akarok visszaélni a m. t. teljesülés nagybecsű türelmével.

E példánál a különös rész egyik legfontosabb fejezetét, az élet elleni bűntettek és vétségek csoportját, illetőleg ezek közül is csak az ú. n. *emberölési cselekményeket* választottam.

BTK.-ünk — eltekintve a nem sajátképeni ölési tényálladékoktól s a kivánságra öléstől, és gyermeköléstől, mint a szándékos ölés két specialis enyhített esetétől — ismeri a *szándékos* és a *gondatlan* emberölést, a szándékos emberölés körében ismét a *gyilkosságot*, a specialis *szándékos* és az *indulatos emberölést*. Látszólag tehát a legsúlyosabb közönséges cselekmény osztályozásánál, a súlyosabb és enyhébb esetek külön tényálladékokká különítésénél az alanyi bűnösségből és a lélektanból indult ki. De vajjon csakugyan abból-e, vagy igaz és helyes-e az a lélektani distinctio, a mit a törvény a szándékos ölések három fő esete között tesz?

Hagyjuk egyelőre figyelmen kívül a gondatlan emberölést, a mi mindenesetre elkülönítendő a szándékostól s nézzük tisztán a három szándékos ölési tényálladékat.

Mi alapon különíti el a BTK. a három szándékos ölési esetet? A szándék, illetőleg a megfontolás foka, helyesebben időbeli tartama szerint. A gyilkosság főismérve és érdekes, *egyedüli* specialis ismérve, a szándék *előre* megfontolása, az indulatos vagy rögtönös emberölésé pedig a szándéknak teljes megfontolatlansága, t. i. hogy a szándék vagyis az, hogy az elhatározás erős felindulásban keletkezzék és *rögtön* végrehajtsassék. A specialiter u. n. szándékos emberölés a két szélsőség közt középen áll s csak negative van meghatározva, t. i. ha a szándék se nem előre megfontolt, se nem rögtönös, akkor állapítandó meg a 279. § tényálladéka. A túlzó subjectivisták tehát meg lehetnének elégedve a BTK. e felosztásával, mert ez tisztán alanyi alapra van helyezve. A törvény abból indult ki, hogy minden emberi élet absolute egyenlő értékű, így itt a különbség csak a lelki tényálladék alapján tehető meg. Csupán a 280. §-ban a

több ember megölésénél veszi figyelembe a sérelem nagyobb voltát és ugyanitt a rokonölésnél az *erkölcsi* szempontokat.

Azt hiszem azonban, nem szükség hosszasan bizonyítgatnom, hogy a BTK. e kiinduláspontja felette gyenge és sem lélektanilag nincs kellően igazolva, sem az igazságosság elvének nem felel meg, sem kriminalpolitikai szempontból nem helyes-
selhető. Hogy a szándékos emberölés körében egyedül az *előre megfontolt* ölési szándékkal véghezvitt esetek érdemelnek oly kiemelését, hogy az ily esetek számára külön tényálladék állítassék fel, az alig igazolható. Ismeretes az indokolás¹ álláspontja, mely szerint a gyilkosság azért volt külön tényálladékká teendő, hogy a halálbüntetés csak a legsúlyosabb ölési esetekben legyen kiszabható. Tehát nem is valódi elvi alapból² indult ki a törvény, hanem a halálbüntetés lehető szűk térre szorítására keresett elvi színezetű alapot s ezért tette csak az előre megfontolt szándékú ölést gyilkossággá.

De vajjon alaposan vette-e az előre megfontolt szándékú ölést a *legsúlyosabb* ölési esetnek a törvény? Ez alig lenne mondható. Először is az előre megfontolás, *præmeditatio*, miként már *Holtendorff*³ kimutatta, szabatosan és teljes biztossággal meg nem határozható. Ha szigorúan lélektani értelemben vesszük e fogalmat, tisztán az elhatározásnak *időileg hosszasabb tartama*, a cselekvést mindenesetre *megelőző eltökélés* érthető alatta, melynek az elhatározás motívumaihoz, az indulatokhoz, érzelmekhez semmi köze. Ügyde mennyi legyen

¹ Löw Tóbiás: A BTK. anyaggyűjteménye II. köt. 473, Megemlítendő azonban, hogy az *Indokolás* épen hangsúlyozza, hogy a „psychologiai criterion» mellett a bírónak a konkrét büntetés kimondásánál «a 89—90. §-okban érvényre emelt *erkölcsiségi mozzanatok*at is» figyelembe kell vennie, vagyis halálbüntetést csak akkor mondjon ki, «ha a 278. §. feltételei mind léteznek és ha a büntett körülményei, a *tettes motívumainak az erkölcsiség szempontjából való számbavétele enyhébb büntetés alkalmazását nem követelnek*» (id. h. 475.). Sajnos, hogy e helyesen kiemelt szép elv csak az indokolásban van.

² Hogy a BTK. a szándék előre megfontoltságát csakugyan nem tekintí valódi elvi alapnak, mutatja az is, hogy a 278. §-on kívül másutt sehol sem említi meg azt. Ugyanígy *Vargha F.* Sociologia és büntetőjog. 20.

³ *Holtendorff*: Das Verbrechen des Mordes und Todesstrafe. 254. l.

az előre megfontolás idői tartama, mennyivel előzze meg az elhatározás a véghezvitelt, erre csak megközelítő felelet is teljes lehetetlenség.

Még nagyobb kifogás azonban az előre megfontolásra épített osztályozás ellen, hogy ez teljesen figyelmen kívül hagyja a *motivumokat*, a cselekmény *erkölcsi értékét s társadalmi jelentőségét*. Előre megfontolt a leghidegvérűbb bér-gyilkosság, de ugyanaz a száanalomból, szegényérzetből, elkeseredettségből elkövetett ölés is, ha a tettes nem rögtönösen, nem az indulat hevében azonnal cselekedett. Mindenesetre igen tiszteletre méltó a Curia gyakorlata, midőn a lelki izgalomban, elkeseredésben keletkezett s napokon át megfontolt, valamint a tett után rögtön öngyilkossági kísérlettel párosult ölési esetekben a gyilkosságot rendszerint nem állapítja meg,* de ez a gyakorlat aligha felel meg a törvény szavainak, mert ezek egyáltalán nem tesznek különbséget az előre megfontolás különböző esetei közt. A legaltruisticusabb érzelemből elkövetett ölés, a halálos kínok közt vergődőnek megölése a kinoktól szabadítás végett (feltéve, hogy ő maga nem kívánja megölését), a fiú cselekménye, a ki az anyján elkövetett leggyalázatosabb sértést akarja megboszulni, ezek valóban *előre megfontolt* szándékú esetek s így betű szerint gyilkosságnak lennének minősítendők.

Röviden, ha a szándékos ölés körében különbségeket kell tenni, ez lélektanilag sem tehető pusztán a megfontolás *időti tartama* alapján, mert az ez alapon tett egyenlősítés a legkiáltóbb igazságtalanságokhoz vezet. A Curia fentebb érintett gyakorlata is voltaképen ezt az igazságtalanságot akarja elkerülni, midőn az előre megfontolást kizártnak veszi olyankor is, midőn az kézzelfoghatóan fenforog. S hogy a legjelesebb törvényhozási munkálatok nem is tartják elegendőnek a szándék előre megfontoltságára építeni a gyilkosságot, vagyis nem magát az előre megfontolást tekintik oly ismérvnek, a mely az emberölés legsúlyosabb eseteinek kiszemelésére alkalmas, megemlíthetem elsöben a mi *1843-iki javaslatunkat*, mely ugyan

* L. a Büntető Jog Tára VII. 208., XI. 297., XXI. 148., XXVIII. 92., XIX. 54., XIV. 312., XVIII. 133., XXXVI. 188. stb. közölt eseteket.

a *præmeditatione* építi a gyilkosság *fogalmát*, de «az előre meggondolt eltökéléssel» elkövetett emberölésnek nem minden esetét bünteti egyenlően, hanem hét esetet emel ki, a melyekben a gyilkosság «holtig tartó rabsággal» büntetendő, a többi esetekben, habár az előre megfontolás fenforog is, a büntetés csak 18 évig, illetőleg, ha kegyetlenséggel követtetett el, 22 évig terjedhető rabság. A hét eset, a melyek tehát a legsúlyosabb büntetéssel sújthatók, a következő: 1. ha a gyilkos oly személyen követte el a gyilkosságot, kivel természet és törvény szerint *szülői, gyermeki, testvéri vagy házassági viszonyban* állott; 2. midőn oly czélzattal gyilkolt, hogy egyszersmind rabolhasson, *vagy örökséget nyerhessen* (íme a Papp Béla esete kiemelve és méltatva!); 3. midőn *bérért gyilkolt* vagy mást gyilkosságra bérelt; 4. midőn a gyilkosságot *méreggel*, vagy egyébként *orozva* követte el; 5. midőn a gyilkos egyszersre *több embert* fosztott meg életétől, habár gyilkossági czélzata csak egy ellen volt is irányozva; 6. midőn a gyilkos különböző időben elkövetett több rendbeli gyilkosságért vétetik egy közkereset alá; 7. midőn a gyilkos ellen *bebizonyittatik*, hogy *gyilkosságért már büntelve* volt. (110. §.)

Az 1880-iki olasz törvény egyenesen elveti a gyilkosság és szándékos emberölés elnevezésbeli és tényálladáki megkülönböztetését és a halálokozási szándékkal (a *fine di uccidere*) elkövetett *emberölést* szabályszerint 18—21 évi fegyházzal (*reclusione*) bünteti, a rokon ölés, parlamenti tag vagy közhivatalnok megölése ennek hivatalos ténye miatt (a *cause delle loro funzioni*) és a méreggel elkövetett ölés büntetése már 22—24 évi fegyház, a szándékos emberölésnek legsúlyosabb, t. i. életfogytiglani ergastolóval sújtott esetei (melyek tehát a mi BTK.ünk szerint a gyilkosságot képeznék) a következők: 1. a verrokonölés, 2. a *præmeditatione*val történt ölés (ez tehát csak *egy* eset), 3. a *brutális gonoszságból*, (*per solo impulso di brutale malvagità*) vagy nagy kegyetlenséggel elkövetett, 4. a gyújtogatás, vizáradás okozás, hajóelsüllyesztés vagy más közveszélyes cselekmény (vaspálya-rongálás, mérgezés) által létesített ölés; 5. a más büntetendő cselekmény előkészítése, megkönnyítése, vagy végrehajtása végett elkövetett ölés, habár a másik cselekmény nem létesült is; 6. a közvetlenül valamely

más cselekmény után, az ebből származó haszon biztosítása végett, vagy azért, mert a kitűzött cél nem volt elérhető, vagy az elkövetett más cselekmény eltilkolása, nyomainak megsemmisítése, vagy a büntetlenség másféle biztosítása végett elkövetett ölés. (364—366. §§.)

A svájci javaslat szintén nem ismer *gyilkosságot*, csak szándékos emberölést, melynek büntetése 10—15 évi fegyház. Ellenben életfogytiglani fegyház a büntetés: ha a tettes *ölési vágyból* (*Mordlust, poser mobile le soif du meurtre*), *bírvágyból*, *kegyetlenséggel*, *alattomosan* vagy *méreggel*, *robbanló szerrekl*, vagy *tűzzel* vagy *más büntelendő cselekmény elkövetésének eltilkolása*, vagy *megkönnyítése végett* követte el az emberölést. (51. §.) A svájci javaslat tehát az előre megfontolt szándékot már meg sem említi és minősítő körülménynek sem tekinti. Mintegy közvetítő álláspontot foglal el e reformtörvények és javaslatok közt az 1902-ben szentesített *norvég javaslat*, mely a *szándékos emberölés* körében az *előre megfontolt szándékkal* elkövetést, mint *gyilkosságot* életfogytiglani fegyházzal, vagy 10-nél nem kevesebb évi fegyházzal bünteti. Azonban visszaesés esetében, vagy ha a bűnös a szándékos emberölést egy más büntett elkövetésének megkönnyítése vagy eltilkolása vagy a büntetés alól menekülés végett követte el, vagy ha egyébként *különösen súlyosító körülmények* *forognak fenn*, minden esetben, tehát az *előre megfontolásra való tekintet nélkül* szintén életfogytiglani fegyház (vagyis a gyilkosság büntetése) szabható ki. (233. §.)

Azt hiszem, figyelemre méltó jelenség, hogy épen a legjelesebb modern büntetőjogi törvényhozási munkálatok, melyek közé még mindig méltó büszkeséggel sorozhatjuk a mi 1843-iki javaslatunkat, nem tartják elégnek a szándékos emberölés leg-súlyosabb eseteinek megjelölésére a *praemeditatiót*, sőt a svájci javaslat azt fel sem említi, az olasz törvény pedig azt is csak egy esetben tekinti. Ellenben mindenik szükségesnek tartja a *motivumok súlyosságát*, vagy egyes *motivumok* egyenes megjelölésével vagy a súlyosító körülmények általános megemlékezésével, kiemelni. A Code Pénal-ból átvett, a *praemeditatoria* épített gyilkosság fogalma tehát elavultnak mondható.

Tekintettel azért a mi *judicaturánk* ingadozásaira is, azt

hiszem nem érhet a reformálási szenvedély vádja, ha részemről is a gyilkosság fogalmát és eseteit, vagyis a szándékos emberölés legsúlyosabbnak tekintendő eseteit, a 278. §. mai lakonikus szavainál bővebben és részletesebben körülírni óhajtánám, tekintettel arra, hogy úgy lélektanilag, mint erkölcsileg nem a szándék előre megfontolása, vagy meg nem fontolása a legfőbb kriterium a szándékos emberölés legsúlyosabb és kevésbé súlyos eseteinek megkülönböztetésénél, hanem *a motirum aljassága, az emberiellen érzelmre, embergyűlölő, kegyetlen jellemre valló indító okok*, részemről a BTK. fejlesztése, a gyakorlat szilárdabb és helyesebb útra terelése szempontjából is kívánatosnak tartom a 278—280. §-ok revisioját.

A reform módjára nézve mindenekelőtt a halálbüntetés az, a melynek fenmaradása vagy eltörlése felől tisztában kell lennünk. S bár részemről a BTK. óriási fejlesztésének, az emberiség, a civilisatio egy elengedhetlen követelményének tartanám a halálbüntetésnek a BTK.-ből való kitörlését s ez iránt nem restellek akárhányszor szót emelni és tollat ragadni, ismerve az igazságügyi vezető körök hangulatát, nem merem remélni, hogy ennek a büntetési nemnek a kihagyása, eltörlése a Novella javaslatban benne lesz. E részben tehát alternatív javaslatot kell tennem. Ha törvényhozásunk a fentebb ismertetett s a tudomány által általában legjelesebbnek tartott büntető törvényhozási munkálatokat, melyek egyértelműen elvetik a halálbüntetést, követni akarná, ha hajlandó lenne legalább apránként el-elfogadni egy-egy eszmét az 1843-iki javaslatból, szóval, ha a halálbüntetés eltörlését ki merné mondani, ez esetben részemről a mi *43-iki javaslatunk 110. és a svájcei javaslat 52. §-át* tartanám átdolgozandónak, kombinálandónak, mely utóbbi legszabatosabb és legjobban megfelel a mi 43-iki javaslatunk eszmemenetének, mintegy annak továbbfejlesztését képezi. (Ezt követi *Reichard* Zsigmond is tervezetének 39. cikkében.) Vagyis elvi s a helyes lélektani szempontból a szándékos emberölésből indulnék ki, mint törzscselekményből, a mely szabály szerint 10—15 évi fegyházzal lenne sújtandó, ennek legsúlyosabb esetei azonban, *amennyiben előre megfontolással párosulnak, életfogytiglani* fegyházzal lennének sújtva s itt kellene az *embergyűlöletből, bűrvágyból, kegyetlenséggel, más*

büntelhető cselekmény elkövetése, vagy eltitkolása végett való elkövetést és a *rokonölést* megemlíteni. E legsúlyosabb esetek alkotnák a gyilkosságot, melynek tehát csak *egy* ismérve lenne a *praemeditatio*.

Ha ellenben a halálbüntetés megmaradásával kell számolnunk s a törvényhozás a legsúlyosabb ölési esetekre fentartani óhajtja azt, ez esetben az előbbinél szűkebbre kellene szorítani a gyilkosság eseteit, vagyis részemről csak *az embergyűlöletből, vagy kegyetlenséggel elkövetett s bármelyik esetben előre megfontolással párosult* ölési eseteket soroznám azok közé, melyek esetleg halálbüntetéssel is sújthatók lennének.

Ime t. teljes-ülés! csak egy cselekménynek a motivumok szempontjából való méltatása, illetőleg megbeszélése mily nagy körültekintést, megfontolást igényel. És nem kell hinnünk, hogy a többi, talán kisebb cselekmények tekintetében nem merülnének fel hasonló nehézségek és viták. Gondoljunk csak a testi sértésre, párbajra, kerítésre, lopásra, melyeknél szintén alapos reformokra lenne szükség nem csak az objectív, de a subjectív ismérvek s kivált épen a motivumok szempontjából.

Miután pedig így is túlléptem az előadások megszokott keretét, méltóztassanak megengedni, hogy a különös részre nézve csak egy teljesen futólagos vázlatot mutassak be — minden indokolás nélkül — arról, hogy miket tartanék a motivumok értékesítése szempontjából a BTK. különös részében módosítandónak, illetőleg megvitatandónak.

1. Az élet elleni cselekmények köreiben még szabatosabban ki lenne emelendő a motivum a 282. §-ban, a *kivánságra ölésnél*. Ugyancsak a *gyermekölésnél* az olasz törvény mintájára megemlítendőnek tartanám a szégyenérzetet és a rokonok haragjától való félelmet. A *magzatelhajtásnál* enyhítő körülményül lenne megemlítendő, ha az elhajtás a nemi becsület megmentése végett, szégyenérzetből történt (olasz törvény 385. §), az idegen személy által üzletszerűleg, nyereségből való elhajtás (angyalcsinálás) pedig külön minősített eset gyanánt lenne felveendő. A *gondatlan emberölésnél* a nagyobb fokú könnyelműség, lelkiismeretlenség és a többszöri elkövetés lennének a mainál jóval magasabb tételek alá helyezendők.

2. A *párviadalnál* gyökeres különbség lenne teendő a

párbajra okot szolgáltató s ahhoz makacsul ragaszkodó és a párbajra tényleg csak reákényszerített személyek közt. Az előbbiekre, valamint az ismételten feltűnési vágyból párbajozókra közönséges fogház lenne alkalmazandó. A párbajra akarata ellenére kényszerített fél ellenben csak pénzbüntetéssel lenne sujtandó.* A párbajt komolyan megakadályozni nem törekvő segítők a mainál szigorúbb büntetés alá esnének.

3. A *gyermekrablásnál, leányszöktetésnél, nőrablásnál* az esetleg fennforgó menthető indító ok, száanalom, könyörület, szóval az altruisticus motívumok lennének méltánylandók s ily esetekre alacsony fogház és pénzbüntetés lenne alkalmazandó. Ellenben a szülők által gyermekeiken elkövetett kegyetlenkedések kifejezetten külön magas büntetési tételek alá helyezendők. A személyes szabadságsértésnél általában is súlyosító körülményül lenne kiemelendő az embergyűlölet, boszú, kegyetlenkedés.

4. *Becsületsértésnél, rágalmozásnál* a többszöri elkövetés, ha célzatosan történik, szintén minősítő körülményül lenne megemlítendő. A gyűlölködésből, roszakaratból, irigységből történt elkövetés a mainál mindenestre magasabb tételek (fogház) alá volna helyezendő. Jelentéktelen eseteknél elég lenne a megdorgálás.

5. A *csábításnál*, mely általában büntetés alá lenne helyezendő, a nyereszkedési vágy, az üzletszerű elkövetés, a lelkiismeretlen erkölcsrontás kifejezetten megemlítendő s magas büntetési tételek alá helyezendő.

6. A *gyermek családi állása ellen* elkövetett büntettnél a menthető motívumok lennének méltatandók s ha azáltal mások sérelme nélkül csak a gyermek java czéloztatott, elég lenne a pénzbüntetés.

7. A *lopásnál* az ellopott tárgyak misége, az elkövetés helye, módja mellett mindenestre kívánatos a motívumok gondos figyelembevétele. A merő birvágyból és a dologkerülésből elkövetett lopás, s kivált az utóbbi motívumból *üzletszerűen*, foglalkozásszerűen elkövetett lopás a mainál hosszabb szabad-

* Lásd erre nézve Kenedi Géza érdekes javaslatát (Jogtud. Közl. 1902. évi 52. sz.), valamint Vargha F. id. m. 21. l.

ságvesztéssel (10 évi fegyház) lenne sujtandó. Ellenben kifejezetten enyhe tételek (pénzbüntetés) alá kellene helyezni az önfentartásból vagy családeltartási gondok miatt szükségből, vagy más menthető motivumból való elkövetést.

8. *Rablásnál* az enyhébb esetek méltatásáról kellene gondoskodni. *Zsarolásnál* a nyereségvágyat mint minősítő körülményt jobban ki lehetne emelni s kizárni az önbíráskodási célzatot. Ezzel kapcsolatban az *önbíráskodást*, mint a jogosnak vélt igény önhatalmú kielégítését, büntetés alá kellene helyezni, de a motivum menthető voltára tekintettel enyhe tételeket, szabály gyanánt pénzbüntetést, megállapítani.

9. *Sikkasztásnál* is, ép úgy mint a lopásnál, a súlyosabb esetekre (a sikkasztásból élés, üzletszerű sikkasztás) hosszabb szabadságvesztés jöhetne alkalmazásba, azonban tekintettel arra, hogy a tett motivuma itt sokszor merő önzésből, kényelemszeretetből, tehát nem az I., hanem a II. motivumcsoportba tartozó indítóokokból fakad, s tekintettel a kínálkozó alkalom által felébresztett pénzvágyra, nem fegyház, hanem *fogházbüntetést* (5—10 éves tétellel) javasolnék s mindenesetre — a mennyiben volna gyakorlati értelme — magas pénzbüntetést.

10. *Bűnpártolásnál*, ha a cselekmény kétségtelenül szánalomból, könyörületből fakadt, elégnék vélnék pénzbüntetést (100—4000 korona).

11. *Csalásnál* a súlyosabb esetekre (abból élés, üzletszerű elkövetés) szintén 10 évig terjedhető szabadságvesztést óhajtanék. Ezzel kapcsolatban az *uzsora* vétségénél, melynek büntetését világosan kiterjesztendőnek vélem az áruuzsora eseteire is, az üzletszerű elkövetésre, a lelkiismeretlen kizsákmányolás, a merő gazdagodási vágyból fakadó esetekre a mainál mindenesetre hosszabb szabadságvesztést (5 évi fogház) és magasabb (30,000 korona) pénzbüntetést tartanék szükségesnek.

12. A *gyűjtogatásnál* világosan minősítő esetnek venném fel a gyűlölködésből, haragból, lelkiismeretlenségből való tüzvészokozást.

13. Az állam elleni cselekményeknél, miután itt az objektív sérelem, illetőleg veszély nagyobb súlylyal esik a mérlegbe, jelentékenyebb módosításokat a motivumok szempontjából ez

idő szerint nem tartanék szükségesnek. Legfeljebb a *hatóság elleni erőszaknál* lehetne az enyhébb eseteket s különösen, ha a cselekmény jogos elkeseredésből, önvédelemből, félelemből történt, a mainál enyhébb tételek alá helyezni. Viszont az *izgatásnál, lázításnál* éppen a súlyosabb eseteket tartanám kiemelendőknek és magasabb s közönséges szabadságbüntetéssel (fogház, esetleg fegyház) sújthatóknak. Ugyanis itt lehetne a fennálló állami és társadalmi rend erőszakos felforgatására való lázítást, a *romboló anarchizmust*, büntetés alá helyezni. Ez egyébiránt megtörténhetik a robbantószerekkel elkövetett *közveszélyű cselekmények* mellett is, melyeknek büntetés alá helyezése a Novellában kétségtelen.

14. A *hamis tanuzásnál* és hamis eskünél a más elleni gyűlöletből, rosszakaratból való és az ismételt elkövetést mint minősített eseteket vélném megállapítani, ugyanígy a hamis vádnál.

Ime, ez lenne a váza a különös rész revisiójának a motívumok méltatása szempontjából. Ide tartoznék azonban — a mennyiben a büntetési rendszerben valami lényegesebb változás történnék, pl a *börtön, államfogház* kihagyatnék — a *büntetési tételek* átnézése, valamint, ha a *pénzbüntetés, hivatalvesztés és a politikai jogok* felfüggesztése, mint *mellékbüntetések* iránt a büntetés-kiszabás keretében az általános részben intézkedés nem történnék, ezek rendszeres és igazságos alkalmazása végett szintén szükséges lenne az egyes speciális büntetési tételeket alaposan átvizsgálni. Ez utóbbi eshetőségre legyen szabad csak annyit megemlítenem, hogy a *pénzbüntetést* — ha a fentebbi javaslatom elvettetik — legalább is a *párbaj, a csábítás, lopás, sikkasztás, hűtlen kezelés, orgazdaság, tárgyi bűnpártolás, közokirathamisítás, csalárd és vétkes bukás* cselekményei mellett *mellék-büntetésül* okvetlenül megállapítandónak vélem. A *hivatalvesztés és politikai jog gyakorlásának felfüggesztését* pedig a *szándékos ölési, testsértési* eseteknél, az *okirathamisításnál, csábításnál, hamis tanuzásnál* s a *párbaj* legsúlyosabb eseteinél minden esetben szintén alkalmazandónak vélném.

*

Ezzel végére jutottam szokatlanul hosszúra nyúlt előadásomnak s hosszadalmasságomért kérem is a m. t. teljes-ülés

szíves bocsánatát. De kénytelen voltam, hogy a motivumok tanának jelentőségét bemutassam, a tan alapjait is kissé bővebben, másfelől a tan gyakorlati értékének megállapíthatása végett, az elméleti, illetőleg elvi tételek próbáját is — habár csak vázlatosan — bemutatni.

«A motivumok tana», a mint bemutatni igyekeztem, mindenestre méltó arra, hogy azzal az irodalom s a gyakorlati jogászok az eddiginél behatóbban foglalkozzanak s a törvényhozás is, a BTK. novellaris módosításánál, ha a tudomány fejlődésével lépést akar tartani, nem mellőzheti a lélektani mozzanatok s kivált a motivumok alaposabb figyelembe vételét úgy a büntetési rendszerben, mint a büntetés-kimérés szabályozásánál és a BTK. különös részében. Igyekeztem ugyan az egyoldaluságtól, a túlzásoktól minden ponton óvakodni s ha szándékom ellenére én is beleestem a tárgyam iránti elfogultságba és kelletén túlbecsültem a motivumok jelentőségét és értékesíthetését, az objectiv bíráló dolga lesz ez esetleges túlzásaimat mérsékelni.

Egyáltalán nem ringatom magamat abban a reményben, hogy előadásomnak sikerült a motivumoknak úgy elméleti, mint gyakorlati jelentőségét teljesen bemutatni s legkevésbé abban, hogy javaslataim elfogadtassanak, azonban, mint előadásom kezdetén kiemelttem, ezélem csak az volt, hogy a *motivumok tana* felől egy vázlatot nyujtsak, illetőleg e tan keretét megrajzolni megkíséreljem s ezzel mintegy anyagot szolgál-tassak azoknak, kik a kitűzött kérdéssel foglalkozni óhajtanak, a bírálatra és vitára. Győzzön a jobb! A fődolog az, hogy ne pihenjünk, ne merengjünk az elődeink által megalkotott épület nagysága felett, hanem igyekezzünk mi is tehetségünkhöz képest emelni, tökéletesíteni, javítani azt.

Bármint vélekedjünk az új irányok, az új látóhatárok felől, az bizonyos, hogy a tételes büntető jognak úgy objectiv, mint subjectiv szempontból sok hiányai, hibái vannak, a büntető jogot tehát fejleszteni, tökéletesíteni, előre vinni nekünk is, tehetségünk szerint, kötelességünk. E fejlesztésnek, e haladásnak a tudomány a fáklyája. Minél tisztább, minél világosabb e fáklya, annál biztosabb, annál járhatóbb lesz az út. (*Lelkes éljenzés és taps.*)

Jogászegyleti Értekezések.

22. kötet.

191. **A biztosítási magánvállalatokról szóló tervezetről** folytatott vita. Előadó: *Dr. Gold Simon*. A vitában résztvettek: *Beck Hugó, Balog Arnold, Márkus Dezső, Roth Pál, Rózsa Vilmos, Huszár Kálmán, Neumann Armin, Gold Simon*.
192. **Külföldi hatóságnál előterjesztett magánindítvány belföldi joghatálya.** Irta *Dr. Doleschall Alfréd, Dr. Edvi Illés Károly* és *Dr. Tolnai Antal* felszólalásával.
193. **A büntetés kimérése criminalpolitikai szempontból.** I. *Dr. Baumgarten Izidor* előadása.
194. **A magyar szerződési jog az Árpádok korában.** Irta *Dr. Illés József*.
195. **A magyar szerződési jog az Árpádok korában.** *Harmos Gábor* felszólalása *Dr. Illés József* előadásához.

23. kötet.

196. **Tervezet a Btk. módosításáról.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond*.
197. **Észrevételek Dr. Reichard Zsigmond törvénytervezetére.** *Dr. Várady Zsigmond*.
198. **A büntetés kimérése criminalpolitikai szempontból.** II. *Dr. Baumgarten Izidor* előadása.
199. **A birtok a polg. törvénykönyv tervezetében.** Irta *Dr. Zachár Gyula*.
200. **A feltételes elítélésről.** *Fayer László, Baumgarten Izidor, Gruber Lajos, Doleschall Alfréd, Neuschloss Tivadar*

24. kötet.

201. **A törvénytelen gyermekek jogállásáról.** *Dr. Sipőcz László* előadása, *Dr. Márkus Dezső, Dr. Várady Zsigmond* és *Szakolczay Árpád* felszólalásával.
202. **Az orvosi beavatkozás jogáról és az orvos felelősségéről.** Irta *Dr. Schächter Miksa*.
203. **A feltételes elítélés kérdése és hazai viszonyaink.** Irta *Dr. Balás Elemér. Visontay Soma* felszólalásával és az előadó válaszával.
204. **A jogi vizsgák reformja.** Irta *Dr. Székely Ferencz*.
205. **A polgári perrendtartás javaslata.** *Dr. Papp József, Dr. Fodor Armin, Dr. Lévy Béla, Szilasi Adolf, Dr. Teller Miksa, Dr. König Vilmos*.

A kik a füzeteket nem kapják meg, reklamálhatják a Magyar Jogászegylet titkári hivatalánál (V, Szemere utca 10 sz.)

25. kötet.

206. **Pragmatica Sanctio és a házi törvények.** Irta *Dr. Jászi Viktor*.
207. **Sociologia és büntetőjog.** Irta *Vargha Ferencz.*
208. **A Pragmatika Sanctio és a házi törvények.** Irta *Dr. Polner Ödön.*
209. **A jogi vizsgák reformja,** Előadta és megírta *Dr. Kováts Gyula,* *Csorba Ferencz* felszólalásával.
210. **A jogi vizsgákról szóló vita.** *Dr. Márkus Dezső, Dr. Schwarz Gusztáv, Dr. Nagy Dezső, Dr. Baracs Marczel, Dr. Jászi Viktor, Dr. Móricz Károly, Dr. Enyiczkey Gábor.*
211. **Az új bűnvádi perrendtartás a gyakorlatban.** *Dr. Fayer László, Dr. Weisz Ödön, Dr. Székely Ferencz, Dr. Tóth Gerő, Dr. Barna Ignác, Dr. Várkonyi Oszkár, Dr. Schächter Miksa, Dr. Gál Jenő, Dr. Rózsa Vilmos.*
212. **Az egyesületi jogról.** Tekintettel a polgári törvénykönyv tervezetére. Irta *Dr. Szladits Károly.*
213. **A cheque törvényes szabályozása.** Irta *Dr. Halász Sándor.*
214. **A jogozimes dologi ügylet hatása a magánjogi tervezetben.** Irta *Dr. Almási Antal.*

26. kötet.

215. **A Pragmatica Sanctio és a házi törvények.** A Magyar Jogászegylet-Értekezlet 1901. évi közléseir 21-én folytatott vita *Dr. Ferdinandy Gejza* és *Dr. Pollog* előadásával.
216. **A beszámíthatóság.** Felolvasta *Dr. Salgó Jakab.*
217. **A beszámíthatóság védelme a polgári törvénykönyv tervezetében.** Irta *Dr. Meszlény Arthur.*
218. **A Cheque-törvényjavaslat előadói tervezetéről.** (Különjavaslat és indokolással.) Irta *Dr. Sieghermann Bernát.*

27. kötet.

219. **A német btk. reviziója.** I. Alapelv és büntetési rendszer. Irta *Vámbery Rustem.*
220. **A korlátozott beszámíthatóságról folyt vita.** *Dr. Lukács Hugó* előadása *Salgó Jakab* és *Friedmann Ernő* felszólalásával.
221. **A favor defensionis elve és a kir. enria.** Ifj. *Dr. Dombovári Schulhof Géza* előadásán *Dr. Weiss Ödön* és *Dr. Kármán Elemér* felszólalásával.
222. **A motívumok tana a büntetőjogban.** Irta *Dr. Fínkey Ferencz.*
223. **A véletlenség és a kísérlet.** Irta *Dr. Angyal Pál.*

A füzetek kaphatók Pfeifer könyvkereskedésben (IV., Kossuth Lajos-utca).
A Magyar Jogászegylet tagjai a megjelenő füzeteket díjtalanul kapják.

A 12—25. kötetek kaphatók 45 koronáért. A pénz *Dr. Vámosy Károly* ügyvédhez,
az egylet pénztárnokához, küldendő. (V., József-tér 5. sz.)

Az egyesület hivatalos helyisége: V. Szemere-utca 10. sz., az ügyvédi kamara helyiségében. Az egyesületet érdeklő minden küldemény erre a címre intézendő.

Az egyesület t. tagjai sziveskedjenek czimük és lakásuk megváltoztatását a Magyar Jogászegylet titkári hivatalával (V, Szemere utca 10 sz.) közölni.